

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE’DE BÖLGESEL YOKSULLUK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mariye AKÇAKAYA

Anabilim Dalı: İktisat

Programı: İktisat

EKİM 2009

TÜRKİYE’DE BÖLGESEL YOKSULLUK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mariye AKÇAKAYA

(412071015)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 19 Ağustos 2009

Tezin Savunulduğu Tarih: 24 Eylül 2009

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Öner GÜNÇAVDI (İTÜ)

Diğer Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Raziye SELİM (İTÜ)

Prof. Dr. Gülay GÜNLÜK ŞENESEN (İTÜ)

EKİM 2009

ÖNSÖZ

Yoğun çalışma temposu içinde bana zaman ayırıp bu çalışmam süresince desteğini ve yardımını esirgemeyen değerli Tez Danışmanım Prof. Dr. Öner Günçavdı'ya, tezime katkılarından dolayı Doç. Dr. Raziye Selim'e ve teknik yardımlarından dolayı Yard. Doç. Dr. Mehtap Hisarcıklılar'a, eğitim-öğretim hayatıma başladığım günden beri beni sürekli destekleyen aileme ve üniversite hayatım boyunca bana her konuda destek ve yardımcı olan Utku Çınar Ertan'a, ayrıca tezimin son halini almasında yardımcı olan arkadaşlarım Ar. Gör. Serkan Değirmenci ve Ar. Gör. Gülçin Elif Eriç'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ağustos 2009

Mariye AKÇAKAYA

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	ix
ÖZET.....	xi
SUMMARY	xiii
1. GİRİŞ	1
2. YOKSULLUĞUN TANIMI VE ÖNEMİ	3
2. 1 Yoksulluğun Tanımı.....	3
2. 1. 1 Mutlak yoksulluk	3
2. 1. 1. 1 Minimum gıda harcaması.....	4
2. 1. 1. 2 Temel ihtiyaçlar	4
2. 1. 2 Göreli yoksulluk.....	4
2. 1. 3 Öznel yoksulluk	4
2. 2 Yoksulluğun Önemi	5
3. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ.....	7
3. 1 İşgücü Piyasaları	7
3. 1. 1 Ücret ve servet.....	7
3. 1. 2 İşgücüne katılım ve istihdam şekli.....	8
3. 1. 3 Sendikalaşma.....	10
3. 1. 4 İşgücü piyasalarında ayrımcılık	11
3. 2 Hanehalkı Özellikleri ve Beşeri Sermaye	12
3. 2. 1 Hanehalkı büyüklüğü ve bileşimi	12
3. 2. 2 Eğitim, yaş ve sağlık	14
3. 2. 3 Eğitimde ayrımcılık.....	16
3. 3 Büyüme, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk	16
3. 4 Coğrafi Özellikler.....	19
3. 5 Diğer Nedenler	22
3. 5. 1 Sosyal politikalar.....	22
3. 5. 2 Ekonomik dalgalanmalar ve enflasyon	24
3. 5. 3 Şoklar	24
4. YOKSULLUĞUN ÖLÇÜLMESİ.....	27
4. 1 Yoksulluk Göstergeleri	27
4. 1. 1 Gelir	27
4. 1. 2 Tüketim harcamaları	28
4. 1. 3 Ölüm oranları ve çalışma süresi.....	28
4. 1. 4 İnsani gelişme indeksi	29
4. 1. 5 İnsani yoksulluk indeksi.....	30
4. 1. 6 Toplumsal cinsiyet bazında gelişme indeksi.....	30
4. 2 Eşdeğerlik Ölçeği	31
4. 2. 1 OECD ölçeği	32
4. 2. 2 Eurostat ölçeği.....	32

4. 3 Yoksulluk Ölçüleri	32
4. 3. 1 Kafa sayım oranı	33
4. 3. 2 Yoksulluk açığı indeksi	33
4. 3. 3 Sen indeksi	33
4. 3. 4 Foster-Greer-Thorbecke ölçüsü	34
4. 4 Yoksulluk Ölçülerinin Ayırıştırılması	35
5. AMPİRİK ÇALIŞMALAR VE SONUÇLAR	37
5. 1 Veri Seti	37
5. 2 Yöntem	38
5. 2. 1 Yoksulluk ölçülerinin hesabı	38
5. 2. 2 Logit modeli	39
5. 3 Yoksulluk Ölçülerinin Hesaplanması	41
5. 4 Açıklayıcı Değişkenler	47
5. 4. 1 Coğrafi özelliklere ilişkin açıklayıcı değişkenler	47
5. 4. 1. 1 Türkiye'nin coğrafi bölgeleri	47
5. 4. 1. 2 Kır-kent ayrımı	47
5. 4. 2 Hanehalkı özelliklerine ilişkin açıklayıcı değişkenler	47
5. 4. 2. 1 Cinsiyet	48
5. 4. 2. 2 Yaş	48
5. 4. 2. 3 Medeni durum	48
5. 4. 2. 4 Eğitim durumu	48
5. 4. 2. 5 Hanehalkı özellikleri	48
5. 4. 3 İşgücü piyasası özelliklerine ilişkin açıklayıcı değişkenler	49
5. 4. 3. 1 İstihdam koşulları	49
5. 4. 3. 2 Sektör	49
5. 5 Logit Modellerinin Tahmini ve Sonuçları	50
5. 5. 1 Hanehalkı yoksulluğuna ilişkin logit modellerinin tahmini	50
5. 5. 2 Hanehalkı yoksulluğu analizinde marjinal etkiler	53
6. SONUÇ	57
KAYNAKLAR	63
EKLER	67
ÖZGEÇMİŞ	85

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGÜ	: Azgelişmiş ülkeler
Bağ-Kur	: Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
DB	: Dünya Bankası
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
FGT	: Foster-Greer-Thorbecke Ölçüsü
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HBA	: Hanehalkı Bütçe Anketi
IMF	: International Monetary Fund
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması
İGİ	: İnsani gelişme indeksi
İYİ	: İnsani yoksulluk indeksi
KSO	: Kafa sayım oranı
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
SGP	: Satınalma Gücü Paritesi
Sİ	: Sen indeksi
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TBGİ	: Toplumsal cinsiyet bazında gelişme indeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade and Development
UNDP	: United Nations Development Programme
YAI	: Yoksulluk açığı indeksi

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 5. 1 : İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması.....	38
Çizelge 5. 2 : Türkiye’de 2003 yılı görelî yoksulluk ölçüleri (Eurostat ölçeği).....	42
Çizelge 5. 3 : Türkiye’de 2003 yılı görelî yoksulluk ölçüleri (OECD ölçeği)	45
Çizelge 5. 4 : Türkiye’de yoksulluk olasılığını etkileyen faktörler	51
Çizelge 5. 5 : Türkiye’de hanahalkı yoksulluğu analizinde marjinal etkiler	54
Çizelge A. 1: Örneklem için 2003 yılı görelî yoksulluk ölçüleri (Eurostat ölçeği)...	67
Çizelge A. 2: Örneklem için 2003 yılı görelî yoksulluk ölçüleri (OECD ölçeği)	69
Çizelge B. 1: 2004 yılı bölgesel satınalma gücü paritesi.....	71
Çizelge B. 2: Bölgesel SGP’ye göre Türkiye’de 2003 yıl görelî yoksulluk ölçüleri (Eurostat ölçeği)	72
Çizelge B. 3: Bölgesel SGP’ye göre Türkiye’de 2003 yılı görelî yoksulluk ölçüleri (OECD ölçeği)	74
Çizelge B. 4: Bölgesel SGP’ye göre örneklem için 2003 yılı görelî yoksulluk ölçüleri (Eurostat ölçeği)	76
Çizelge B. 5: Bölgesel SGP’ye göre örneklem için 2003 yılı görelî yoksulluk ölçüleri (OECD ölçeği)	78
Çizelge C. 1: Yoksulluk olasılığını etkileyen faktörler	81
Çizelge D. 1: Örneklem için hanehalkı yoksulluğu analizinde marjinal etkiler.....	83

TÜRKİYE’DE BÖLGESEL YOKSULLUK

ÖZET

Yoksulluk ve nedenleri hakkında birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalarda, çeşitli faktörlerin yoksulluğa etkisi ile ilgili olarak kimi zaman görüş birliğine varılamasa da her birinin hemfikir olduğu konu, yoksulluğun çok önemli bir sorun olduğu ve mutlaka en kısa sürede ortadan kaldırılması gerektiğidir.

Genel anlamda yoksulluk; toplumsal refah düzeyi, toplumun yaşam standardının minimum bir düzeyinin mutlak veya görel olarak altında kalan kişinin statüsü olarak tanımlanmaktadır. Daha özel olarak ise toplam gelirin yaşamı sürdürebilmek için gerekli olan minimum ihtiyaçları karşılayamaması durumu şeklinde de ele alınmaktadır.

Yoksulluğun, işgücü piyasasına, hanehalkına ve coğrafi koşullara ilişkin özelliklerden bir veya birkaçına bağlı birçok nedeni vardır. Bunların yanında, bazı yoksulluk nedenleri ise büyüme ve gelir eşitsizliği, sosyal politikalar, ekonomik dalgalanmalar ve enflasyon, şoklardır. Bunların her biri yoksullukla ve birbirleriyle farklı ilişkiler içindedir.

Bir diğer önemli konu da yoksulluğun ölçüm yöntemleridir. Bir yoksulluk ölçüsünün temel görevi, çalışmaya konu olan kişilerin, yaşamlarını sürdürebilecek yeterli kaynaklara sahip olup olmadıklarını, diğer bir deyişle yoksul olup olmadıklarını belirlemektir.

Aslında yoksulluğun nedenleri ile ölçümü birbirine sıkı sıkıya bağlı iki konudur. Yoksulluk, temel ihtiyaçları karşılamaya yetecek kaynaklardan yoksun olma şeklinde tanımlanmıştır. Temel ihtiyaçlar ise kişinin yaşına, cinsiyetine, medeni durumuna, yaşadığı coğrafi bölgeye, istihdam koşullarına, hanehalkının büyüklüğüne, bileşimine ve daha birçok etkene bağlıdır. Bunlar ise zaten yoksulluğun nedenlerinden bazılarıdır.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de bölgesel yoksulluğu incelemektir. Bu doğrultuda, yoksulluk tanımları, ölçüm yöntemleri ve nedenleri hakkında bir literatür çalışmasının ardından Türkiye ekonomisi için sayısal uygulamalar yapılmıştır. Burada kullanılan veriler, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan 2003 Hanehalkı Bütçe Anketi’ne dayanmaktadır. Bu çalışmadaki tüm sayısal uygulamalarda bireysel eşdeğer gelir yöntemi kullanılmıştır.

Yoksulluk ölçülerinin bölgesel ayrıştırma sonuçlarına göre Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin yoksulluk oranı, payı ve riski diğer altı bölgeden daha büyüktür. Ayrıca, yoksulluk ölçüleri ve yoksulların yoksulluk çizgisine göre konumu açısından en iyi durumda olan bölge Marmara olmasına rağmen Türkiye’deki yoksullukta en az paya sahip bölge Ege’dir. Tüm bunlara ek olarak, bölgesel satınalma gücündeki farklılıkların sayısal uygulama sonuçlarını etkileyebileceği düşüncesiyle, tüm ölçüler bölgesel satınalma gücü paritesi değerleri kullanılarak yeniden hesaplanmıştır. Ölçülerdeki küçük farklılıklara rağmen bölgeler arasındaki sıralama değişmemiştir.

Bundan sonraki aşamada, bazı ölçülebilir yoksulluk nedenleri, hanehalklarının yoksul olma olasılıklarına etkilerini görmek amacıyla açıklayıcı değişkenler olarak kullanılmıştır. Logit modeli tahminine göre bir hanehalkının yoksul olma olasılığı %4,27'dir. Marmara Bölgesi'ne göre, Doğu Anadolu'da yaşayan hanehalkları yoksulluk çizgisinin altında olma olasılığı en yüksek olanlardır. Ancak, Ege Bölgesi'nde yaşayan hanehalkları en düşük yoksulluk olasılığına sahip olanlardır. Ayrıca kırsal kesimde yaşayanların aksine, kentsel kesimde yaşayan hanehalklarının yoksulluk olasılığı daha düşüktür. İşgücü piyasası özellikleri arasında ise hanehalkının yoksulluk olasılığını arttıran tek unsur, reisin kamu sektöründe istihdam edilmesidir. Hanehalkı özellikleri katsayılarına göre ise gecekonduya yaşamak ve hanehalkı büyüklüğündeki artış yoksul olma olasılığını da arttıran, ancak hanehalkı reisinin bir yaş yaşlanması, erkek, hiç evlenmemiş, yüksek eğitim seviyesine sahip olması ve hanehalkının iki veya daha az çocuklu çekirdek aileden oluşması bu olasılığı düşüren faktörlerdir.

Burada bahsedilen tüm sonuçlar değerlendirilirken unutulmaması gereken en önemli nokta, tüm bu faktörlerin yoksulluğa etkisi konusunda genellemelerden söz edilebilmesine rağmen, bu etkilerin hanehalklarının ya da ülkelerin özel durumlarına göre değişebileceğidir.

REGIONAL POVERTY IN TURKEY

SUMMARY

There are so many researches about poverty and its causes. Although researchers' viewpoints about the effects of different factors on poverty sometimes conflict, they agree that poverty is a very important problem which absolutely must be eliminated as quickly as possible.

Generally speaking, poverty is the state of a person whose social welfare level stands absolutely or relatively below the society's minimum living standard. More specifically, this is the case total income can not meet the basic needs to survive.

Poverty has so many causes which are related to one or some of the labour market, household and geographical properties. Besides, some other causes of poverty are growth and income inequality, social policies, economic fluctuations and inflation, or shocks. All of them have different relations to poverty and each other.

Another crucial subject is the way of its measurement. The main function of a poverty measure is to determine whether or not the individuals subject to study command sufficient resources to survive. To put it in a different way, a poverty measure must identify poor and non-poor individuals.

As a matter of fact, the causes and measurement of poverty are very closely linked with each other. Poverty has been defined as the lack of resources sufficient to meet the basic needs which, in turn, are based on age, sex, marital status, geographical region, employment properties, household size and composition or some other factors. These are already a few of the causes of poverty.

The objective of this study is to examine the regional poverty in Turkey. For this purpose, an empirical study is conducted for the Turkish economy together with a literature survey on the definitions, the ways of measurement and the causes of poverty. The data used is based on the 2003 Household Budget Survey conducted by the Turkish Statistical Institute. During all empirical studies in this research, disposable income per equivalent household member has been used.

The regional decomposition of the poverty measures denotes the poverty ratio, share and risk of the Southeastern Anatolia are greater than those of the other regions. Besides, although Marmara is the best region in terms of its poverty measures and the position of the poor people relative to the poverty line, Aegean Region makes the least contribution to the poverty in Turkey. In addition, thinking that the differences in regional purchasing power can influence the results of the empirical study, the poverty measures have been recalculated using the regional purchasing power parities. Despite some differences in poverty measures, the regional ranking has remained unchanged.

Then, some causes of poverty, which can be measured, are considered as explanatory variables in order to see their effects on the probability of household poverty. Basing upon a logit analysis, the probability of being in poverty for a household is 4,27%. In

comparison with the Marmara Region, households in Eastern Anatolia are most likely to be under the poverty line. However, households in the Aegean Region seem least likely to be poor. Moreover, households living in urban areas are less likely to be poor in contrast to those living in rural areas. As for labour market properties, the only factor deteriorating the probability of poverty is that the household head is employed in the public sector. Regarding to the coefficients of household properties, living in slums and an increase of the household size are the factors deteriorating the probability of being in poverty, but a one year older, male, never married, highly educated head of household and a family having two or less children are those decreasing this probability.

The most important point which must not be forgotten when all these results are being discussed, is that although it is possible to generalize the effects of different factors on poverty, these effects can differ according to the special circumstances of households or countries.

1. GİRİŞ

Yoksulluk ve nedenleri hakkında birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalarda, çeşitli faktörlerin yoksulluğa etkisi ile ilgili olarak kimi zaman görüş birliğine varılırken kimi zaman da fikir ayrılıklarına düşülmüştür. Yine de her birinin hemfikir olduğu konu, yoksulluğun çok eskiden beri var olan, mutlaka üstünde durulması ve mümkün olduğunca azaltılması, hatta yok edilmesi gereken bir olgu olduğudur.

Genel anlamda yoksulluk; toplumsal refah düzeyi, toplumun yaşam standardının minimum bir düzeyinin mutlak veya görelî olarak altında kalan kişinin statüsü olarak tanımlanmakla birlikte daha spesifik olarak, toplam gelirin yaşamı sürdürebilmek için gerekli olan temel ihtiyaçları karşılayamaması durumu şeklinde de ele alınmaktadır.

Yoksulluğun birçok temel nedeni vardır. Bunlardan bazıları işgücü piyasasına, bazıları hanehalkına, bazıları da coğrafi koşullara ilişkin özelliklerdir. Bir kısmı ise kısmen bu üç başlıktan bir veya birkaçıyla ilişkili, kısmen de başka faktörlere bağlı büyüme ve gelir dağılımı, sosyal politikalar, ekonomik dalgalanmalar ve enflasyon, kişilerin karşı karşıya kaldığı şoklar gibi nedenlerdir. Bunların her biri yoksullukla ve birbirleriyle farklı ilişkiler içindedir.

Yoksulluğun nedenleri kadar önemli olan bir diğer konu da yoksulluğun ölçülmesidir. Bir yoksulluk ölçüsünün temel görevi, çalışmaya konu olan kişilerin, yaşamlarını sürdürebilecek yeterli kaynaklara sahip olup olmadıklarını, diğer bir deyişle yoksul olup olmadıklarını belirlemektir. Ancak yoksulluğu ölçmek bu kadar kolay bir iş değildir. Yoksulluk yazınında zamanla çeşitli ölçüler geliştirilmiş, bunlardan bazıları yetersiz görülmüş, bir yoksulluk ölçüsünün sağlaması gereken temel özellikler de göz önünde bulundurularak bunlara yenileri eklenmiştir.

Aslında yoksulluğun nedenleri ile ölçümü birbirine sıkı sıkıya bağlı iki konudur. Yoksulluk, temel ihtiyaçları karşılamaya yetecek kaynaklara sahip olmama şeklinde tanımlanmıştır. Temel ihtiyaçlar ise kişinin yaşına, cinsiyetine, medeni durumuna, yaşadığı coğrafi bölgeye, istihdam koşullarına, hanehalkının büyüklüğüne,

bileşimine ve daha birçok etkene bağlıdır. Bunlar ise zaten yoksulluğun nedenlerinden bazılarıdır.

Bu çalışmanın amacı, öncelikle yoksulluk yazınında ele alınan yoksulluk tanım, ölçüm ve nedenlerini incelemek, daha sonra da bunların Türkiye için çeşitli sayısal uygulamalarını yapmaktır.

İkinci bölümde öncelikle yoksulluğun tanımı yapılacak ve farklı yaklaşımlara göre yoksulluk kavramları ele alınacaktır. Daha sonra ise yoksulluğun niçin önemli olduğundan ve zaman içinde yoksulluk konusuna karşı ilginin gelişiminden bahsedilecektir.

Üçüncü bölümde, yoksulluk yazınında bugüne kadar tartışılmış olan yoksulluk nedenlerine ilişkin çeşitli bulgulardan, bunların yoksulluğu hangi yönde etkilediğinden ve çeşitli ülke örneklerinden bahsedilecektir.

Dördüncü bölümde, bazı nitel ve nicel yoksulluk göstergeleri üzerinde durulduktan sonra dört temel yoksulluk ölçüsü tanımlanacaktır. Ayrıca bu ölçülere yöneltilen olumlu ve olumsuz eleştirilerden de bahsedilecektir.

Beşinci bölümde ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2003 yılında yapılan Hanehalkı Bütçe Anketi (HBA) verilerinden yararlanılarak ve bireysel eşdeğer gelir yöntemi kullanılarak çeşitli sayısal uygulamalar yapılacaktır. Türkiye’de genel yoksulluk seviyesini ve bunun coğrafi bölgelere göre dağılımını incelemek amacıyla, dördüncü bölümde bahsedilecek olan dört yoksulluk ölçüsü hesaplanacak, bunlardan ayrıştırılabilir olan üçü, Türkiye’nin yedi coğrafi ve yirmi altı istatistiki bölgesine göre ayrıştırılacaktır. Böylece hem Türkiye’deki genel yoksulluk oranı, hem de bölgelerdeki yoksulluk seviyeleriyle ilgili bilgi edinilmiş olacaktır. Ayrıca, bölgelere göre ayrıştırma sayesinde çeşitli bölgelerin yoksulluk açısından birbiriyle karşılaştırılması da sağlanacaktır. Daha sonra, üçüncü bölümde bahsedilecek olan çeşitli yoksulluk nedenlerinin, hanehalklarının yoksulluk olasılığını hangi yönde (pozitif veya negatif) etkilediğini görmek amacıyla logit modeli tahmini ve bu etkilerin büyüklüğünü görmek amacıyla da marjinal etki hesaplamaları yapılacaktır.

2. YOKSULLUĞUN TANIMI VE ÖNEMİ

2. 1 Yoksulluğun Tanımı

Yoksulluğun nasıl tanımlanacağı ve hesaplanacağı konusunda değişik yaklaşımlar vardır. Genel anlamda yoksulluk; toplumsal refah düzeyi, toplumun yaşam standardının minimum bir düzeyinin mutlak veya görel olarak altında kalan kişinin statüsü olarak tanımlanmakla birlikte daha spesifik olarak, toplam gelirin yaşamı sürdürebilmek için gerekli olan temel ihtiyaçları karşılayamaması durumu şeklinde de ele alınabilir (Gürsel vd., 2000).

Bazı yaklaşımlar ise, yoksulluk ile gelir eşitsizliği ilişkisine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda yoksulluk, bir toplum ya da topluluğun üretmiş olduğu değerlerin azlığı ve çokluğu ile değil, o değerlerin topluluğu oluşturan bireyler arasındaki eşitsiz dağılımı halinde söz konusu edilebilir. Bu nedenle yoksulluk, gelir dağılımı eşitsizliği halinin sonucu olarak kabul edilmektedir (DPT, 2001).

Ülkeler arası veya aynı ülke içinde dönemler arası yoksulluk karşılaştırmaları yapılabilmesi, toplam nüfus içinde kimlerin yoksul olarak isimlendirileceğine karar verilmesini gerektirir. Bu amaçla yoksulluk kavramı mutlak, görel ve öznel yoksulluk gibi çeşitli yaklaşımlarla incelenir.

Yoksulluk hakkında yorum yapılabilmesi için bir diğer önemli nokta, yoksulluk çizgisinin belirlenmesidir. *Yoksulluk çizgisi*, bir toplumda yoksul olanlarla olmayanları birbirinden ayırmakta kullanılan izafi bir hattır. Geliri bu izafi hattın altında kalanlar yoksul olarak nitelendirilmektedir (Gürsel vd., 2000).

2. 1. 1 Mutlak yoksulluk

Mutlak yoksulluk, bir ailenin yaşamını sürdürmesine yetecek minimum gıdaya veya temel ihtiyaçlara erişmesini sağlayan gelire sahip olmaması durumudur (Schiller, 2004). Mutlak yoksullukta yoksulluk çizgisi, minimum gıda harcaması yaklaşımı ve temel ihtiyaçlar yaklaşımı ile iki farklı şekilde hesaplanmaktadır.

2. 1. 1. 1 Minimum gıda harcaması

Bu yaklaşımda yoksulluk çizgisi, yaşamın sürdürülebilmesi için yeterli miktarda temel gıda maddesinden oluşan gıda sepetinin maliyeti veya bir asgari kalori normunun gerektirdiği tüketim harcamaları esasına göre hesaplanmaktadır (Şenses, 2006). Dünya Bankası'na göre bu sınır günde \$1'dır. Dolayısıyla günde \$1'dan daha az gelir elde edenler yoksul olarak nitelenmektedir (Schiller, 2004).

Yoksulluk çizgisinin bu şekilde hesaplanması birçok güçlüğü de beraberinde getirmektedir. Bireyin kalori ihtiyacı yaşına, cinsiyetine ve yaptığı işe göre farklılık gösterdiğinden, minimum kalori ihtiyacını belirlemek, özünde belirsizlik taşıyan bir süreçtir (Gürsel vd., 2000).

2. 1. 1. 2 Temel ihtiyaçlar

Mutlak yoksulluğu temel ihtiyaçların maliyetleri üzerinden hesaplama yöntemini ilk ortaya atan 19. yüzyıl sonunda Rowntree olmuştur (World Bank, 2000b). Bu yaklaşım, bireyin sadece minimum gıda harcamasını değil, onun yanında diğer temel ihtiyaçlarını da (giyinme, barınma, ısınma gibi) dikkate aldığından, minimum gıda harcaması yöntemine göre daha yüksek bir yoksulluk çizgisi tanımlamaktadır (Gürsel vd., 2000).

2. 1. 2 Göreli yoksulluk

Göreli yoksulluk yaklaşımına göre bir kişi, geliri ortalama bir gelir düzeyinin altında kalıyorsa yoksuldur (Schiller, 2004). *Göreli yoksulluk*, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olma durumunu tanımlar. Bu yaklaşımda, yoksulluk çizgisini belirleme aşamasında genellikle ortalama gelir düzeyinin (ortanca veya aritmetik ortalama) belli bir yüzdesi, standart %50'si, alınmaktadır (Gürsel vd., 2000).

2. 1. 3 Öznel yoksulluk

Bu yaklaşımda yoksulluk düzeyinin ölçülmesi, deneklerin geçinebilmeleri için gerekli gördükleri gelir düzeyi esasına göre belirlenen bir öznel yoksulluk çizgisine dayanmaktadır. Öznel yoksulluk, yoksulluk düzeyine ilişkin en iyi kararın o toplumda yaşayanların kendi değerlendirmeleri doğrultusunda verileceği varsayımına

dayanarak belirlenmekte, mutlak ve görelî yoksulluk kavramlarının bir bileşimini yansıtmaktadır (Flik ve van Praag, 1991).

Öznel yoksulluğu belirleyebilmek amacıyla büyük ölçekli anketler yapılmakta, deneklere yoksul olmamak, iyi bir gelire sahip olmak gibi bazı özel hedeflere ulaşabilmek için yeterli olduğunu düşündükleri gelir miktarı sorulmaktadır. Anket sonuçlarından refah düzeyleri ile gelirler arasında bağlantı kurularak kritik bir refah düzeyi seçilip, ona karşılık gelen gelir düzeyi yoksulluk çizgisi olarak kabul edilmektedir (Gürsel vd., 2000).

2. 2 Yoksulluğun Önemi

UNDP'nin 2007 yılında yayınladığı insani gelişme raporuna göre, 2007 yılında dünya nüfusunun %16'sına yakını, yani bir milyar insan günde \$1'in, %40'ı ise günde \$2'nin altında gelirle yaşamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların %28'i yaşlarına göre düşük kilodadırlar. Kırsal kesimde yaşayan çocuklar içinse bu oran %50'dir ve bu da 1992 yılındaki orana eşittir. Ayrıca her yıl 10 milyondan fazla çocuk 5 yaşından önce ölmektedir; bu durumun en önemli sebebiyse yoksulluk ve kötü beslenmedir (UNDP, 2007) Yoksulluk, insani bir felakettir ve herkesin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek kaynaklara sahip bir dünyada yoksulluğun bu derece yaygın ve sürekli olması son derece şaşırtıcıdır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda açıkça görülmektedir ki gerek ulusal, gerekse uluslararası düzeyde tüm politikalar öncelikli olarak yoksulluğun ortadan kaldırılmasına odaklanmalıdır (McCulloch vd., 2001).

Yoksulluk, hem azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin hem de gelişmiş sanayi toplumlarının sorunudur. Azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yer ve zamana göre farklılaşmakla birlikte mutlak ve sürekli yoksulluktan söz edilirken, gelişmiş ülkelerde daha çok yer ve zamana bağlı olarak ortaya çıkan yerel ve kısmi yoksulluktan söz edilmektedir. Yoksulluğun gelişmiş ülkelerde dikkate alınmasının nedeni, bu ülkelerdeki yoksulluğun giderek artma eğiliminde ve kalıcı olmasıdır (DPT, 2001).

Yoksulluk yeni bir sorun değildir ve bu konuya karşı yoğun ilgiyi, 17. yüzyıl başlarından itibaren izlemek mümkündür. Düşünür ve kuramcılarının yoksulluk ve bölüşüm sorunlarına karşı ilgisi, sanayileşmeye dayalı kapitalizmin yaygınlaşmaya

başladığı 18. ve 19. yüzyıllarda giderek artmıştır. İlk yoksulluk araştırmaları da 19. Yüzyılın ikinci yarısında yapılmıştır. Sanayileşmiş ülkelerde yoksulluğa ilgi ise 1920'lerin sonunda ortaya çıkan Büyük Dünya Bunalımı'nın yarattığı kitlesel işsizlik sebebiyle canlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yoksulluğa ilgi, gelişmiş ülkeler ağırlıklı bir yörüngeden azgelişmiş ülkelere (AGÜ) kaymış ve giderek azgelişmişlikle özdeşleşmiştir (Şenses, 2006). Yoksulluk kavramının uluslararası platformlarda özgün ve evrensel bir sorun olarak tartışılmasında, Dünya Bankası tarafından hazırlanan 1990 yılı Dünya Kalkınma Raporu'nun ana temasını yoksulluğun oluşturması bir dönüm noktası olup, bu rapor çalışmalara yeni bir ivme kazandırmıştır (DPT, 2001). Bundan önce DB'nin yoksulluk konusuna karşı ilgisi açısından, onar yıl aralıklarla birbirine zıt eğilimler göze çarpmaktadır. 1970'li yıllarda yoksulluk, AGÜ içindeki yoksulluğun gündemde tutulması, böylece dönemin uluslararası ekonomik koşullarının sorgulanmasına fırsat vermeden gelişmiş ülkelerin kendi firmaları için dış pazar sağlamaları ve komünizm tehlikesinin ortadan kaldırılması amacıyla DB'nin temel ilgi alanlarını oluşturmuştur. 1980'li yıllardan itibaren DB, AGÜ'nün dışa dönük ve serbest piyasa ağırlıklı politikalara geçmesi ve komünizm tehlikesinin giderek azalması nedeniyle yoksulluğu ülkelerin bir iç sorunu olarak görmeye başlamış, on yıl süreyle gündeminden çıkarmıştır. 1990 yılında ise, AGÜ'de giderek artan yoksulluk, IMF ve DB güdümünde uygulanan politikalarla ilişkilendirildiğinden, Dünya Kalkınma Raporu ile birlikte yeniden yoksulluk konusuna odaklanılmış ve bu ilgi 2000'li yıllardan itibaren de sürmüştür (Şenses, 2006).

3. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ

Yoksulluk yazınında, gelir seviyesi ile işgücü piyasaları, hanehalkı özellikleri ve coğrafi özellikler gibi faktörlerin arasındaki ilişkiden sıkça söz edilmektedir. Şimdiye kadar yapılan birçok çalışma, işgücü piyasası gelirleri ile eğitim, yaş, cinsiyet, kişinin istihdam edildiği sektör, istihdam şekli, yaşadığı coğrafi bölge gibi çeşitli nitel ve nicel göstergeler arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu bölümde, söz konusu faktörlerin yoksulluğu azaltmadaki veya arttırmadaki etkisi üzerinde durulacaktır.

3. 1 İşgücü Piyasaları

Yoksulluk, işgücü piyasalarının özellikleri ile ilişkilendirilmekte, yoksulluğun nedenleri arasında işgücü piyasalarından elde edilen ücret ön planda tutulmaktadır (Cankal, 2006).

3. 1. 1 Ücret ve servet

Türkiye’de gelir dağılımını etkileyen en önemli faktörlerden biri işgücü piyasasıdır. Dünya Bankası’nın 1994 yılı Hanehalkı Gelir ve Tüketim Anketi verilerini kullanarak yaptığı bir çalışmaya göre, gelir dağılımı eşitsizliğinin %76,9’u işgücü piyasasından elde edilen gelirlerden kaynaklanmaktadır (World Bank, 2000a). Ayrıca, TÜİK tarafından yapılan 1987 ve 1994 yılı Hanehalkı Gelir ve Tüketim Anketleri sonuçları karşılaştırıldığında görülmektedir ki, giderek daha fazla sayıda hanehalkının tek gelir kaynağı ücretler olmuştur (Cankal, 2006). Dolayısıyla kişilerin yoksul olmalarının en belirgin nedenlerinden biri, az ücret geliri elde etmeleridir. Aslında, yoksul olan ve olmayan hanehalkları arasındaki en önemli fark, işgücü piyasasındaki konumlarıdır. ABD’de yoksul olmayan hanehalklarının %90’dan fazlası işgücü piyasasındaki faaliyetleri sonucu bir ücret geliri elde ederken yoksul hanehalkları arasında bu oran yalnızca %60’tır (Schiller, 2004).

Türkiye’de ise 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinin ardından ihracata dayalı politikaya geçilmesiyle beraber ücretler hızla düşmüş ve 80’li yıllar, ücretlerin

sürekli olarak eriyip ücretli kesimin giderek yoksullaştığı bir dönem olmuştur. Aynı dönemde, yoksulluk tehdidini en çok yaşayan kesimlerin aldığı asgari ücretin seviyesi de yoksulluk sınırının oldukça gerisinde kalmıştır (Karatepe, 2006).

İşgücü piyasası gelirleri dışında yoksulluğa önemli katkısı olan bir faktör, kişilerin sahip oldukları servet miktarıdır. Uzun dönem yoksulluğu ve yoksulluğun nesiller boyu sürmesini en iyi açıklayan etkenlerden birisi, miras yoluyla nesilden nesle iletilen servetlerdir (Piketty, 2000). Hanehalkları, çeşitli şekillerde edindikleri ve onlara ücret geliri dışında bir gelir sağlayan servetlerinden, özellikle gelirlerinin bazı nedenlerle azaldığı dönemlerde yararlanmaları durumunda, yoksulluktan korunabilmektedir. Ancak düşük ücret geliriyle geçici işlerde çalışan işçiler genellikle yalnızca ücret gelirlerine bağımlıyken, yüksek ücretlerle sürekli işlerde çalışanlar ise ücret geliri dışında gelirlere de sahiplerdir. (Cankal, 2006).

3. 1. 2 İşgücüne katılım ve istihdam şekli

Daha önce de belirtildiği gibi, kişilerin yoksul olup olmamalarındaki en önemli etkenlerden biri, işgücü piyasalarındaki durumlarıdır. İşgücü piyasalarıyla yoksulluk arasındaki ilişki, işgücüne katılmayanlar, çalıştıkları halde yoksul olanlar ve işgücüne katılıp da işsiz olanlar gibi farklı kategorilerde değerlendirilebilir. 1998 yılı verilerine göre, ABD’de hane reisi işgücüne katılmayan hanehalklarının yoksulluk oranı, hane reisi işgücüne katılan hanehalklarının yoksulluk oranının iki katından fazladır (Schiller, 2004).

Yine de işgücüne katılım, yoksulluktan çıkış yeterli bir koşul değildir (Schiller, 2004). İşsizlik, yoksullukla çok yakından ilişkilidir. OECD ülkelerinde 2006 yılında 34,4 milyon kişinin işsiz olduğu, işsizlik oranının 1996-2006 döneminde ortalama %6,7 olduğu, bu oranın 15-24 yaş grubunda 2006 yılında %12,5’e ulaştığı ve işsizlerin üçte birine yakın bir kısmının uzun dönem işsizlerden oluştuğu görülmektedir (UNDP, 2007).

İşgücüne katıldığı halde yoksul olan bir diğer grup da düşük ücret elde edenlerdir. Düşük ücret, aile geliri üzerindeki belirleyici etkisi başta olmak üzere, gelir eşitsizliğini arttırarak ve işgücüne katılımı caydırarak da yoksulluğu etkilemektedir.

İşgücüne katılım dışında yoksulluğu etkileyen bir diğer unsur, işgücü piyasalarının yapısıdır. Gelişmiş ülkelerde 1960’lı yıllarda başlayan sanayisizleşme süreci,

istihdam yapısında önemli değişikliklere neden olmuştur. İstihdamın bileşimi, imalat gibi yüksek ortalama ücret ödeyen sektörlerden, hizmetler gibi genellikle düşük ücret yapısına sahip sektörlerle yönelmiştir. Çok uluslu şirketlerin istihdam politikası giderek nitelikli ve yüksek ücretli bir çekirdek işgücü yanında, iş güvenliği olmayan, rutin işler yapan, düşük ücretli ve yarı zamanlı veya geçici işçi konumundaki bir kitlenin varlığına dayanmaya başlamıştır. İşgücü piyasalarındaki bu gelişmelerin de katkısıyla, yapısal uyum politikaları uygulayan birçok ülkede gelir dağılımının giderek bozulduğu gözlenmiştir. Birçok ülkede, bir yandan enformel sektör genişlerken, formel sektörde de artan enformelleşme eğilimleri görülmüştür. Formel sektörde çalışanların bir kısmı işini kaybederken diğer kesimlerin çalışma koşullarında da önemli değişiklikler olmuştur (Şenses, 2006).

1970'lerden bu yana özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaygınlaşan enformel sektör, önceleri işgücü arzı fazlasının yarattığı sorunlara çözüm getirmeye yönelik bir sektör olarak gelişmiş ve kırsal kesimden şehre göç edip formel sektörde iş bulamayan, kendi işini yaratan ve böylelikle yaşamını kazanan kişilerle açıklanmış, sadece bu açıdan bakılarak geçici bir durum olarak değerlendirilmiştir. Ancak, daha sonra enformel sektörün giderek önem kazanması ve ekonomideki ağırlığının artması sonucunda düşük ücretle ve sigortasız çalışan işçi sayısı artmıştır (DPT, 2001).

Bu gelişmeler sonucunda, yapısal uyum programları uygulayan ülkelerin istihdam yapısında da önemli değişiklikler görülmüştür. Bu ülkelerde istihdam enformelleşmiş, imalat sanayiinden ve kamu kesiminden hizmet sektörüne kaymıştır (Rocha ve Gantt, 1995). Örneğin, enformel sektörün toplam istihdam içinde 1980'de %25,6 olan payı, 1990'da %30,8'e yükselmiştir (Gilbert, 1994).

Türkiye'de ise 1960 askeri darbesinin ardından, iç pazara dönük, ithalata konu olan malların yerli üretiminin sağlanmasını hedefleyen ve 1980'e kadar süren, ithal ikameci birikim tarzının (Buğra, 2008) uygulandığı dönemde kentlerde büyüyen nüfusun istihdamı en önemli sorunlardan birisi olmuştur. 1960-1980 arasında işsizlik sürekli olarak artmıştır. 1960'ta %3,01 olan işsizlik oranı 1970'te %6,44'e, 1980'de de %8,52'ye yükselmiştir. En az bunun kadar dikkat çekici bir nokta da işsizlik oranının nüfustan daha da hızlı artmasıdır. 1960-80 döneminde nüfus %62, yetişkin nüfus ise %78 artarken, işsizlik oranı %183 artmıştır (Dansuk, 1997).

Yapısal uyum programlarının diğer ülkelerdeki etkilerinin aksine, ithal ikameci dönemde, Türkiye'deki sanayi sektörü hızla büyümüş ve sektörde iş olanakları artmıştır. Sanayideki işgücünün toplam işgücüne oranı 1965'te %11 iken, bu oran 1980'de %17'ye ulaşmıştır (Buğra, 2008). İthal ikameci sanayileşme sürecinde meydana gelen en önemli gelişmelerden biri de enformel sektördeki ve hizmetler kesimindeki büyümedir (Karatepe, 2006).

1980 sonrası ihracata dayalı politikaların uygulandığı dönemde ise dünyadaki genel trende uyumlu olarak kamunun ekonomideki rolünün küçültülmesi ve mali piyasaların serbestleştirilmesi hedefleri benimsenmiştir. Devletin yatırımlardan çekilmesi ve özelleştirmelerin artmasıyla, istihdam yaratıcı işlevi büyük oranda gerilemiştir. Bunların bir sonucu olarak da kent yoksulluğu yaygınlaşmıştır (Karatepe, 2006). Türkiye'de kamu çalışanlarının iş ve sabit kazanç güvencesine sahip olmaları bu açıdan önemlidir ve özel sektör ile kamu sektörünün ayrıştırılmasını gerekli kılmaktadır (Cankal, 2006).

3. 1. 3 Sendikalaşma

Sendikalar, üyelerinin çıkarlarını korumak için varlıklarını sürdürmektedir. Dolayısıyla, sendika üyesi çalışanların önceden belirlenmiş bir yoksulluk çizgisinin altında ücret almayacakları ve yoksulluktan korunacakları varsayılmaktadır (Cankal, 2006).

İthal ikameci politikaların benimsendiği 1960 sonrası dönemin daha önceki bölümlerde de sözü edilen bir takım olumsuz koşullarına rağmen sendikalaşma oranının yükselmesinin ve grev hakkını içeren toplu pazarlık sisteminin etkisiyle ücretler 1977'ye kadar yükselme eğiliminde olmuştur (Karatepe, 2006). Özellikle 1967'de DİSK'in kurulmasından sonra örgütlü işçiler önemli kazanımlar elde etmişlerdir (Buğra, 2008).

1970'lerin sonunda Türkiye hem ekonomik hem de siyasi süreçleri neredeyse paralize eden bir kriz ortamına girmiştir (Buğra, 2008). Krize çözüm savıyla yürürlüğe konulan 24 Ocak 1980 Kararları isimli istikrar programının en önemli dayanağı, Türkiye'nin bu kadar yüksek ücretlerle ihracat yapamayacağı, dolayısıyla sendikaları disipline etmenin zorunluluğu olmuştur. Bu doğrultuda, uluslararası sermayenin DB, IMF gibi örgütler aracılığıyla telkin etmeye çalıştığı yeni bir birikim modeli perspektifi, 24 Ocak Kararları'nın özünde yatmaktaydı. Bu perspektif,

fiyatlara serbestlik kazandırılması ve sermayenin emeğe karşı güçlendirilmesi hedeflerini içermektedir. Emek aleyhtarı bu modelin yaşama geçirilmesi 12 Eylül 1980'deki askeri darbe ile gerçekleşmiş ve ithal ikameci sanayileşme modeli terk edilmiştir. 1982'de Anayasa'da yapılan değişikliklerle sendikal haklar budanmış, grev yasağı genişletilmiş, toplu pazarlık ve grev hakkının karşısına bir dizi engeller çıkarılmıştır (Sönmez, 1992). Sendikalara yönelik baskılar ve toplu sözleşme sisteminin askıya alınması sonuç vermiş ve bu dönemden sonra reel ücretler düşmüştür (Karatepe, 2006).

3. 1. 4 İşgücü piyasalarında ayrımcılık

Kişiler, kendilerini yoksulluğa sürükleyen ve yukarıda sözü edilen olumsuz koşulların hiçbirine maruz kalmamalarına rağmen yalnızca ayrımcılık nedeniyle dezavantajlı duruma düşebilmektedirler.

Ayrımcılık ABD'de siyahlar ve Hispanikler için, beyazlarla aynı niteliklere sahip olduklarında dahi önemli bir istihdam engeli oluşturmaktadır. Ayrımcılık sonucunda azınlık grupları ya işsiz kalmakta ya da aynı niteliklere sahip oldukları beyazlara göre daha düşük ücretlerle çalışmak zorunda bırakılmaktadırlar. Bunun sonucunda ise söz konusu gruplar arasında yoksulluk yoğun olarak gözlemlenmektedir (Schiller, 2004).

ABD içinde insani gelişme indeksi değişik kesimler için önemli farklılıklar göstermiştir. 1999 yılında bu indeks beyazlar için 0,870'e ulaşırken siyahlar ve Hispanik kökenliler için sırasıyla 0,805 ve 0,756 düzeyinde kalmıştır (UNDP, 2001).

İşgücü piyasalarında kadınlara karşı gözlenen ayrımcılık, enformel sektör ağırlıklı, formel sektörde ise düşük ücretli işlerde çalışmalarıyla ve bazı durumlarda da aynı işi yaptıkları halde erkeklere kıyasla daha düşük ücret almalarıyla gözlemlenmektedir (Gilbert, 1994). Örneğin, 1980'lerden itibaren Peru'da yaşanan köklü değişiklikler ve kırsal kesimden kentlere göçler sonucunda kadınların eğitim seviyelerinde ciddi ilerlemeler olmuştur. Bunun sonucunda da kadınların işgücüne katılım oranı artmıştır. Ancak kadınlar, işgücü piyasalarında cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmaları nedeniyle ekonomik olarak erkeklerden daha kötü durumda olmaya devam etmişlerdir. Daha çok hizmet sektöründe istihdam edilmeleri, erkeklere göre daha yüksek işsizlik oranına sahip olmaları ve aynı işi yapmaları durumunda bile daha düşük ücret geliri elde etmeleri nedeniyle yoksulluğa itilmişlerdir (Bamberger,

1998). Sonuç olarak yoksulluk profiline bakıldığında kadınların ağırlığıyla karşılaşılmaktadır. Toplumsal cinsiyet bazında gelişme indeksinin ise bütün ülkelerde insani gelişme indeksinden düşük olması toplumsal cinsiyet bazındaki eşitsizliklere bütün ülkelerde rastlandığını göstermekle birlikte, bu açıdan da ülkeler arasında önemli farklar vardır. Bu indeks, sanayileşmiş ülkelerde, AGÜ'lere kıyasla çok daha yüksek değerler almaktadır. Örneğin, İzlanda'da 0,962'den Türkiye'de 0,763 ve Sierra Leone'de 0,320'ye kadar uzanan geniş bir aralıkta değişmektedir. UNDP'nin, parlamentoya girebilen, teknik ve profesyonel işlerde çalışan ve üst düzey yönetim görevleri üstlenen kadın sayısı esasına göre geliştirdiği bir diğer indeks de çok benzer bir görünüm sergilemekte ve kadınların AGÜ'deki görece dezavantajlı konumunu doğrulamaktadır (UNDP, 2007).

3. 2 Hanehalkı Özellikleri ve Beşeri Sermaye

Yoksulluğun tanımı, hanehalkı ihtiyaçlarının, söz konusu hanenin gelirleriyle karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Hanehalkının ihtiyaçları ise büyüklüğüne, bileşimine, hanede yaşayan bireylerin eğitim ve sağlık durumlarına bağlıdır (Cankal, 2006). Göç, hanehalkı büyüklüğü ve bileşimini etkilemesi; eğitim ise beşeri sermayeye katkıları nedeniyle yoksullukta belirleyicidir.

3. 2. 1 Hanehalkı büyüklüğü ve bileşimi

Schiller (2004)'e göre ABD'deki yoksullar iki temel suçlamayla karşı karşıyadır. Bunlardan birisi çok sayıda çocuk sahibi olmaları, diğeri ise istikrarlı bir aile yapısına sahip olmamalarıdır. Çocuk sayısının çokluğu, ailenin finansal güvenliğini açıkça tehdit etmektedir. Her yeni çocuk, sadece ailenin gelir ihtiyacını arttırmakla kalmamakta, aynı zamanda, annenin ev işleri yükünü arttırarak işgücüne katılımını zorlaştırması sebebiyle ebeveynlerinin bu geliri elde etme olanaklarını da kısıtlamaktadır. Hanehalkının gelir ihtiyacının artması, buna karşın fertlerden en az birinin işgücüne katılım olanaklarının kısıtlanması, haneyi yoksullukla karşı karşıya bırakmaktadır.

Nüfus artışı, hanehalkı büyüklüğünü etkileyen önemli bir unsurdur. Düşük gelirlielerin artan gelirden daha fazla pay alamamalarının nedenlerinden birisi, nüfus artış hızının yüksek seviyelerde olmasıdır. Öte yandan, çocuk ve gençlik çağındaki nüfusun yüksek olması, özellikle istihdam konusunda çok önemli bir sorundur. Bu

nedenle, nüfus artış hızının normal seviyede tutulması hem genç nüfusa istihdam olanakları sağlamak, hem de çalışan nüfusa daha çok gelir artışı sağlamak açısından önem taşımaktadır (DPT, 2001). Aksi takdirde işgücü talebi, işgücü arzının çok gerisinde kalacağından işsizlik sorunu çözümlenemeyecektir.

Diğer taraftan, yoksulluğun nüfus artışlarının bir sonucu olmaktan çok, bir nedeni olduğunu vurgulayan görüşlere de sıkça rastlanmaktadır. Buna göre, nüfus artışları bazı ülkelerde yoksulluğa karşı hanehalkı düzeyinde alınan bir önlemdir. Dünyanın en az gelişmiş bölgesini oluşturan Güney Sahra bölgesi başta olmak üzere birçok AGÜ’de çocukların küçük yaştan itibaren iktisadi faaliyet içinde yer almaları, ebeveynleri için yaşlılık dönemlerinde sosyal güvence oluşturmaktadır (Şenses, 2006).

Kişilerin işgücüne katılımında, hanehalkı bileşimi çok önemli bir unsurdur. Bu bakımdan iki ebeveynli hanelerin, tek ebeveynli hanelere göre ciddi bir üstünlüğü vardır. İki ebeveynli hanelerde bir ebeveyn, genellikle baba, sadece işgücü piyasasındaki faaliyetine yoğunlaşırken ikinci ebeveyn işgücü piyasasındaki faaliyeti ile ev işleri ve çocuk bakımı gibi faaliyetleri arasında bir denge kurmayı tercih etmektedir. Ancak tek ebeveynli hanelerde, bu kişi işgücü piyasasındaki faaliyeti ile evdeki faaliyetlerini aynı anda yürütmek zorunda olduğundan bu hanenin geliri, iki ebeveynli haneye göre daha azdır. Üstelik tek ebeveynin kadın olması durumunda, kadınların ücretinin genellikle erkeklerinkine göre daha az olması nedeniyle hanenin geliri daha da azalmaktadır. Sonuç olarak ise tek ebeveynli hanehalkları arasındaki yoksulluk oranı daha yüksek olmaktadır (Schiller, 2004). 1987 yılında ABD’de evli çiftlerden oluşan ailelerde yoksulluk oranı %6 ve reisi erkek olan hanehalklarında %12,5 iken reisi kadın olan hanehalklarında bu oran %34,3 olarak ölçülmüştür (Azam ve Redmon, 1993).

Hanehalkı bileşiminde çocuklardan birinin evden ayrılması veya iki kişinin evlenmesi sonucunda meydana gelebilecek değişiklikler ise hanenin ihtiyaçlarını ve gelirini azaltıp arttırması bakımından yoksulluk açısından önemlidir. Ancak, bu değişikliklerden erkeklerin ekonomik durumunun kadınlarinkine göre daha az etkilendiği bir gerçektir. Kadınların ayrımcılık nedeniyle genel olarak erkeklerden daha az ücret geliri elde etmeleri, boşanma sonrasında çocukların genellikle anne ile yaşamaları, nafaka uygulamasının çok sık olmaması gibi nedenlerle kaybedilen gelir miktarı telafi edilememektedir (Cankal, 2006).

Hanehalkı bileşimindeki değişikliklerden en çok etkilenenler kuşkusuz çocuklardır. Eggebeen ve Lichter (1991), 1960'lerden 1980'lerin sonuna kadar geçen dönemde ABD'de yaşayan çocuklar arasındaki mutlak ve görelî yoksulluk ile bunların hanehalkı bileşimine ne derece bağılı olduğunu incelemişler, hanehalkı bileşimindeki değişikliklerin, Amerikalı çocukların ekonomik durumunu kötüleştirdiğini görmüşlerdir. Aynı çalışmada, 1980'lerde çocuk yoksulluğundaki artışta, hanehalkı yapısında meydana gelen değişikliklerin anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna varmışlardır. Bu tarihten sonra hanehalkı reisi kadın olan hanelerdeki çocuk yoksulluğunun iki ebeveynli hanelerdeki çocuk yoksulluğuna oranı hızla artmıştır. Ayrıca, 1960'tan itibaren görülen hanehalkı bileşimindeki değişikliklerin hiç olmaması halinde, 1988 itibarıyla çocuk yoksulluk oranının üçte bir oranında daha az olabileceği sonucuna ulaşmışlardır. Heuveline ve Weinshenker'in çocuk yoksulluğu hakkındaki çalışmasına göre ise (2008), 2000 yılında kadın hanehalkı reisine sahip hanelerde yaşayan çocukların %55'i yoksuldur.

Tüm bu araştırmalara karşın, hanehalkı büyüklüğü ve bileşimi açısından da basit genellemelere gitmenin sakıncalarına işaret eden bulgular vardır. Örneğin, Latin Amerika ülkelerinde, reisleri kadın olan hanehalkları, reisleri erkek olan hanehalklarına göre daha yoksul olsalar da kaynakların dağılımında daha eşitlikçi bir görünüm sergileyip gelirlerinin daha büyük bir kısmını alkol, sigara vb. yerine gıdaya ayırmışlardır. Böylece daha yüksek kişi başına gıda tüketimi düzeyine ulaşmışlar ve sınırlı kaynaklarına karşın çocukların eğitim, sağlık ve beslenmesine daha çok kaynak ayırmışlardır (Şenses, 2006).

3. 2. 2 Eğitim, yaş ve sağlık

Gelir dağılımı ve yoksulluk konusunun en önemli faktörlerinden birisi, bireyin küresel planda geçerli bilgi, beceri ve nitelik ile donatılmış olup olmadığı, yani eğitim seviyesidir (DPT, 2001). Eğitimin yoksulluğu etkilemesi meslek seçimi, mesleki statünün belirlenmesi ve ebeveynlerin eğitim seviyelerinin çocuklarının alacağı eğitimde etkinliği yoluyla olmaktadır. Eğitim, yüksek ve düşük gelirli mesleklere sahip olmayı belirleyebilmektedir. Eğitim yatırımlarının kişisel gelir dağılımını etkilemesi, düşük ve yüksek gelir getiren mesleklere sahip olmayla bağlantılı olarak gerçekleşmektedir (Yumuşak ve Bilen, 2000). Bu nedenlerle, fertlerin ekonomik koşulları üzerinde eğitimin belirleyici bir rolü vardır. Fertlerin

refahını arttırmanın ve yoksulluğu azaltmanın yöntemlerinden birisi, eğitimin kalitesini arttırırken eğitimini yarıda bırakanların sayısında bir azalma sağlamaktır. Daha iyi bir eğitime sahip kişilerin yüksek ücret geliri elde etme ihtimali çok daha yüksek olduğundan, eğitimin yoksulluğa olumlu bir katkısı vardır (Weber vd., 2007).

Öte yandan, ABD’de yoksul bir hanede büyüyen çocukların ileriki hayatlarında da olumsuz koşullarla karşılaştıkları gözlemlenmiştir. Söz konusu çocukların eğitim fırsatları daha kısıtlı, yoksulluk riskleri de daha yüksek olmaktadır (Jantti ve Danziger, 2000). Çocukların yetiştikleri ailelerin konumu, en başta eğitim süresi ve kalitesi üzerindeki etkileri aracılığıyla, yoksulluğun derecesi ve belki daha da önemlisi, nesilden nesle geçerek sürekli hale gelmesi üzerinde etkileyici bir rol oynamaktadır. Daha yüksek gelirli ve eğitilmiş ailelerin çocuklarının her yerde daha başarılı olmaları bu görüşü desteklemektedir (UNDP, 2001). Ebeveynlerin okuryazar olmamaları veya düşük eğitim seviyesine sahip olmaları ise çocukların da eğitimden mahrum kalmalarına neden olmaktadır. Bu bakımdan, nesilden nesle aktarılan yoksulluğun önüne geçilmesinde eğitim önemli bir rol oynamaktadır (DuBrowa, 2007).

DB’nin ekonomik reformlar, yaşam standartları ve sosyal refah bağlamında Türkiye’yi incelediği araştırmasında, yoksulluk riskiyle en güçlü korelasyon içinde olan tek karakteristiğin eğitim olduğu belirtilmektedir. Okuryazar bir reise sahip olmayan hanehalklarının yarısı ekonomik olarak zayıf durumdadır; bunların %15’i de mutlak anlamda yoksuldur. Söz konusu hanehalkları, Türkiye nüfusunun yalnızca %14’ünü; ancak, tüm yoksul hanehalklarının ise neredeyse %15’ini oluşturmaktadır (World Bank, 2000a). Dolayısıyla, okullaşma oranındaki artış ile birlikte eğitimi yarıda bırakanların sayısındaki azalma, gelir seviyesinde bir artışa neden olacak ve bu da yoksulluğun azalmasına önemli bir katkıda bulunacaktır (Ferreira ve Leite, 2004).

İşgücüne katılan bireyler için gelirin, yoksulluktan kaçış için önemli bir unsur olduğundan söz edilmişti. Ancak, çalışacak yaş ve sağlıklı olmayan kişiler için durum daha farklıdır. 2001 yılında ABD’de yoksul olarak nitelenen bireylerin %10’u 65 yaşından büyüktür. 1900 yılından beri, 65 yaşına kadar yaşayan nüfusta önemli bir artış olmuştur. Ayrıca, 65 yaşındaki bireylerin yaşam beklentisi de artmıştır. Yani bugünkü yaşlı nüfus sayısı ciddi bir artış göstermiştir.

Yaşlandıkça sağlık problemlerinin arttığı tartışılmaz bir gerçektir. Gerek yasal uygulamalar, gerekse sağlık problemleri nedeniyle yaşlıların işgücüne katılamaması, dolayısıyla da ücret geliri elde edememesi onları yoksullukla karşı karşıya bırakmaktadır. Yaşlandıkça sağlık problemlerinin artması, aynı zamanda sağlık harcamalarının da artması anlamına gelmektedir. Bu durumda bireylerin sağlık sigortasının olup olmaması, yoksulluklarını belirlemede çok önemli bir etkidir (Schiller, 2004).

Diğer taraftan, çalışan kişilerin yaşı ilerledikçe deneyimleri ile birlikte ücret gelirleri de artmaktadır. Bu ise yaşlandıkça yoksulluk olasılığının azalması anlamına gelmektedir (Cankal, 2006).

3. 2. 3 Eğitimde ayrımcılık

İşgücü piyasalarındakine benzer bir ayrımcılık eğitimde de göze çarpmaktadır. Azınlıklara beyazlardan, kız çocuklara ise erkek çocuklardan daha az fırsat tanınmaktadır.

Bazı ülkelerde kız çocukları erkek çocuklarına kıyasla, okullaşma oranları açısından dezavantajlı konumdadır. 2005 yılında bile, AGÜ’de hem yetişkinler, hem de gençler arasında kadınların okuryazarlık oranının erkeklerinkinin %80’ini oluşturması, eğitim olanaklarına erişim konusundaki farklılıkları açıkça ortaya koymaktadır (UNDP, 2007). Dansuk’un 1997 yılındaki çalışmasına göre ise Türkiye’de kadınların okuryazarlık oranı, erkeklerinkine kıyasla ciddi şekilde düşüktür (Cankal, 2006).

Oysa kız çocukların eğitimi, geleceğin anneleri olmaları bakımından son derece önemlidir. Kendi çocuklarının sağlığını olumlu yönde etkileyeceği ve hane içindeki dağılımı da daha eşit bir hale getireceği için kızların eğitimi, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur (Kanbur, 2000). Ayrıca kadınların eğitim seviyesi ve işgücüne katılım oranı arttıkça ailedeki çocuk sayısı da azalacak, bu durum ise aileye gelir anlamında pozitif bir katkı sağlayacaktır (Ferreira ve Leite, 2004).

3. 3 Büyüme, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk

Büyüme, gelir dağılımı ve yoksulluk ilişkisi hakkında genellemelere gitmek oldukça güçtür. Şimdiye kadar yapılmış çeşitli çalışmalar birbirinden oldukça farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Buna rağmen ortak bir paydada buluşulması söz konusudur.

Dollar ve Kraay'ın 1960-2000 dönemine ait 92 ülke verileriyle yaptığı çalışmaya göre (2004), toplumdaki en yoksul beşte birlik kesimin ortalama gelirleri, ortalama gelirlerin genel seviyesindeki bir artışa orantılı olarak artmaktadır. Yani büyüme ile gelir dağılımı arasında bir ilişki yoktur ve büyüme, en yoksul kesimin gelirini yalnızca mutlak olarak iyileştirmektedir. Ayrıca büyümenin iyi bir hukuki sistem, uluslararası ticarete açıklık ve gelişmiş finansal piyasalar gibi belirleyicilerinin, en yoksul beşte birlik kesimin gelir payı üzerinde önemli bir sistematik etkisi de bulunamamıştır. Dolayısıyla da bu faktörler yoksullar açısından, toplumun diğer kesimi için olduğu kadar faydalıdır. Sonuç olarak, yoksulların koşullarındaki iyileşmeler açısından büyüme tek başına yeterli değildir.

Ravallion'a göre (2004) ise gelişmekte olan ülkelerdeki yoksullar, hem artan refahın getirilerinden, hem de daralmanın negatif etkilerinden kendilerine düşen payı almaktadırlar. Ancak farklı ülkelerde bu paylar açısından büyük farklılıklar gözlenmektedir. Yoksulluk oranları ile büyüme ilişkisinde belirleyici olan, başlangıç koşullarıdır.

Ravallion, 47 ülkenin 1980-90'lara ait verilerini kapsayan bu çalışmasında yoksulluk oranını, günde \$1'in altında gelir elde eden nüfusun payı olarak ele almıştır. Yoksulluktaki azalma oranlarının ortancasını, hem ortalama gelirin hem de gelir eşitsizliğinin arttığı durumlarda %1,3; ortalama gelirin arttığı, ancak gelir eşitsizliğinin azaldığı durumlarda %9,6; ortalama gelirin azalırken gelir eşitsizliğinin arttığı durumlarda %14,3; hem ortalama gelirin hem de gelir eşitsizliğinin azaldığı durumlarda ise %1,7 olarak hesaplamıştır (2004). Bu durumda yoksulluğun azalması açısından en ideal durum, büyümeyle birlikte eşitsizliğin azalmasıdır.

Heltberg'e göre (2004), gelir dağılımı eşitsizliği yoksulluk açısından son derece önemlidir. Büyüme açısından bakıldığında ise, eşitsizlik yoksulluğun büyüme esnekliğini ciddi biçimde etkilemekte, başlangıçtaki eşitsizlik seviyesi, büyüme için olumsuz bir koşul oluşturmaktadır. Bu nedenlerle büyümenin yoksulluğun azalmasına olumlu katkıda bulunması için eşitsizliği azaltma ya da en azından daha da artmasını önleme yollarına gidilmelidir.

Nashcold (2004), 2015 yılında yoksulluğun yarı yarıya azaltılması için az gelişmiş ülkelerin yapması gerekenin, gelir dağılımını iyileştirirken, en azından daha da

kötüleşmesini önlerken, bir yandan da daha yüksek büyüme oranlarına erişmek olduğunu belirtmiştir.

Dağdeviren, van der Hoeven ve Weeks ise daha eşitlikçi bir servet ve gelir dağılımının gözlendiği ülkelerin, diğerlerine kıyasla daha hızlı büyüme eğiliminde olduğu gerçeği üzerinde durmaktadır. Böyle bir ortamdaki büyüme süreci yalnızca kısa vadede yoksullara yaramakla kalmamakta, bir sonraki dönem için daha düşük bir başlangıç eşitsizlik seviyesi oluşturarak uzun vadedeki büyümeyi de olumlu yönde etkilemektedir (Shorrocks ve van der Hoeven, 2004).

Dağdeviren, van der Hoeven ve Weeks'in çalışmasında, gelir dağılımını değiştirmeyen %1'lik kişi başına gelir artışı, kişi başına gelirden %1 artış ve gelirin her bir dilime eşit dağıtımı, en zengin %20'lik kesimden en yoksul %20'lik kesime %1'lik gelirin yeniden dağıtımı şeklinde üç farklı durum incelenmiştir. Orta gelirli ülkelerde yoksulluğun azaltılması açısından en etkin sonuca mevcut gelirin yeniden dağıtımı ile ulaşılırken büyüme ile birlikte yeniden dağıtım ikinci, dağılımı değiştirmeyen büyüme ise üçüncü sırada yer almıştır (Dağdeviren vd., 2004).

Şimdiye kadar bahsedilen çalışmaların aksine, Bigsten ve Levin (2004)'e göre, hızlı büyüme ile eşitsizlik artışı arasında sistematik bir ilişki olmamakla birlikte başlangıçtaki eşitsizlik seviyesi de büyümenin önemli bir açıklayıcısı değildir. Yoksulluğun azalmasında esas etkili olan stratejik elemanlar arasında tarımsal ve kırsal gelişim, beşeri sermaye ve fiziki altyapıya yatırım, girişimcilere ve çiftçilere gerekli teşviki sağlayan kurumlar, sağlık ve eğitimi iyileştirecek etkin sosyal politikalar, yoksulları koruyacak sigorta sistemi vardır. Ancak bu gibi elemanlar doğru işlediğinde büyüme, yoksulluğun azaltılması üzerinde etkili olabilmektedir.

Büyüme, gelir dağılımı ve yoksulluk ilişkisi konusundaki fikir ayrılıklarına rağmen herkesin doğruluğunda hemfikir olduğu nokta, başlangıç koşullarının ve ülkelerin içinde bulundukları durumun bu ilişki üzerinde etkileyici olduğudur. Öte yandan, yoksulların büyümeden yararlanmaları durumunda bile, büyüme hızının yoksulluğun azaltılması üzerindeki etkisi başlangıçtaki eşitsizlik derecesiyle ters orantılı olabilmektedir (UNDP, 2001).

Büyüme ve gelir dağılımı, ekonomi politikalarında çok yönlü değişiklikler meydana getiren yapısal uyum programları ve istikrar programları çerçevesinde de ele alınabilmektedir. Neoliberal politikaların ve bunlarla eşanlı olarak istikrar

programlarının uygulandığı ülkelerde yoksulluğa ilişkin göstergelerin genellikle kötüleştiği gözlemlenmiştir. Çoğu ülkede gelir dağılımı daha da bozulurken hem mutlak, hem de göreceli yoksulluk artmış, sınıf yapısındaki kutuplaşma daha da belirginleşmiştir. Çeşitli sebeplerle artan işsizlik, reel ücretlerdeki hızlı düşüş, buna karşılık üst gelir gruplarının yüksek reel faizlerden sağladığı kazançlar, gelir eşitsizliklerinin ve yoksulluk artışlarının arkasındaki temel unsurlar arasında yer almıştır. Birçok ülkede uygulamaya konan ekonomik reformlar sonucunda sağlanan büyümeden, başlangıçta daha iyi konumda olan bölgeler diğer bölgelere kıyasla daha çok yararlanmış. Birçok ülkede nüfusun en düşük gelirli kısmının geliri daha da düşerken en yüksek gelirli kısmının geliri, dolayısıyla da bölgesel eşitsizlikler ve yoksulluk iyice artmıştır (Şenses, 2006). Ancak yine de bu politikaların uygulandığı tüm bölgeler için bir genellemeye gitmek doğru görünmemektedir. 1980’li yılların ikinci yarısında ve 1990’lı yıllarda otuzdan fazla ülke tarafından bu tür programların uygulandığı Güney Sahra bölgesinde, uygulamaların kapsamının ve başarısının ülkeden ülkeye değiştiği, ülkelerin bazılarında yoksulluğun arttığı, bazılarında ise azaldığı görülmüştür (Demery ve Squire, 1996).

Türkiye’de ise ithal ikameci sanayileşme ile önemli bir büyüme sağlanmış, kişi başına GSMH 1960’ta 358,6 dolardan 1979’da 1.876,8 dolara yükselmiştir. Bu dönem, gelir dağılımında en alttaki %20’lik kesimin gelirinin azaldığı, üçüncü ve dördüncü %20’lik dilimlerin gelirlerinin kısmen iyileştiği ve kent yoksulluğunun büyüdüğü bir dönem olarak da anılmaktadır (Karatepe, 2006).

3. 4 Coğrafi Özellikler

Ülke içinde kimi yerleşim yerleri ve daha geniş anlamda belirli bölgeler, çeşitli yoksulluk nedenlerinin birkaçını birden barındırdıkları için yoksulluğun özellikle yoğun olduğu yerleri oluşturmaktadır. İnsanlar, bu olumsuzluklardan kurtulmak için göç etme eğilimindedirler. Yoksulluğu belirleyen bir temel unsur da, başta kırdan kente olmak üzere değişik yerleşim alanları arasındaki göçlerdir.

Kır-kent ayrımının yoksulluk ile doğrudan bağlantılı olduğu uluslararası kaynaklarca kabul edilmektedir. 1990 yılında Güney Asya ülkelerinde kentlerde yaşayanların %36’sı yoksulluk sınırının altında iken, kırsal kesimlerde yaşayanların %47’si yoksul tanımına girmektedir. Kır-kent arasındaki bu farklılıklardan dolayı, daha iyi bir

yaşam düzeyi elde etmek için aynı bölge içindeki veya farklı bölgelerdeki kentlere göç edenler ağırlıklı kendi imkânlarıyla yeni yerlerinde hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Ekonomik nedenli göç, gidilen yerdeki yoksul sayısını ve oranını artıran bir neden olabilmekte, göç sonucunda kentsel yoksullukta artış, kırsal kesim yoksulluğunda ise azalma gözlenebilmektedir (DPT, 2001).

Kır-kent ayrımının yanında yoksulluğu etkileyen bir diğer unsur da Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden hangisinde yaşandığıdır. Dansuk'un 1997 yılındaki çalışmasına göre, tüm bölgeler arasında en yüksek yoksulluk oranları doğu ve güneydoğu bölgelerde görülmektedir. Özcan ve Özcan'ın çalışmasına göre ise (2003), en büyük gelir eşitsizlikleri, diğer bölgelere göre daha gelişmiş olan Akdeniz, Marmara ve Ege Bölgeleri'ndedir. En düşük eşitsizlik ise Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde göze çarpmaktadır. Ayrıca, kentsel kesimdeki işgücü piyasası gelirlerinin, kırsal kesimdekilere göre daha yüksek olması da sıkça söz edilen bir gerçektir (Cankal, 2006).

Türkiye genelinde kırsal yoksullaşmaya bağlı olarak yaşanmakta olan göç olgusu 1950'lerden bu yana gündemdedir. Göçü hedefleyenler farklı konumlarda olduklarından hedefledikleri bir göç noktasını belirleyip oraya ulaşacak birikimle yola çıkarken, büyük kent merkezlerine istihdam olanaklarını araştırma şansı olmaksızın göçmektedirler. Göç edenler, geldikleri noktadaki yaşam kalitesinin düşmesine olumsuz katkıları nedeniyle geldikleri noktada açıkça dışlanmaktadırlar. Dolayısıyla göç edenler açısından görece refah duygusu yerini, sahip olduklarını talepleri dışında yitirmeye bağlı psikolojik yoksunluk duygusuna bırakmakta ve sonuçta göç edenlerde yoksulluk yoğunlaşmaktadır. Bu olumsuz kamuoyu baskısı ile birleşen yetersiz istihdam, göç edenlerin geldikleri noktada dip sınıf tanımına uygun bir konuma itilmelerine neden olmaktadır (DPT, 2001).

Hükümetlerin göçe ve sonrasında göçmenlerin yerleştiği bölgelere ilişkin tutumu ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Kimi ülkelerde kırdan kente göç, doğrudan olmasa bile dolaylı yollardan özendirilmiş, göç sonrasında göçmenlerin kamu arazileri üzerinde yeni yerleşim yerleri açmalarına kayıtsız kalınmış, yarışmacı siyasal sistemler, düşük düzeyde de olsa, buralara altyapı ve diğer kamu hizmetlerinin sunulmasına olanak sağlamıştır. Öte yandan, kimi ülkelerde otoriter rejimler, doğrudan yasaklamalardan çeşitli caydırıcı önlemlere kadar farklı tutumlar sergileyerek kırdan kente göçü denetim altında tutma çabasında olmuşlardır. Bu

gelişmelerin de katkısıyla, kentsel yaşamın konut, altyapı, sağlık ve eğitim alanlarındaki olumsuzlukları ağırlıkla yoksullar üzerinde yoğunlaşmıştır (Şenses, 2006).

Türkiye’de ithal ikameci sanayileşme ve büyüme sürecindeki kentleşme ve işçileşme, artan göçler nedeniyle yoksulluğun kentlere taşınmasına neden olmuştur. Bu dönem, tarımın ülke ekonomisinde hâlâ önemli bir yere sahip olduğu yıllar olurken bir taraftan da tarım kesiminde bir kısım dönüşümlerin yaşandığı bir süreç olmuştur (Kepenek ve Yentürk, 2007). Tarım kesimi ihracat geliri yaratma işlevini sürdürürken, yerli sanayiye girdi sağlama görevini de üstlenmesi sonucu, tarımsal üretimin artırılması ve ticarileştirilme sürecinin hızlandırılması amaçlanmıştır. Ticarileşme ve makineleşme, kimi bölgelerde küçük köylünün toprakta tutunmasını zorlaştıran bir faktör olmuş ve kırsal alandan göçü hızlandırmıştır (Karatepe, 2006).

Oldukça yüksek büyüme oranlarının yakalandığı, ithal ikameciliğin altın çağı olarak nitelendirilebilecek 1960’lı yıllar aynı zamanda köyden kente göç olgusu ile beraber kent yoksulluğunun da ülke gündemine girmeye başladığı bir dönem olarak tanımlanabilir. 1960 sonrası tarım kesiminde yaşanan dönüşümler, göç, gecekondu ve kent yoksulluğu olgularının kalıcılışmasına neden olmuştur (Karatepe, 2006). TÜİK verilerine göre 1960’ta toplam nüfus içinde %31,9 olan kentsel nüfus oranı, 1970’te %38,5’e ve 1980’de de %43,9’a ulaşmıştır.

Hızlı kentleşme, bir taraftan kentlerde ucuz işgücü arzı sağlayacağı, bir yandan da geniş kitleleri daha ileri bir düzeyde tüketici olarak piyasa ekonomisine sokacağı ve iç pazarı genişleteceği düşüncesiyle desteklenmiş (Kepenek ve Yentürk, 2001); ancak, kırsal alanlardan akan işgücünü istihdam edecek sanayi aynı hızla gelişmemiş, gecekondularda yaşayan ve enformel sektörlerde geçimini sağlamaya çalışan bir göçmen kitlesi kent nüfusunun ağırlıklı bir parçası haline gelmiştir (İçduygu ve Sirkeci, 1999). Nüfusu hızla artan kentlerde sanayileşmenin çok yavaş gerçekleşmesi, gecekondulaşmanın da artmasına neden olmuştur. 1970’li yılların ortasına doğru Ankara’da nüfusun %61’inin, İstanbul’da %45’inin ve İzmir’de %43’ünün gecekondularda oturduğu saptanmıştır (Kıray, 1998).

1980 sonrası ekonomi politikalarının bir parçası olarak ise tarımsal üretimi destekleme kapsamının daraltılması ve tarım ürünlerinde ticari liberalizasyona gidilmesinin yanı sıra, Özal döneminin yıldız sektörleri turizm ve inşaat verileri

teşvikler kanalıyla en verimli tarım arazilerinin betonlaşmaya teslimi de bu kesimi çökme noktasına getirmiştir (Buğra, 2008). Bu durum karşısında hızlanan göçler ile beraber, TÜİK verilerine göre 1980 yılında 25 milyon 100 bin olan kırsal nüfus, 1990 yılına gelindiğinde 23 milyon 146 bine düşmüştür. Bu zaman aralığında kentsel nüfusun oranı %44'ten %59'a yükselmiştir. Bu gelişmeye koşut olarak kentlerdeki gecekondu nüfusu da hızla artmıştır (Karatepe, 2006).

1980 sonrası kentsel yoksulluğa damgasını vuran gelişmelerden birincisi gecekonduların da piyasa ekonomisine geçişin getirdiği değişimlerden etkilenmeye başlamasıdır (Buğra, 2008). Özellikle Özal döneminde çıkarılan gecekondu afları ve gecekondu arazisi üzerinde dört kata kadar bina yapılmasına izin verilmesiyle birlikte gecekonduya formel konut piyasasında rant yolu açılmış, gecekondu arazisi kazanç getiren ticari meta haline gelmiştir. 1980 öncesinin masum barınma ihtiyacının bir sonucu olarak ortaya çıkmış olan gecekondu, kente önce gelenlerin bir servet edinme ve sınıf atlama aracı olmuştur. Kimi gecekondu, apartman ya da bir/birkaç gecekondu sahibi olup bunları kiraya verirken kimisi ise kiracı olarak oturmaktadır. Böylece kente önceden gelerek gecekondu sahibi olanlar, kente sonradan gelen kiracılara yoksulluklarını devretmekte ve bu süreç nöbetleşe yoksulluk olarak tanımlanmaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001).

1980 sonrası büyük kentlerde görülen yeni yoksulluğu karakterize eden özelliklerden biri de yeni göçmenlerin köyleriyle bağlantılarının giderek kopmuş olmasıdır. Bu durum, ithal ikameci dönemde kent yoksulları için önemli bir destek olan kırdan gelen erzakların azalmasına yol açmakta, kent yoksullarının bir tür işsizlik ve yoksulluk sigortası yok olmaktadır (Karatepe, 2006).

3. 5 Diğer Nedenler

3. 5. 1 Sosyal politikalar

Yoksulluk tehdidi altındaki kesimler, sağlık, eğitim gibi hizmetlere genellikle sosyal politikalar sayesinde ulaşabilmektedirler. Türkiye'de 1960 sonrası dönemde sosyal politikalarda, geçmiş dönemlere göre genel olarak iyileşmeler olmuştur. 1960-80 döneminde sanayileşmenin ivme kazanması ve sol siyasetin önceki dönemlere göre güçlenmesi, sosyal politika yaklaşımına zemin oluşturan bir faktördür. 1961

Anayasası'nda sosyal haklar güçlü bir ifadeyle koruma altına alınmıştır (Buğra, 2008).

1960-80 dönemi içerisinde sosyal politika alanındaki en olumlu gelişme sosyal güvenlik alanında yaşanmıştır. 1965 yılında Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK), 1971 yılında da Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (Bağ-Kur) kurulmuştur. Bu dönemde, işçi yakınlarının da hastalık sigortası kapsamına alınması kabul edilmiştir (Buğra, 2008). Sağlık hizmetleri aynı dönemde sosyalleştirilmiş; ancak büyük kentler dışında eşit dağıtılmamış, özellikle de kırsal kesime dönük sağlık hizmetleri çok düşük düzeylerde olmuştur (Ege, 1998).

Göçün çok yoğun olduğu 1960-80 döneminde, konut alanında etkili bir sosyal politika uygulanamamış, göç edenler gecekondular yoluyla kendi çözümlerini üretmek zorunda kalmışlardır. 1960'lı yıllarda, İstanbul'un eski gecekondu yerleşimlerinden biri olan Zeytinburnu'nda evlerinin yarısından fazlasının mutfak, tuvalet, elektrik eksikliği gibi ciddi fiziksel sorunları vardı (Buğra, 2008).

1980'li yıllar ile beraber Türkiye adım adım sosyal devlet anlayışından uzaklaşmaya başlamış, artan özelleştirmeler sonucunda eğitim, sağlık gibi temel hizmetler kamusal hizmet olmaktan çıkmıştır. 1987 yılında sağlık alanında yapılan düzenlemelerle, hastanelerin ticari işletmeler gibi yönetilmesi esas ve doktorlara hastane kârlarından paylar verilmesini sağlayan döner sermaye uygulaması benimsenmiştir. Bunun sonucunda, enformel sektörde çalışıp da sosyal güvenlik sisteminden yararlanamayan yoksullar, sağlık hizmetinden iyice mahrum kalmıştır. Konut sorunu ise bir önceki dönemin devamı niteliğinde olup gecekondulardan medet umanların sayısı iyice artmıştır (Buğra, 2008).

Dünyada ise yapısal uyum programlarını uygulayan ülkelerdeki üretim ve istihdam yapısındaki değişiklikler sonucunda istihdamın enformelleşmesi, sağlık sigortası gibi sosyal haklardan mahrum olan bir çalışanlar grubunun oluşmasına yol açmıştır. Formel istihdamın duraksaması karşısında bu durum, sosyal güvenlik sistemi dışında kalan korunmasız kesimin toplam nüfus içindeki payının artmasına neden olmuştur (Rocha ve Gantt, 1995).

Latin Amerika ülkelerinde gıda ve ulaşım sübvansiyonları önemli ölçüde kısılmış, elektrik ve su fiyatlarında büyük artışlar meydana gelmiş, kamu harcamalarının

kısılması sonucunda da altyapı hizmetlerinde genel bir kötüleşme görülmüştür (Gilbert, 1994).

DB verilerine göre sağlık, eğitim ve gıda sübvansiyonları gibi alanlarda devletin kişi başına sağladığı destek, 1980-85 döneminde Güney Sahra ülkelerinde %26, Latin Amerika ülkelerinde ise %18 oranında düşmüştür. IMF verilerine göre, 1986-90 döneminde IMF desteğiyle uygulanan 48 programın %92'sinde üç sosyal harcama kaleminin (sağlık, eğitim ve ekonomik hizmetler) en az birinde, %67'sinde ise her üçünde birden azalma görülmüştür (Şenses, 2006).

3. 5. 2 Ekonomik dalgalanmalar ve enflasyon

Ekonomideki kısa dönem dalgalanmalar, yoksulluk seviyesinde önemli değişikliklere yol açmaktadır. Yoksulluk ve eşitsizlik ekonomik konjonktürle birlikte hareket etmekte, yani iyileşme dönemlerinde düşüp gerileme dönemlerinde artmaktadır. Ancak, büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkisi, GSYİH'deki olası bir düşüşün yoksulluğu arttırıcı etkisinden daha zayıftır. Yani gerileme dönemlerinin yoksulluk üzerindeki olumsuz etkileri, yükselme dönemindeki olumlu etkilerine göre daha büyüktür (UNCTAD, 2000).

Enflasyon ise yoksulları özellikle reel ücretleri yoluyla etkilemektedir. Braumann'ın çalışmasına göre (2004) yüksek enflasyon, reel ücretlerde ciddi bir düşüşe yol açmaktadır. Ücretler düşük gelirli grubun en önemli gelir kaynağı olduğuna göre, bu düşüş de yoksullukla yakından ilişkilidir. Latin Amerika'da 1980'lerin sonu, 1990'ların başında yaşanan yoksulluk ile enflasyonun aynı dönemde en üst noktaya ulaşması, bu duruma işarettir. Dolayısıyla enflasyonla mücadele, yoksulluktan çıkış için önemli bir politikadır.

3. 5. 3 Şoklar

Kişilerin ve hanehalklarının yaşamlarında karşılaştıkları ve şok olarak nitelenebilecek ani gelişen olumsuz olaylar, birçok ülkede önemli bir yoksulluk nedenidir. Aile yapısındaki değişiklikler, sanayileşmiş ülkelerde en önemli yoksulluk nedenlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır (Şenses, 2006).

Bir yerleşim yerinin doğal afetlerden zarar görmesi veya çevre koşullarının olumsuz yönde etkilenmesi de yoksulluk artışına yol açmaktadır. 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 tarihlerinde Marmara Bölgesi'nde yaşanan deprem felaketlerinden sonra TÜİK

tarafından yapılan anket çalışmalarına göre, deprem sonrası ankete konu nüfusun %3,9'unun evlerinde, %49,6'sının müstakil çadırlarda, %3,5'inin ise çadır kentlerde yaşadığı saptanmıştır. Deprem ncesi iktisaden faal olanların %62,9'u önceki işlerine devam etmekte, %3,2'si başka işte çalışmakta olup, kalanların %22,8'i iş aramakta, %11,1'i ise işsiz durumda beklemektedir. Sanayi gelişiminin en yoğun olduğu Sakarya'da depremden önceki içinde çalışmayı sürdürenlerin oranı %58,9'a düşmektedir. Deprem ncesi iktisaden faal olmayan nüfusun ise %12,6'sı deprem sonrası iş aramaya başlamış durumdadır. Deprem bölgesinde barınma koşullarının aniden ortadan kalkışının yaratmış olduğu yoksulluk halinin yanında temel ihtiyaç maddesi olan gıda, giyim ve temizlik maddelerine olan aşırı ihtiyaç ile kaybedilenlerin yeniden edinimi sorunu ortadayken bir de işsizliğin yaşanması yoksulluğu daha da vahim duruma getirmiştir (DPT, 2001).

Savaşlar da yoksulluk düzeyini etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Savaşın yarattığı kıtlık ve yıkımla istihdam ve gelirler önemli ölçüde düşerken, başta gıda malları fiyatları olmak üzere fiyatlar ortalama düzeyinde çok büyük artışlar gözlemlenmektedir. Başta bebekler olmak üzere sivil halk arasındaki ölümlerin çok büyük bir kısmı kötü beslenme ve temiz su yetersizliği gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır (şenses, 2006).

Yoksulluğun nedenlerinin irdelenmesinin ardından bir sonraki bölümde, yoksulluğun ölçülmesi ele alınacaktır. Bu doğrultuda, hangi yoksulluk göstergelerinden yola çıkılarak yoksulluğun kaç farklı şekilde ölçülebileceği konusu üzerinde durulacaktır.

4. YOKSULLUĞUN ÖLÇÜLMESİ

Yoksulluğun ölçülebilmesi için öncelikle göstergeleri üzerinde durulmalıdır. Daha sonra bu yoksulluk göstergelerinden bir veya birkaçı kullanılarak farklı sayısal uygulamalar yapılabilmektedir. Bu sayısal uygulamalar temelde farklı hanehalkları veya ülkeler ya da aynı hanehalkları veya ülkelerin farklı yıllardaki durumları arasında yoksulluk karşılaştırmaları yapmayı hedeflemektedir. Bu karşılaştırmalara konu olan hanehalklarına ilişkin elde edilen yoksulluk ölçüleri, hanehalklarının büyüklüklerinin farklılığı nedeniyle gerçek bir gösterge olmamaktadır. Bu nedenle söz konusu hanehalklarının refah düzeylerini karşılaştırmak üzere, her bir hanehalkı için yetişkin başına gelir değerinin elde edilmesini sağlayan eşdeğerlik ölçeğinden faydalanılır. Sonraki aşamada yoksulluk ölçülerinin hesaplanmasında bu gelirlerin kullanılmasıyla daha sağlıklı bir karşılaştırma olanağı doğmaktadır. Son olarak ise elde edilen yoksulluk ölçülerinin ayrıştırılması sayesinde nüfusun farklı alt gruplarının yoksulluk seviyeleri hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.

Bu bölümde, sırasıyla yukarıda bahsedilen aşamalar ele alınarak yoksulluk göstergeleri, eşdeğerlik ölçekleri, yoksulluk ölçüleri ve yoksulluk ölçülerinin ayrıştırılmasından bahsedilecektir.

4. 1 Yoksulluk Göstergeleri

Gelir ve tüketim sıklıkla kullanılan yoksulluk göstergeleridir. Ancak bunlar, kişilerin yaşam standartları hakkında önemli birer gösterge olan sağlık, yaşam beklentisi, okuryazarlık, kamu mallarına ve kaliteli içme suyuna erişim, gibi unsurlar hakkında hiçbir bilgi içermemektedir. Yoksulluk seviyesinin incelenmesinde en ideal durum, tüm bu unsurları bir arada bulunduran göstergeler kullanılmasıdır (World Bank, 1990).

4. 1. 1 Gelir

Yoksulluğun nedenleri arasında da açıklandığı gibi, kişilerin yoksul olmalarının en belirgin nedenlerinden biri, yaşamlarını iyi düzeyde sürdürebilmek için gerekli gelir

seviyesine sahip olmamalarıdır. Bu nedenle gelir seviyesi, bireylerin ve hanehalklarının yoksulluk durumlarında belirleyici bir kıstas olarak göz önüne alınmaktadır. Ancak bu yöntemde karşılaşılan, yukarıda da sözü edilen sağlık, yaşam beklentisi, okuryazarlık gibi refah unsurlarının göz ardı edilmesi gibi bazı sorunlar vardır. Ayrıca, gelirdeki dalgalanmalar, hanehalklarının gerçekteki yaşam standartları hakkında doğru bilgiye ulaşamamasına neden olmaktadır (World Bank, 1990).

4. 1. 2 Tüketim harcamaları

Tüketim harcamasına göre belirlenecek yoksulluk sınırında gelir yaklaşımında bulunmayan öge, kişinin bütün giderleridir. Bu giderler, gıda, giyim, ev eşyaları, hane ve hanehalkı ile ilgili bakım ve hizmetler, sağlık, kişisel bakım, ulaştırma, haberleşme, kültür, eğitim, konut ve diğer harcama unsurlarından oluşmaktadır. Tüketim harcamaları kıstasının benimsenmesinin temel nedeni, kişinin yaptığı bütün harcamaları kapsadığı için gelire göre daha gerçekçi bir durumun ortaya çıkacağı düşüncesidir. Çünkü toplumun ortalama tüketim seviyesinin altında kalanlar toplumdaki en dezavantajlı kesimi oluşturmaktadır (Dansuk, 1997). Ancak tüketim harcamaları kıstası da hanehalklarının refah seviyesi ile ilgili bilgi verememektedir (World Bank, 1990).

4. 1. 3 Ölüm oranları ve çalışma süresi

Yoksulluk göstergesi olarak hem gelir, hem de tüketim harcamaları kullanıldığında, yoksulluğun sadece belirtileri üzerinde durulup nedenleri açısından geriye dönük, yoksulluktan çıkış için de ileriye dönük değerlendirmeler yapılmamaktadır.

Bu sakıncaları ortadan kaldırmak amacıyla daha çok uluslararası kıyaslamalarda kullanılan bir gösterge ölüm oranlarıdır. Yaşamda kalmak için gerekli kaynaklara erişim derecesini yansıttıkları için yaşam beklentisi, beş yaşından küçükler arasında ölüm oranı, bebek ölüm oranı gibi göstergeler yanında, altı yaşından küçük çocukların yaş ve cinsiyetlerine göre boy ve kilo ölçümlerinin (boya göre kilo ve yaşa göre boy) bu konudaki Harvard standartlarıyla karşılaştırılması da bir kötü beslenme ve yoksulluk göstergesi olarak kullanılmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü ise, değişik ülkelerde ve işlerde belirli malları satın alabilmek için gereken çalışma süresine temel yoksulluk kıstasları arasında yer vermektedir (Şenses, 2006).

4. 1. 4 İnsani gelişme indeksi

Yoksulluk ölçümlerinde ön plana çıkan bir diğer eğilim de, yoksulluğun tek bir kıstas bazında ölçülemeyeceği noktasından hareketle gelir ve tüketim harcamalarına ilişkin verilerin başta sağlık ve eğitim olmak üzere diğer sosyoekonomik göstergelerle desteklenmesi ve bu kıstaslardan birkaçının birlikte kullanılarak bileşik göstergeler oluşturulmasıdır. Örneğin, yoksulluğu çeşitli unsurlarıyla birlikte değerlendirebilmek için piyasadaki mal ve hizmetlere erişim derecesinin bir göstergesi olarak harcama, piyasa dışı mal ve hizmetlere erişimin bir göstergesi olarak piyasa dışından sağlanan sağlık ve eğitim hizmetleri, hanehalkı içindeki bölüşümün eşitlik derecesini ölçmeye yönelik değişik göstergeler ve fiziksel özürlülük gibi yoksulluktan çıkışı güçleştiren kişisel özelliklere ilişkin göstergelerin bir arada, tek bir indekste birleştirilmesi düşünülebilir (Ravallion, 1996).

İnsani gelişmenin ana hedefi; insanların uzun, sağlıklı ve yaratıcı hayatlar sürebilmelerine fırsat tanıyan bir ortam oluşturmaktır. İnsani gelişme ise insanların fırsatlarını genişletme sürecidir. Bu fırsatlar sonsuz sayıda olabilmekte ve zaman içinde çeşitli değişimlere uğrayabilmektedir. Ancak gelişmenin her aşamasında en kritik olan üç fırsat, uzun ve sağlıklı bir hayat sürdürmek, bilgiye ve iyi bir hayat standardı için gerekli olan kaynaklara erişmektir. Bu üç temel esasa erişimin olanaksız olması, diğer birçok fırsata erişimin de zorlaşması anlamına gelmektedir (UNDP, 1990).

Bu tür bir gösterge olan insani gelişme indeksi (İGİ), 1990 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilmiştir ve yaşam süresi, bilgiye erişim ve iyi yaşam standardı üzerine odaklanmaktadır. Daha somut olarak, indeks, ilk aşamada 130 ülke için yaşam beklentisi, okullulaşma ve yetişkinler arasında okuryazarlık oranının tartılı ortalaması ile satın alma gücü paritesine göre hesaplanmış kişi başına gelir verilerini kullanarak bunların aldığı en düşük ve en yüksek değerlere ve her bir ülke için bu göstergelerin aldığı değerlerin en düşük düzeyden uzaklığının en yüksek-en düşük değer farkına oranına ulaşmaktadır. Bir sonraki aşamada, üç gösterge için bu yolla bulunan değerlerin ortalaması alınmakta ve bu ortalamanın 1'den farkı bulunarak elde edilen sayı, insani gelişme indeksi olarak belirlenmektedir (UNDP, 1990).

Bileşik göstergelerle yapılan değerlendirmelerde anlaşılmaktadır ki refah ve yoksulluk açık uçlu kavramlardır ve yeterli bir ölçüm için gerekli gösterge sayısı ile buna bağlı olarak veri gereksinimi giderek artmaktadır. Bir diğer eleştirisi ise indeksi oluşturan kıstaslardaki gelişmelerin ayrı ayrı izlenmesinin zorluğudur. Bu tür indekslerde yer alan göstergelerde, en azından kısa dönemde eşanlı bir gelişme sağlanmasının olanaksız olması ise, ister istemez hangi göstergeye öncelik verileceği sorusunu ön plana çıkarmaktadır (Şenses, 2006).

4. 1. 5 İnsani yoksulluk indeksi

İnsani gelişme fırsatları genişletmek ile ilgiliyse yoksulluk; insanların, insani gelişme için temel sayılan uzun ve sağlıklı bir yaşam sürdürmek, yüksek yaşam standardına sahip olmak, özgürlük ve itibar gibi fırsatlardan yoksun olmasıdır.

İnsani yoksulluk indeksi (İYİ), ilk olarak UNDP tarafından 1997 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'nda ortaya atılmıştır. Temel amaç, yoksulluğun boyutu hakkında genel bir bilgi sahibi olabilmek için insan hayatındaki mahrumiyetlerin göstergelerini bir indeks altında toplamaktır (UNDP, 1997).

İYİ, gelişmekte olan (İYİ-1) ve gelişmiş ülkeler (İYİ-2) için iki farklı şekilde hesaplanmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler için uzun yaşamdan mahrumiyetin göstergesi olarak doğumda 40 yaşına kadar yaşamama olasılığı, bilgiye erişimin göstergesi olarak yetişkin okuryazarlık oranı, yüksek yaşam standardından mahrumiyetin göstergesi olarak da kaliteli su kaynaklarına erişemeyenlerin oranı ve beş yaşından küçükler arasında, yaşına göre düşük kilolu olanların oranı kullanılmaktadır. Gelişmiş ülkeler için ise uzun yaşamdan mahrumiyetin göstergesi olarak doğumda 60 yaşına kadar yaşamama olasılığı, bilgiye erişimin göstergesi olarak işlevsel okuryazarlık becerisine sahip olmayan yetişkinlerin oranı, yüksek yaşam standardından mahrumiyetin göstergesi olarak yoksulluk sınırının altındaki nüfusun oranı ve sosyal dışlanmanın göstergesi olarak da uzun dönem işsizlik oranı kullanılmaktadır (UNDP, 2006).

4. 1. 6 Toplumsal cinsiyet bazında gelişme indeksi

Toplumsal cinsiyet bazında gelişme indeksi (TBGİ) ise, yoksulluk konusuna toplumsal cinsiyet açısından yaklaşmakta ve İGİ'de yer alan temel göstergeleri kadınların ve erkeklerin ulaştıkları oranlar kapsamında değerlendirmektedir.

Kullanılan yöntem, kadın-erkek kazançlarının eşitsizliği durumunda bir cezayı gündeme getirmektedir. Bir ülkedeki eşitsizliğin artması durumunda söz konusu ülkenin TBGİ değeri düşmektedir. Bu fark ne kadar büyük olursa TBGİ de İGİ'ye göre o kadar düşük olmaktadır (UNDP, 1995).

Bunlara ek olarak, UNDP kadınların ekonomik ve siyasal yaşama katılım derecelerini ölçmek amacıyla parlamento, hukuk, bürokrasi ve iş yaşamı gibi alanlardaki toplam insan sayısı içinde kadınların oranı gibi göstergelere dayalı bir indeks daha kullanmaktadır (UNDP, 1995).

4. 2 Eşdeğerlik Ölçeği

Gelir dağılımı deyince esas olarak bireysel dağılım anlaşılmaktadır. Ancak gelirler bireysel olmakla birlikte tüketim hem hanehalkı düzeyinde, hem de bireysel düzeyde gerçekleşmektedir (Gürsel vd., 2000).

Farklı bileşimlerdeki hanehalklarının refah düzeylerini karşılaştırabilmek için, eşdeğer yetişkin başına gelir değerini elde etmek üzere bir eşdeğerlik ölçeğinden faydalanılır. Diğer bir deyişle, belli bir büyüklükteki hanehalkının gelirinin, kaç yetişkinin gelirine eşdeğer olduğu hesaplanır. Eşdeğerlik ölçeği, bir hanehalkının, ortak malların kullanımı nedeniyle oluşturduğu ölçek ekonomisini ortaya koyar. Ortak kullanımın en ön planda olduğu mallar sırasıyla konut, otomobil ve ev eşyalarıdır (Hourriez ve Olier, 1997). Örneğin, bir kişiden oluşan bir hane ele alınsın. Bu tek kişilik hanenin konut harcaması (fiilen ödenen kira ya da kendi evinde oturuyorsa izafi kira), söz konusu kişi evlenerek iki kişilik bir hane oluşturduğunda iki kat artmayacaktır. Konut harcaması aynı evde oturulması durumunda hiç artmayacak, daha büyük bir konuta geçilmesi durumunda da iki katın bir hayli altında olmakla birlikte yine de bir artış gösterecektir (Gürsel vd., 2000).

Bu durum göz önünde bulundurularak, hanehalkı içindeki çeşitli bireyler için hanedeki kişi sayısına, bireylerin yaşlarına vb. özelliklere göre katsayılar belirlenip öncelikle eşdeğer yetişkin sayısı hesaplanmaktadır. Daha sonra ise hanehalkının toplam geliri eşdeğer yetişkin sayısına bölünerek bireysel eşdeğer gelir bulunmaktadır (Hourriez ve Olier, 1997).

Burada, bu çalışmanın bir sonraki bölümündeki bireysel eşdeğer gelir hesaplamalarında kullanılacak olan iki eşdeğerlik ölçeğinden söz edilecektir.

4. 2. 1 OECD ölçeği

Eşdeğerlik ölçeği (m), hanehalkı büyüklüğüne (N) göre şu şekilde hesaplanır:

$$m = N^e \quad (4. 1)$$

Burada e, eşdeğerlik ölçeği esnekliği olarak adlandırılır ve 0 ile 1 arasında değerler alır. Eşdeğerlik ölçeği esnekliğinin 0 olması, ölçek ekonomisinden maksimum düzeyde yararlanılması, 1 olması ise hiç yararlanılmaması anlamına gelir. OECD ölçeği için bu değer genellikle 0,5'tir. Bu durumda, OECD ölçeğine göre bireysel eşdeğer gelir (Y_{ij}), hanehalkı kullanılabilir gelirinin (R_i) eşdeğerlik ölçeğine bölünmesiyle,

$$Y_{ij} = \frac{R_i}{N^{0,5}} \quad (4. 2)$$

şeklinde bulunur (Gürsel vd., 2000).

4. 2. 2 Eurostat ölçeği

Bu ölçeğe göre bireylerin ağırlıkları hanehalkı reisi için 1, 14 yaş ve üzerindeki için 0,5 ve 14 yaş altındaki için de 0,3'tür. Bu durumda bireysel eşdeğer gelir,

$$Y_{ij} = \frac{R_i}{1 + 0,5(N_y - 1) + 0,3N_\varphi} \quad (4. 3)$$

olarak elde edilir. Burada N_y , söz konusu hanede yaşayan 14 yaş ve üzerindeki, N_φ ise 14 yaş altındaki bireylerin sayısını göstermektedir (Hourriez ve Olier, 1997).

Beşinci bölümde yapılacak tüm hesaplamalarda bireysel eşdeğer gelir yöntemi kullanılacaktır.

4. 3 Yoksulluk Ölçüleri

Yoksulluğun ölçülmesinde, yoksulluk çizgisinin belirlenmesinden bir sonraki aşama uygun bir ölçünün seçilmesidir ve Sen'e göre (1976); hem yoksulluk çizgisi altındaki bir kişinin gelirindeki azalma, hem de yoksulluk çizgisinin altındaki bir kişinin gelirinden, görece daha zengin bir kişinin gelirine yapılacak transfer diğer şartlar aynı kaldığında yoksulluk ölçüsünü arttırmalıdır. Burada, en yaygın olarak kullanılan dört ölçüm yöntemine değinilecektir.

4. 3. 1 Kafa sayım oranı

Yoksul olanlarla olmayanlar arasında ayırım yapıldıktan sonra yoksulluğu ölçmenin en kolay yolu yoksulların sayısını, toplam nüfusun belirli bir oranı olarak ifade etmektir (World Bank, 1990). Buna göre n büyüklüğündeki nüfustan q sayıda kişinin yoksul olarak tanımlandığı varsayılırsa kafa sayım oranı H,

$$H = q/n \quad (4. 4)$$

şeklinde ifade edilir.

KSO, yoksulluk çizgisinin altındaki kişilerin gelirlerindeki azalmalara ve yoksullar arasındaki gelir transferlerine, hatta yoksullardan yoksul olmayanlara yapılan transferlere duyarsızdır (Gürsel vd., 2000). Ayrıca, yoksullar arasındaki gelir dağılımına da kayıtsız kalmaktadır (World Bank, 1990).

4. 3. 2 Yoksulluk açığı indeksi

KSO'ya göre yoksulluğu daha derinlemesine inceleyen bir indeks, gelir açığı kavramına dayanmaktadır. Bir kişinin *gelir açığı*, yoksulluk çizgisi (z) ile o kişinin geliri (y_i) arasındaki farka eşittir. Bir kişinin geliri yoksulluk çizgisinin üzerindeyse açık sıfıra eşittir. *Yoksulluk açığı indeksi* (YAI) toplumdaki ortalama yoksulluk açığının, yoksulluk çizgisine oranına eşittir. Bu ölçünün matematiksel ifadesi, aşağıdaki şekilde yazılabilir:

$$YAI = \frac{\sum_{i=1}^q (z - y_i) / n}{z} \quad (4. 5)$$

Burada, z, yoksulluk çizgisi; y_i , i. kişinin geliri; q, yoksulların sayısı; n, toplam nüfustur (Gürsel vd., 2000).

YAI, bir yoksulluk ölçüsünde bulunması gereken özelliklerden yalnızca birincisini sağlamaktadır (Gürsel vd., 2000). KSO gibi YAI de yoksullar arasındaki gelir dağılımına duyarsızdır (World Bank, 1990).

4. 3. 3 Sen indeksi

Hem KSO, hem de YAI'nin yoksullar arasındaki gelir dağılımını göz ardı ediyor olması ve yoksulların sayısını dikkate almaması nedeniyle KSO, yoksulluk açığı ve

yoksullar arasındaki gelir dağılımını (Gini katsayısı olarak) birlikte dikkate alan Sen indeksi gündeme gelmiştir (Şenses, 2006).

$$P_s = H \left[I + (1-I)G_p \right] \quad (4.6)$$

Burada, H, kafa sayım oranı; I, gelir açığı ölçüsü; G_p , yoksullar arasındaki gelir dağılımının Gini katsayısıdır (Sen, 1976).

Sen indeksi, bir anlamda yoksulluk açığının tartılı toplamı olarak değerlendirilebilir. Sen indeksi, yoksullar arasında tam eşitsizlik durumunda ($G_p=1$) KSO'ya, yoksullar arasında tam eşitlik durumunda da ($G_p=0$) YAI'ye eşit olur (Gürsel vd., 2000).

4. 3. 4 Foster-Greer-Thorbecke ölçüsü

Yoksulluk ölçüm yöntemlerine en anlamlı katkının Foster-Greer-Thorbecke ölçüsü (FGT) olduğu söylenebilir. Bu ölçünün önemi, daha önceki ölçülere yöneltilen temel eleştirileri gidermesi, Sen'in belirlediği iki özelliği de sağlıyor olmasıdır.

Bu ölçünün sağladığı bir diğer önemli katkı ise, genel yoksulluk ölçüsünü, farklı coğrafi bölgelerdeki, farklı aile tiplerindeki yoksulluk ölçüleri gibi alt bileşenlerine ayırmaya elverişli olmasıdır (Gürsel vd., 2000). Alt gruplara ilişkin indeksler alt grupların nüfus paylarıyla ağırlıklandırılarak toplandığında toplam yoksulluk oranı gözlenebilmektedir (Foster vd., 1984).

FGT, Foster-Greer-Thorbecke tarafından geliştirilen ve toplam yoksulluğu, alt grupların yoksulluğunun tartılı ortalaması olarak elde eden bir yoksulluk ölçüsüdür (Foster vd., 1984). Bu ölçü yoksulların yoksulluk açığının, yine bu yoksulluk açıkları ile tartılandırılması ile toplam yoksulluğun değerlendirildiği bir ölçüdür:

$$P_2 = \frac{\sum_{i=1}^q \left(1 - \frac{y_i}{z} \right)^2}{n} \quad (4.7)$$

Foster-Greer-Thorbecke, bu ölçüden hareketle genel bir yoksulluk ölçüsü formülü oluşturmuştur:

$$P_\alpha = \frac{\sum_{i=1}^q \left(1 - \frac{y_i}{z} \right)^\alpha}{n} \quad (4.8)$$

Bu ölçü, $\alpha=0$ olduğunda KSO'ya, $\alpha=1$ olduğunda YAI'ye, $\alpha=2$ olduğunda ise FGT'ye eşit olur (Foster vd., 1984).

4. 4 Yoksulluk Ölçülerinin Ayrıştırılması

Yoksulluk ölçülerinin ayrıştırılması, genel yoksulluk seviyesinin, alt grupların yoksulluğunun bir fonksiyonu olarak ifade edilmesidir. Bu doğrultuda, çeşitli yoksulluk çalışmalarında, çalışmaya konu olan grubun etnik, coğrafi, cinsiyet vb. özelliklerine göre alt gruplara ayrılmasına sıkça rastlanmaktadır. Diğer şartlar aynı kaldığında, bir alt grubun yoksulluk seviyesindeki azalmanın, genel yoksulluk seviyesini de azaltması beklenir. Ayrıca alt grupların yoksulluk seviyelerinin, nüfus paylarıyla ağırlıklandırılarak toplanmasıyla da genel yoksulluk seviyesine ulaşılır:

$$P_{\alpha} = \sum_{j=1}^m \frac{n_j}{n} P_{\alpha,j} \quad (4. 9)$$

Burada P_{α} , genel yoksulluk ölçüsü; m, alt grup sayısı; n_j , alt grubun nüfusu; n, toplam nüfus; n_j/n , alt grubun nüfus payı; $P_{\alpha,j}$ ise j. alt grubun yoksulluk ölçüsüdür.

Bir alt grubun, genel yoksulluk ölçüsüne katkısı ise şu şekilde hesaplanır:

$$c_j = \frac{n_j}{n} \frac{P_{\alpha,j}}{P_{\alpha}} \quad (4. 10)$$

Bu şekilde elde edilen sayısal değere ise alt grubun *yoksulluk payı* denir. Bir alt grubun yoksulluk payının, nüfus payına bölünmesiyle de alt grubun yoksulluk riski elde edilir:

$$r_j = \frac{P_{\alpha,j}}{P_{\alpha}} \quad (4. 11)$$

Yoksulluk riski ise alt grubun yoksulluk seviyesini, genel yoksulluk seviyesiyle karşılaştırmayı sağlamaktadır (Foster vd., 1984).

5. AMPİRİK ÇALIŞMALAR VE SONUÇLAR

5. 1 Veri Seti

Bu çalışmada, Türkiye geneli, bölgesel, kentsel ve kırsal yerler ayrımında tüketim harcaması ve gelir dağılımı göstergelerini elde etmeyi hedefleyen 2003 yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılmıştır.

TÜİK tarafından yapılan bu ankette, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan tüm yerleşim yerleri anket kapsamına dahil edilmiştir. Bu yerleşim yerleri, DPT tarafından belirlenen ve TÜİK'in diğer anket çalışmalarında da kullanılmakta olan kent-kır tanımı dikkate alınarak iki tabakaya ayrılmıştır. Buna göre; kentsel yerler, nüfusu 20.001 ve daha fazla olan yerleşim yerleri, kırsal yerler ise nüfusu 20.000 ve daha az olan yerleşim yerleri olarak tanımlanmıştır. Ancak çalışmada kurumsal nüfus olarak tanımlanan yaşlılar evi, huzurevleri, hapisane, askeri kışla, özel nitelikli hastane, otel, çocuk yuvalarında bulunan nüfus ile uygulama zorluğundan dolayı göçer nüfus kapsam dışı tutulmuştur.

Anket, 1 Ocak–31 Aralık 2003 tarihleri arasında bir yıl süre ile kentsel kesimden her ay değişen 1.512 ve kırsal kesimden yine her ay değişen 648 hanehalkı olmak üzere aylık toplam 2.160 örnek hanehalkına uygulanmıştır. Bu hanelerin gelirleri kapsamında anket ayı içinde ve son bir yılda elde ettikleri kullanılabilir gelir bilgileri bulunmaktadır.

Bu anket kapsamında aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta ya da aynı konutun bir bölümünde yaşayan, kazanç ve masraflarını ayırmayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine katılan bir veya birden fazla kişiden oluşan topluluk *hanehalkını* oluşturmaktadır. Hanehalkını meydana getiren topluluğun her bir üyesi *hanehalkı fertlerini* oluştururken, hanehalkının kazanç ve masraflarından sorumlu olan, kısaca hanehalkını bilfiil yöneten kişi ise *hanehalkı reisidir* (TÜİK, 2003).

5. 2 Yöntem

5. 2. 1 Yoksulluk ölçülerinin hesabı

Bir önceki bölümde tanımlanan yoksulluk ölçüleri, bu bölümde 2003 yılı HBA verileri kullanılarak hesaplanmıştır. Bu doğrultuda yoksulluk düzeyi araştırılırken göreceli yoksulluk yaklaşımından ve bireysel eşdeğer gelir kavramından yararlanılmıştır. Tüm bu hesaplamalar yapılırken coğrafi bölgeler ve İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) da göz önüne alınmıştır. İBBS Düzey-2, 26 bölgeden oluşmaktadır. Bu bölgelerin gruplandırılmasıyla da Düzey-1'i oluşturan 12 bölgeye ulaşılmaktadır. Buna göre Düzey-1 ve bunu oluşturan şehirler Çizelge 5. 1'deki gibidir.

Çizelge 5. 1: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması

Düzey-1	Düzey-2
İstanbul	TR11 İstanbul
Batı Marmara Bölgesi	TR21 Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
	TR22 Balıkesir, Çanakkale
Ege Bölgesi	TR31 İzmir
	TR32 Aydın, Denizli, Muğla
	TR33 Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak
Doğu Marmara Bölgesi	TR41 Bursa, Eskişehir, Bilecik
	TR42 Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
Batı Anadolu Bölgesi	TR51 Ankara
	TR52 Konya, Karaman
Akdeniz Bölgesi	TR61 Antalya, Isparta
	TR62 Adana, Mersin
	TR63 Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
Orta Anadolu Bölgesi	TR71 Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
	TR72 Kayseri, Sivas, Yozgat
Batı Karadeniz Bölgesi	TR81 Zonguldak, Karabük, Bartın
	TR82 Kastamonu, Çankırı, Sinop
	TR83 Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
Doğu Karadeniz Bölgesi	TR91 Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
Kuzey Anadolu Bölgesi	TRA1 Erzurum, Erzincan, Bayburt
	TRA2 Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
Ortadoğu Anadolu Bölgesi	TRB1 Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
	TRB2 Van, Muş, Bitlis, Hakkari
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	TRC1 Gaziantep, Adıyaman, Kilis
	TRC2 Şanlıurfa, Diyarbakır
	TRC3 Mardin, Batman, Şırnak, Siirt

Yoksulluk ölçüleri dört farklı şekilde, bunlardan ikisi Eurostat, ikisi de OECD ölçeği kullanılarak hesaplanmıştır. Her bir ölçekle, hem mevcut örneklem için, hem de Türkiye geneli için iki farklı hesaplama yapılmıştır. Bunun için bireysel eşdeğer gelir değerlerinin, veri setinde faktör adıyla anılan ve örneklemdaki her bir gözlemin, tahmini hesaplamalar için ağırlığını belirten değişken ile ağırlıklandırılması yoluna gidilmiştir.* Her bir yöntemde Türkiye geneli için yoksulluk ölçüleri hesaplandıktan sonra hem yedi coğrafi bölgeye, hem de Düzey-2'ye göre ayrıştırma yapılmıştır. Böylece, yedi coğrafi bölge ve 26 istatistiki bölgeden her birinin Türkiye'deki yoksulluğa etkileri gözlemlenmiştir. Yoksulluk ölçülerinin hesaplanmasında ve ayrıştırılmasında Stata (versiyon 9. 1) programından yararlanılmıştır.

Bu tartışmaların ışığında amaç, üçüncü bölümde ortaya konan, yoksulluğu etkileyen faktörlerin Türkiye ekonomisi özelinde ne yönde ve ne düzeyde rol oynadığını görebilmektir. Bu amaçla ampirik araştırmada kullanılan ekonometrik model ile ilgili kısa bir açıklama yararlı olacaktır.

5. 2. 2 Logit modeli

Çeşitli yoksulluk nedenlerinin Türkiye'deki hanehalklarının yoksul olma olasılığını ne şekilde etkilediğini incelemek üzere logit modeli kullanılacaktır. Doğrusal olmayan bir modelin seçilmesinin nedeni, doğrusal olasılık modelinde bozucu terimlerin normal dağılmaması, bozucu terimlerde değişen varyans sorunuyla karşılaşılması ve olayın gerçekleşme olasılığının $[0, 1]$ aralığının dışında da değerler almasıdır. Doğrusal olmayan modellerden logit ve probit arasındaki başlıca fark, probit eğrisinin eksenlere logit eğrisinden daha çabuk yaklaşmasıdır. Dolayısıyla ikisi arasındaki seçim bir matematik kolaylık ve eldeki bilgisayar yazılımı seçimidir. Bu bakımdan, logit modeli genellikle probit modeline yeğ tutulur (bkz. Gujarati, 2006). Bu bölümde, logit modeli ile ilgili temel tanım ve eşitliklerden bahsedilecektir.

İki uçlu, yani bir olayın gerçekleşmesi durumunda 1, gerçekleşmemesi durumunda ise 0 değerlerini alan bir değişkenin bulunduğu; ancak, söz konusu olayın gerçekleşme olasılığı ile açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olmadığı bir durum göz önüne alınsın. Bu koşullarda söz konusu olayın gerçekleşme olasılığı,

* Örnekleme ilişkin, ağırlıklandırma yapılmadan hesaplanan yoksulluk ölçüleri, Ek A'da verilmiştir.

$$P_i = F(Z_i) = \frac{1}{1 + e^{-Z_i}} \quad (5.1)$$

fonksiyonu ile ifade edilsin. Burada Z_i , açıklayıcı değişken X_i 'nin, $Z_i = \beta_1 + \beta_2 X_i$ şeklindeki doğrusal bir fonksiyonudur (Dougherty, 2002). (5. 1) eşitliği, *lojistik dağılım fonksiyonudur*. Z_i , $(-\infty, +\infty)$ aralığında değişirken P_i de $[0,1]$ aralığında değerler alır.

Bir olayın gerçekleşme olasılığı (5. 1) eşitliğindeki gibi P_i ise, gerçekleşmeme olasılığı da $(1 - P_i)$ 'dir:

$$1 - P_i = \frac{1}{1 + e^{Z_i}} \quad (5.2)$$

(5. 1) ve (5. 2) eşitliklerinin bir arada göz önüne alınmasıyla da,

$$\frac{P_i}{1 - P_i} = \frac{1 + e^{Z_i}}{1 + e^{-Z_i}} = e^{Z_i} \quad (5.3)$$

eşitliği elde edilir ki bu da *bahis oranıdır*. (5. 3) eşitliğinin doğal logaritması alınırsa,

$$L_i = \ln\left(\frac{P_i}{1 - P_i}\right) = Z_i = \beta_1 + \beta_2 X_i \quad (5.4)$$

eşitliğine ulaşılır. Bu şekilde elde edilen L 'ye *logit*, (5. 4) eşitliğindeki gibi modellere de *logit modeli* denir. Bu çalışmada logit modelinin tahmini, Stata (versiyon 9.1) ile yapılmıştır. Burada eğim katsayısı olan β_2 , X_i 'deki bir birim değişmeye karşılık L_i 'deki değişmeyi ölçer (Gujarati, 2006). X_i 'deki bir birimlik değişikliğin, olayın gerçekleşme olasılığına etkisini görmek için X_i 'nin marjinal etkisi hesaplanmalıdır. Bunun için, (5. 1) eşitliğinin X_i 'ye göre türevinin alınması gerekir. Ancak, (5. 1) eşitliğindeki P_i , Z_i 'nin; Z_i de X_i 'nin birer fonksiyonu olduğundan zincir kuralını kullanmak kolaylık sağlayacaktır. Bu durumda, X_i 'nin marjinal etkisi,

$$\frac{dP_i}{dX_i} = \frac{dP_i}{dZ_i} \frac{dZ_i}{dX_i} = \frac{e^{-Z_i}}{(1 + e^{-Z_i})^2} \beta_2 = f(Z_i) \beta_2 \quad (5.5)$$

eşitliği ile hesaplanır. Standart yöntem, marjinal etkileri, açıklayıcı değişkenlerin örneklem ortalamalarını kullanarak hesaplamaktır. Öncelikle, X_i 'nin ortalama değeri ile tahmin edilen β_1 ve β_2 katsayıları kullanılarak $Z_i = \beta_1 + \beta_2 X_i$, daha sonra $f(Z_i)$ değeri hesaplanır. Son olarak elde edilen sayının β_2 katsayısı ile çarpılması

sonucunda da X_i 'nin marjinal etkisi elde edilmiş olur. Bu sonucun yorumu ise, örneklem ortalamalarında, X_i 'deki bir birimlik artış, olayın gerçekleşme olasılığını $f(Z)\beta_2$ kadar değiştirir, şeklindedir. Bu çalışmadaki marjinal etki hesaplamaları da Stata (versiyon 9. 1) yardımıyla yapılmıştır.

Birden fazla açıklayıcı değişkenin olduğu durumlarda ise Z değişkeni,

$$Z = \beta_1 + \beta_2 X_1 + \beta_3 X_2 + \beta_4 X_3 + \beta_5 X_4 + \dots \quad (5. 6)$$

eşitliğindeki gibi ele alınarak aynı aşamalar uygulanır (Dougherty, 2002).

Yoksulluk ölçülerinin hesaplanmasından sonra mevcut örneklem ve Türkiye geneli için biri ağırlıklandırma yapılmadan, diğeri ağırlıklandırma ile olmak üzere iki farklı logit modeli tahmin edilmiştir.

5. 3 Yoksulluk Ölçülerinin Hesaplanması

Türkiye geneli için yapılan hesaplamada yoksulluk çizgisinin, bireysel eşdeğer kullanılabilir gelir ortancasının %50'si olarak alınması halinde 2003 yılı yoksulluk ölçüleri ve bunların bölgelere göre ayrıştırılmış halleri Çizelge 5. 2'de gösterilmiştir.* Burada kullanılan bireysel eşdeğer gelirler, Eurostat ölçeği ile elde edilmiştir. Kafa sayım oranına göre 2003 yılında Türkiye nüfusunun %16,8'i yoksulluk çizgisinin altında yer almıştır. Bölgelere göre ayrıştırma sonuçlarına bakılırsa en yüksek yoksulluk oranına sahip bölge %49,6 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir. Bu bölgeyi %33,8 ile Doğu Anadolu Bölgesi, %20,8 ile Karadeniz Bölgesi, %13,3 ile Akdeniz Bölgesi, %12,8 ile İç Anadolu Bölgesi, %10,1 ile Ege Bölgesi ve %4,9 ile Marmara Bölgesi takip etmektedir. Burada göze çarpan nokta, Marmara Bölgesi'ndeki yoksulluk oranının diğer bölgelerdekine göre çok düşük olmasıdır. Diğer yoksulluk ölçülerine göre de bölgeler arasındaki bu sıralama değişmemektedir. Kafa sayım oranına ait yoksulluk paylarına bakıldığında ise Türkiye genelindeki tüm yoksulların %28,8'i Güneydoğu Anadolu, %18,3'ü Doğu Anadolu, %14,2'si Karadeniz, %11,9'u İç Anadolu, %10,4'ü Akdeniz, %8,3'ü Marmara ve %8'i de Ege

* Bölgesel Satınalma Gücü Paritesi'nin yoksulluk sıralamasını etkileyip etkilemediğini görmek üzere yapılan hesaplamalara göre ölçülerdeki bazı değişikliklere rağmen bölgesel yoksulluk sıralaması değişmemiştir. Bu nedenle ilgili tablolar burada gösterilmeyip Ek B'de verilmiştir.

Çizelge 5. 2: Türkiye’de 2003 yılı göreceli yoksulluk ölçüleri (Eurostat ölçeği)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçüleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	SI (*100)	KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	KSO	YAI	FGT
Genel	100,0	16,8	5,2	2,3	7,2	-	-	-	-	-	-
GD. Ana.	9,7	49,6	16,9	7,7	-	28,8	31,8	32,2	2,98	3,29	3,33
Mardin	2,5	73,89	26,02	11,66	-	11,14	12,68	12,65	4,44	5,06	5,04
Şanlıurfa	4,1	53,14	19,37	9,10	-	13,21	15,57	16,28	3,19	3,76	3,93
Gaziantep	3,0	24,65	6,07	2,53	-	4,48	3,57	3,31	1,48	1,18	1,09
D. Anadolu	9,0	33,8	11,7	5,6	-	18,3	20,4	21,9	2,03	2,27	2,43
Van	2,9	49,56	19,21	9,90	-	8,67	10,87	12,47	2,98	3,73	4,28
Ağrı	1,6	34,48	10,19	4,30	-	3,36	3,21	3,01	2,07	1,98	1,86
Erzurum	1,9	30,07	9,78	4,43	-	3,48	3,66	3,69	1,81	1,90	1,92
Malatya	2,5	18,24	5,36	2,48	-	2,77	2,64	2,71	1,10	1,04	1,07
Karadeniz	11,4	20,8	6,6	2,9	-	14,2	14,5	14,2	1,25	1,28	1,25
Samsun	4,3	34,93	12,58	5,89	-	9,09	10,59	11,02	2,10	2,44	2,54
Kastamonu	1,2	20,84	6,15	2,50	-	1,50	1,43	1,30	1,25	1,20	1,08
Zonguldak	1,4	10,66	2,04	0,60	-	0,88	0,54	0,35	0,64	0,40	0,26
Trabzon	4,5	10,20	2,26	0,80	-	2,76	1,97	1,56	0,61	0,44	0,35
Akdeniz	13,0	13,3	3,7	1,6	-	10,4	9,3	8,8	0,80	0,71	0,67
Hatay	4,0	18,87	5,20	2,17	-	4,53	4,04	3,74	1,13	1,01	0,94
Adana	5,3	15,20	4,28	1,88	-	4,88	4,44	4,34	0,91	0,83	0,81
Antalya	3,7	4,44	1,10	0,43	-	0,98	0,78	0,68	0,27	0,21	0,19

Çizelge 5. 2 (devam): Türkiye’de 2003 yılı göreceli yoksulluk ölçüleri (Eurostat ölçeği)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçüleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	SI (*100)	KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	KSO	YAI	FGT
İç Anadolu	15,5	12,8	3,1	1,2	-	11,9	9,4	8,2	0,77	0,61	0,53
Konya	3,5	17,82	4,62	1,75	-	3,77	3,16	2,66	1,07	0,90	0,76
Kayseri	3,7	16,69	3,46	1,24	-	3,68	2,47	1,97	1,00	0,67	0,54
Kırıkkale	2,5	13,86	3,25	1,22	-	2,07	1,57	1,31	0,83	0,63	0,53
Ankara	5,8	6,93	1,95	0,89	-	2,43	2,22	2,26	0,42	0,38	0,39
Ege	13,3	10,1	2,7	1,1	-	8,0	7,0	6,6	0,61	0,53	0,50
Manisa	4,5	15,35	4,38	1,83	-	4,13	3,81	3,55	0,92	0,85	0,79
Aydın	3,8	8,19	1,71	0,62	-	1,85	1,25	1,00	0,49	0,33	0,27
İzmir	5,0	6,83	2,00	0,93	-	2,07	1,96	2,03	0,41	0,39	0,40
Marmara	28,2	4,9	1,4	0,7	-	8,3	7,6	8,1	0,29	0,27	0,29
Bursa	2,22	9,13	2,44	1,04	-	1,22	1,05	1,00	0,55	0,47	0,45
Kocaeli	4,03	7,50	2,26	1,15	-	1,82	1,77	2,01	0,45	0,44	0,50
Balıkesir	4,51	7,19	1,73	0,75	-	1,95	1,51	1,47	0,43	0,34	0,32
Tekirdağ	1,94	6,32	1,65	0,66	-	0,74	0,62	0,55	0,38	0,32	0,28
İstanbul	15,48	2,76	0,88	0,46	-	2,57	2,65	3,09	0,17	0,17	0,20

Bölgesi'nde yaşamaktadır. Yani yoksullukta en büyük paya Güneydoğu Anadolu, en küçük paya ise Ege Bölgesi sahiptir. Bu sıralama YAI ve FGT için de genel olarak aynıdır; ancak FGT'ye göre İç Anadolu ve Akdeniz Bölgeleri yer değiştirmektedir.

Yoksulluk riski ise hem ilgili bölgeyi Türkiye'deki genel durumla karşılaştırmayı, hem de söz konusu bölgedeki yoksulların yoksulluk çizgisine göre konumu hakkında bilgi sahibi olmayı sağlamaktadır. Buna göre, yoksulluk oranı açısından en kötü durumda olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde genel yoksulluk oranına göre %198 daha fazla, en iyi durumda olan Marmara Bölgesi'nde ise %71 daha az yoksul vardır. Ayrıca bir bölgeden bir bölgeye yoksulluk riskindeki artış, yoksulluk riski daha yüksek olan bölgedeki yoksulların, diğer bölgeye göre yoksulluk çizgisinden daha uzakta olduklarını göstermektedir. Yoksulluk riski sıralaması her üç ölçüye göre aynıdır.

26 bölgeye göre ayrıştırma sonuçlarına göre göze çarpan en önemli nokta, Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt (%73,89) ile Şanlıurfa ve Diyarbakır (%53,14) dışında tüm yoksulluk oranlarının %50'den düşük olmasıdır. İstanbul ise %2,76 ile 26 bölge içindeki en düşük yoksulluk oranına sahiptir. Ancak, bölgelerin yoksulluktaki payına göre İstanbul on beşinci sırada yer almaktadır. Bu ise İstanbul nüfusunun kalabalık olmasının bir sonucudur. Diğer bir deyişle, İstanbul'da yaşayan yoksul sayısının mutlak olarak büyük olmasına rağmen, İstanbul'un kalabalık nüfusu nedeniyle bu değer oransal olarak düşük görünmektedir. Bu duruma karşın Türkiye geneline göre en düşük yoksulluk oranına sahip olan bölge yine İstanbul'dur.

Türkiye'de göreceli yoksulluk ölçülerinin eşdeğerlik ölçeğindeki farklılıklardan nasıl etkilendiğini görmek için yoksulluk ölçüleri bir de OECD ölçeğine göre hesaplanmış ve sonuçlar Çizelge 5. 3'te gösterilmiştir. Türkiye geneli için bulunan bu yoksulluk ölçüleri, hanehalklarının Eurostat ölçeğine göre daha yüksek ölçek ekonomilerinden yararlandıkları varsayımı ile hesaplanmış olduğu için daha düşük değerler almıştır. Ancak bölgesel ayrıştırma sonuçlarına göre coğrafi bölgeler arasındaki sıralama değişmemiştir. Buna göre yoksulluk açısından en kötü durumda olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni sırasıyla Doğu Anadolu, Karadeniz, Akdeniz, İç Anadolu, Ege ve Marmara Bölgeleri takip etmektedir. Bölgelerin yoksulluktaki paylarına bakıldığında her üç yoksulluk ölçüsü için en yüksek payın Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne, en düşük payın Ege Bölgesi'ne ait olduğu görülmektedir.

Çizelge 5. 3: Türkiye’de 2003 yılı göreceli yoksulluk ölçüleri (OECD ölçeği)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçüleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	SI (*100)	KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	KSO	YAI	FGT
Genel	100,0	15,8	4,6	2,0	6,5	-	-	-	-	-	-
GD. Ana.	9,7	45,1	14,1	6,0	-	27,7	29,6	29,1	2,87	3,06	3,00
Mardin	2,5	68,34	21,04	8,58	-	10,88	11,45	10,72	4,34	4,56	4,27
Şanlıurfa	4,1	47,48	15,90	7,01	-	12,47	14,27	14,45	3,02	3,45	3,49
Gaziantep	3,0	22,71	5,93	2,57	-	4,36	3,89	3,88	1,44	1,29	1,28
D. Anadolu	9,0	29,9	9,8	4,6	-	17,1	19,2	20,6	1,90	2,13	2,29
Van	2,9	43,32	16,16	8,07	-	8,01	10,21	11,72	2,75	3,51	4,02
Ağrı	1,6	30,83	8,69	3,52	-	3,17	3,05	2,84	1,96	1,88	1,76
Erzurum	1,9	25,47	8,09	3,64	-	3,12	3,38	3,50	1,62	1,75	1,82
Malatya	2,5	17,38	4,64	2,02	-	2,79	2,55	2,55	1,10	1,01	1,01
Karadeniz	11,4	19,4	5,6	2,4	-	14,0	13,8	13,5	1,23	1,22	1,18
Samsun	4,3	32,45	10,71	4,83	-	8,93	10,06	10,43	2,06	2,32	2,41
Kastamonu	1,2	19,72	4,88	1,84	-	1,50	1,27	1,10	1,25	1,06	0,92
Zonguldak	1,4	9,71	1,82	0,54	-	0,84	0,54	0,36	0,62	0,39	0,27
Trabzon	4,5	9,69	2,03	0,70	-	2,77	1,98	1,58	0,62	0,44	0,35
Akdeniz	13,0	13,7	3,8	1,6	-	11,3	10,6	10,3	0,87	0,82	0,80
Hatay	4,0	19,16	5,07	2,06	-	4,87	4,40	4,10	1,22	1,10	1,03
Adana	5,3	15,67	4,58	2,03	-	5,31	5,31	5,39	1,00	0,99	1,01
Antalya	3,7	4,70	1,17	0,47	-	1,09	0,93	0,85	0,30	0,25	0,23

Çizelge 5. 3 (devam): Türkiye’de 2003 yılı göreceli yoksulluk ölçüleri (OECD ölçeği)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçüleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	SI (*100)	KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	KSO	YAI	FGT
İç Anadolu	15,5	12,3	3,0	1,2	-	12,1	10,2	9,3	0,78	0,65	0,60
Konya	3,52	16,89	4,45	1,72	-	3,78	3,40	3,02	1,07	0,97	0,86
Kayseri	3,67	15,08	2,99	1,10	-	3,51	2,38	2,00	0,96	0,65	0,55
Kırıkkale	2,48	13,22	3,14	1,20	-	2,08	1,69	1,49	0,84	0,68	0,60
Ankara	5,85	7,38	2,12	0,97	-	2,74	2,69	2,83	0,47	0,46	0,48
Ege	13,3	10,2	2,8	1,2	-	8,6	7,9	7,8	0,65	0,60	0,59
Manisa	4,48	16,06	4,46	1,84	-	4,57	4,33	4,10	1,02	0,97	0,92
Aydın	3,75	8,38	1,65	0,62	-	2,00	1,34	1,16	0,53	0,36	0,31
İzmir	5,03	6,42	2,06	1,00	-	2,05	2,25	2,51	0,41	0,45	0,50
Marmara	28,2	5,1	1,4	0,7	-	9,2	8,6	9,4	0,33	0,31	0,33
Bursa	2,22	9,49	2,60	1,12	-	1,34	1,25	1,24	0,60	0,56	0,56
Balıkesir	4,51	7,80	1,74	0,78	-	2,24	1,70	1,75	0,50	0,38	0,39
Kocaeli	4,03	7,31	2,34	1,13	-	1,87	2,05	2,27	0,46	0,51	0,56
Tekirdağ	1,94	5,85	1,57	0,61	-	0,72	0,66	0,59	0,37	0,34	0,30
İstanbul	15,48	3,06	0,89	0,46	-	3,01	2,98	3,57	0,19	0,19	0,23

Yoksulluk riskine göre ise, yoksulların yoksulluk çizgisinden en uzakta olduğu bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi olurken yoksulluk çizgisine en yakında olduğu bölge Marmara Bölgesi olmuştur. Bu iki bölge arasındaki sıralama, Doğu Anadolu, Karadeniz, Akdeniz, İç Anadolu ve Ege Bölgesi şeklindedir.

5. 4 Açıklayıcı Değişkenler

Bu bölümde, yoksulluğun nedenleri arasında sayılan etkenlerden bazılarının, hanhalklarının yoksulluk olasılığını ne yönde ve hangi büyüklükte etkilediğini görmek için logit modeli tahmin edilmiştir. Daha önce de sözü edildiği gibi, bu aşamada asıl hedef, Türkiye’deki coğrafi bölgelerin yoksulluk olasılığına farklı etkilerini incelemektir.

5. 4. 1 Coğrafi özelliklere ilişkin açıklayıcı değişkenler

Fertlerin veya hanhalklarının yaşadığı yerin coğrafi özelliklerini belirten 8 değişken vardır.

5. 4. 1. 1 Türkiye’nin coğrafi bölgeleri

Marmara: Marmara Bölgesi’nde yaşayanlar için 1, diğerleri için 0 değerini alır. Bu grubun karşılaştırma kategorisidir.

Ege: Ege Bölgesi’nde yaşayanlar için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

Akdeniz: Akdeniz Bölgesi’nde yaşayanlar için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

Karadeniz: Karadeniz Bölgesi’nde yaşayanlar için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

İç Anadolu: İç Anadolu Bölgesi’nde yaşayanlar için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

Doğu Anadolu: Doğu Anadolu Bölgesi’nde yaşayanlar için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

Güneydoğu Anadolu: Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaşayanlar için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

5. 4. 1. 2 Kır-kent ayrımı

Kır: Kırdaki yaşayanlar için 1, kentte yaşayanlar için 0 değerini alır.

5. 4. 2 Hanhalkı özelliklerine ilişkin açıklayıcı değişkenler

Bu gruptaki hanhalkı özellikleri dışındaki tüm açıklayıcı değişkenler, yoksulluk olasılığı hakkında inceleme yapılan hanhalkı reisi ile ilgili bilgi vermektedir. Diğer

bir deyişle, bu değişkenler sayesinde, hanehalkı reisinin özelliklerinin, hanehalkı yoksulluğına etkileri incelenmektedir.

5. 4. 2. 1 Cinsiyet

Erkek: Erkekler için 1, kadınlar için 0 değerini alır.

5. 4. 2. 2 Yaş

Yaş: Ferdin yaşını belirten, tam sayı değerler alan kesikli bir değişkendir.

5. 4. 2. 3 Medeni durum

Hiç evlenmemiş: Hiç evlenmemiş fertler için 1, diğerleri 0 değerini alır. Bu grubun karşılaştırma kategorisidir.

Evli: Evli veya birlikte yaşayan fertler için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

Dul: Eşi ölmüş fertler için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

Boşanmış: Önceden evli olup da boşanmış fertler için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

Ayrı yaşıyor: Eşinden ayrı yaşayan fertler için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

5. 4. 2. 4 Eğitim durumu

İlköğretim: Okuryazar olmayanlar, okuryazar olup bir okul bitirmeyenler ve ilkokul mezunları için 1, diğerleri için 0 değerini alır. Bu grubun karşılaştırma kategorisidir.

Ortaöğretim: 8 yıllık ilköğretim, ortaokul, orta dengi meslek okulu mezunu olanlar için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

Lise ve üstü: Lise, lise dengi meslek okulu, 2 yıllık yüksekokul, 4 yıllık yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunları için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

5. 4. 2. 5 Hanehalkı özellikleri

Gecekondu: Söz konusu hanehalkının gecekonduya yaşaması durumunda 1, diğer tür konutlarda yaşaması durumunda 0 değerini alır.

Hanehalkı büyüklüğü: Söz konusu hanehalkının kaç ferdi olduğunu belirten, tam sayı değerler alan kesikli bir değişkendir.

Hanehalkı tipi 1: Çocuksuz, 1 veya 2 çocuklu evli çiftlerden oluşan hanehalkları için 1, diğerleri için 0 değerini alır. Hanehalkı tipi grubunun karşılaştırma kategorisidir.

Hanehalkı tipi 2: 3 veya daha fazla çocuklu evli çiftler için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

Hanehalkı tipi 3: Çocuksuz veya çocuklu büyük aileler için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

Hanehalkı tipi 4: Çocuksuz veya çocuklu tek ebeveynli aileler için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

Hanehalkı tipi 5: Bir arada yaşayan öğrenci, işçi veya akrabalar için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

5. 4. 3 İşgücü piyasası özelliklerine ilişkin açıklayıcı değişkenler

Bu gruba ait değişkenler ise bahsedilen hanehalkının reisinin istihdam koşulları ve istihdam edildiği sektör ile ilgi bilgi vermektedir.

5. 4. 3. 1 İstihdam koşulları

Sağlık sigortası: İstihdam edilen ferdin sağlık sigortası varsa 1, yoksa 0 değerini alır.

Sosyal güvenlik kurumu: Söz konusu fert SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı veya özel bir sandığa kayıtlı ise 1, değilse 0 değerini alır.

Özel sektör: Fert özel sektörde istihdam edilmişse 1, kamu sektöründe istihdam edilmişse 0 değerini alır.

Sürekli istihdam: Fert sürekli istihdamdaysa 1, geçici istihdamdaysa 0 değerini alır.

Sendikaya kayıtlı: Çalışan fert sendikaya kayıtlı ise 1, değilse 0 değerini alır.

Ek işte çalışma: Fert son bir yılda esas işinin yanında bir ek işte çalıştıysa 1, çalışmadıysa 0 değerini alır.

5. 4. 3. 2 Sektör

Sektör 1: Tarım, avcılık, ormancılık veya balıkçılık sektörlerinden birinde istihdam edilenler için 1, diğerleri için 0 değerini alır. Bu grubun karşılaştırma kategorisidir.

Sektör 2: Madencilik ve taş ocakçılığı sektöründe istihdam edilenler için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

Sektör 3: İmalat sektöründe istihdam edilenler için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

Sektör 4: İnşaat ve bayındırlık, toptan ve perakende satış, motorlu araçlar, kişisel ve ev eşyalarının tamiri, otel ve lokantalar, ulaştırma, haberleşme ve depolama, mali aracı kuruluşların faaliyetleri, gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri, kamu yönetimi ve savunma, zorunlu sosyal güvenlik, eğitim, sağlık işleri ve sosyal hizmetler, diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri, evlerde yapılan

hizmet işleri, elektrik, gaz, su, uluslararası örgütler ve temsilcilikleri ile ilgili işlerde çalışanlar için 1, diğerleri için 0 değerini alır.

5. 5 Logit Modellerinin Tahmini ve Sonuçları

Yukarıda bahsedilen açıklayıcı değişkenlerin hanehalklarının yoksul olma olasılığına etkisini incelemek amacıyla iki farklı logit modeli tahmin edilmiştir. Bunlardan birincisi, 2003 HBA verileri kullanılarak yalnızca örnekleme oluşturan hanehalkları açısından inceleme yapılan 10.292 gözlem sayısına sahip modeldir. İkinci modelde ise yoksulluk ölçülerinin hesaplanmasında olduğu gibi, örneklem için elde edilen sonuçların Türkiye nüfusuna genelleştirilmesi amacıyla tüm gözlemleri, veri setindeki faktör değişkeni ile ağırlıklandırma yoluna gidilmiştir. Bu durumda gözlem sayısı 6.684.621'dir. Her iki modelde de cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, istihdam koşulları ve sektöre ilişkin açıklayıcı değişkenler yalnızca söz konusu hanehalkının reisi hakkında bilgi verirken diğer tüm değişkenler hanehalkının tamamıyla ilgili bilgi vermektedir. Diğer bir deyişle, bu iki model aracılığıyla hanehalkının hem reisinin, hem de genel özelliklerinin hanehalkı yoksulluğuna etkisi incelenmiştir. Ayrıca her iki modelde de Marmara, hiç evlenmemiş, ilköğretim, hanehalkı tipi 1 ve sektör 1 değişkenleri karşılaştırma gruplarını oluşturmaktadır. Burada tahmin edilen logit modeli şu şekildedir:

$$L = \beta_1 + \beta_2 \text{Ege} + \beta_3 \text{Akdeniz} + \beta_4 \text{Karadeniz} + \beta_5 \text{İç Anadolu} + \beta_6 \text{Doğu Anadolu} + \beta_7 \text{Güneydoğu Anadolu} + \beta_8 \text{Kır} + \beta_9 \text{Özel Sektör} + \beta_{10} \text{SGK'ya kayıtlı} + \beta_{11} \text{Sağlık sigortası} + \beta_{12} \text{Sürekli istihdam} + \beta_{13} \text{Sendikaya kayıtlı} + \beta_{14} \text{Ek işte çalışma} + \beta_{15} \text{Sektör2} + \beta_{16} \text{Sektör3} + \beta_{17} \text{Sektör4} + \beta_{18} \text{Hanehalkı büyüklüğü} + \beta_{19} \text{Erkek} + \beta_{20} \text{Gecekondu} + \beta_{21} \text{Yaş} + \beta_{22} \text{Evli} + \beta_{23} \text{Dul} + \beta_{24} \text{Boşanmış} + \beta_{25} \text{Ayrı yaşıyor} + \beta_{26} \text{Ortaöğretim} + \beta_{27} \text{Lise ve üstü} + \beta_{28} \text{Hanehalkı tipi2} + \beta_{29} \text{Hanehalkı tipi3} + \beta_{30} \text{Hanehalkı tipi4} + \beta_{31} \text{Hanehalkı tipi5} + u \quad (5.7)$$

5. 5. 1 Hanehalkı yoksulluğuna ilişkin logit modellerinin tahmini

Logit modellerinin tahmini sonucunda oluşturulan Çizelge 5. 4'teki artı ve eksi işaretleri, ilgili değişkenin yoksulluğu sırasıyla arttırıcı ve azaltıcı etkisi olduğunu belirtirken sıfır ise o değişkene ilişkin katsayının anlamsız olduğunu göstermektedir. Ayrıca örneklem sütunu, örnekleme ilişkin tahmin edilen katsayıları, Türkiye sütunu ise ağırlıklandırma sonucunda anakütleye ilişkin tahmin edilen katsayıları

göstermektedir. Buna göre yoksulluğu hangi faktörlerin ne yönde etkilediğine bakıldığında, Marmara Bölgesi'nde yaşayan hanehalklarının yoksulluk olasılığının, diğer altı coğrafi bölgede yaşayanlarınkinden daha düşük olduğu görülmektedir. Bu

Çizelge 5. 4: Türkiye’de yoksulluk olasılığını etkileyen faktörler*

		Türkiye	Örneklem
COĞRAFI ÖZELLİKLER	Ege	+	+
	Akdeniz	+	+
	Karadeniz	+	+
	İç Anadolu	+	+
	Doğu Anadolu	+	+
	Güneydoğu Anadolu	+	+
	Kır	+	0
İŞGÜCÜ PİYASASI	Özel sektör	+	+
	SGK'ya kayıtlı	-	-
	Sağlık sigortası	-	0
	Sürekli istihdam	-	-
	Sendikaya kayıtlı	-	-
	Ek işte çalışma	-	-
	Sektör2	-	0
	Sektör3	-	-
	Sektör4	-	-
HANEHALKI ÖZELLİKLERİ	Hanehalkı büyüklüğü	+	+
	Erkek	-	-
	Gecekondu	+	0
	Yaş	-	-
	Evli	+	+
	Dul	+	+
	Boşanmış	+	0
	Ayrı yaşıyor	+	0
	Orta öğretim	-	-
	Lise ve üstü	-	-
	Hanehalkı tipi2	+	+
	Hanehalkı tipi3	-	-
	Hanehalkı tipi4	-	0
	Hanehalkı tipi5	-	0
	Örneklem büyüklüğü	16.744.215	25.764
	Log likelihood	-1.577.972,4	-2.441,5
	Pseudo R²	0,3482	0,3451

* Burada tahmin edilen iki logit modeline ilişkin katsayılar ve standart hatalar Ek C’de verilmiştir.

sonuç, Marmara Bölgesi'ndeki yüksek sanayileşme ve İstanbul'un özel durumu nedeniyle beklenen bir durumdur. Kır-kent ayrımında ise, kırsal alanda yoksulluk olasılığı, kentsel alandakinden yüksektir ki bu da beklentilerle örtüşmektedir. Kır-kent ayrımına ilişkin sonuçlar Türkiye geneli için anlamlı, fakat örneklem bazındaki incelemelere göre anlamsızdır. Bunun nedeni ise ağırlıklandırılmış logit modellerinde kullanılan veri setinin büyüklüğü nedeniyle elde edilen katsayıların anlamlı olmasıdır.

Hanehalkı reisinin istihdam koşullarına göre hanehalklarının yoksulluk olasılığını arttırıcı tek etken, hanehalkı reisinin özel sektörde istihdam edilmesidir. Bu durum, Türkiye'de özel sektörde çalışanların, kamu sektöründe çalışanların aksine sabit kazanç ve iş güvencesine sahip olmamasının sonucudur. Özel sektörde çalışanlar ise çeşitli gelir dalgalanmalarına maruz kalmaktadırlar. Diğer tüm etkenler yoksulluk olasılığını azaltmaktadır.

Hanehalkı reisinin istihdam edildiği sektöre bakıldığında ise reisin tarım, avcılık, ormancılık veya balıkçılık (sektör1) sektörlerinden birinde çalışmasının, hanehalkının yoksulluk olasılığını, reisi diğer tüm sektörlerde çalışan hanehalklarına göre arttırdığı görülmektedir. İşgücü piyasasına ilişkin değişkenlerden sağlık sigortası ve sektör 2'nin örneklem bazındaki yoksulluk incelemesinde elde edilen katsayılar anlamsızdır.

Hanehalkı özelliklerine göre ise, hanehalkının büyüklüğü arttıkça yoksul olma olasılığının da arttığı görülmektedir. Reisi erkek olan haneler, reisi kadın olanlara göre daha yüksek yoksulluk olasılığı taşımaktadır. Bu ise hanenin kazanç ve masraflarından sorumlu olan kadın hanehalkı reisinin, işgücü piyasalarındaki ayrımcılık nedeniyle erkeklere göre düşük ücret geliri elde etmesinin bir sonucudur. Gecekonuda yaşamak ise hanehalkının yoksulluk olasılığını arttırırken hanehalkı reisinin yaşının ilerlemesi bu olasılığı azaltmaktadır. Bu da yaş ilerledikçe reisin iş deneyiminin ve dolayısıyla da ücret gelirinin artmasıyla ilişkilendirilebilir. Burada sözü edilen katsayılardan yalnızca gecekondu değişkeni için örneklem bazındaki incelemeler sonucunda elde edilenler anlamsızdır. Medeni durum ele alındığında, hanehalkı reisinin evli, dul, boşanmış veya eşinden ayrı yaşıyor olmasının, hanehalkının yoksulluk olasılığını, reisi hiç evlenmemiş bir haneye göre arttırdığı görülmektedir.

Eğitim seviyesi söz konusu olduğunda ise reisi en az 8 yıllık bir eğitime (ortaöğretim ile lise ve üstü) sahip bir hanehalkının yoksulluk riski, reisi daha düşük eğitime (ilköğretim) sahip bir ferdinkine göre daha azdır.

Hanehalklarının yoksulluğunda hanehalkının bileşimi de önemli bir rol oynamaktadır. Üç veya daha fazla çocuklu çiftlerin (hanehalkı tipi 2) yoksulluk olasılığı, çocuksuz, bir veya iki çocuklu çiftlere (hanehalkı tipi 1) göre daha yüksektir. Yani hanedeki çocuk sayısı arttıkça hanenin yoksul olma olasılığı da artmaktadır. Ancak çocuksuz veya çocuklu büyük bir ailenin (hanehalkı tipi 3), çocuksuz veya çocuklu tek yetişkinli bir hanenin (hanehalkı tipi 4) ve bir arada yaşayan öğrenci, işçi veya akrabalarından oluşan hanelerin (hanehalkı tipi 5) yoksul olma olasılığı çocuksuz, bir veya iki çocuklu çiftlerden oluşan hanelere (hanehalkı tipi 1) göre daha düşüktür. Ancak dördüncü ve beşinci tipteki hanehalkları için örnekleme ilişkin olarak elde edilen katsayılar anlamsızdır.

5. 5. 2 Hanehalkı yoksulluğu analizinde marjinal etkiler

Bir önceki bölümde, açıklayıcı değişkenlerin hanehalklarının yoksul olma olasılığını yalnızca ne yönde etkilediği üzerinde durulmuştu. Çizelge 5. 5'te bu etkilerin büyüklükleri, yani marjinal etkiler gösterilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, marjinal etkiler Stata (versiyon 9. 1) yardımıyla hesaplanmıştır.

Çizelge 5. 5'e göre örneklem ortalamalarındaki bir hanehalkının yoksul olma olasılığı 0,0427'dir. Diğer tüm özellikleri aynı olan hanehalklarından en düşük yoksulluk olasılığına sahip olanlar Marmara Bölgesi'nde yaşayanlardır. Ayrıca, hanehalkının yoksulluk olasılığını Marmara Bölgesi'nde yaşayanlara göre arttırma açısından Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri diğer bölgelerden ayrılmaktadır. Bu iki bölgede yaşayan örneklem ortalamalarındaki hanehalklarının yoksulluk olasılığı, Marmara Bölgesi'nde yaşayanlara göre sırasıyla 0,1843 ve 0,1734 daha fazladır. Bu değerler, diğer bölgeler arasında en yüksek yoksulluk olasılığına sahip olan Karadeniz Bölgesi'ne ait değer 2 katı civarındadır. Kırsal bölgede yaşamının, örneklem ortalamalarındaki hanehalklarının yoksul olma olasılığını arttırıcı etkisi ise 0,0053'tür.

Daha önce de bahsedildiği gibi, istihdam koşulları arasında yoksulluğu arttırıcı tek etken, hanehalkı reisinin özel sektörde çalışmasıdır. Örneklem ortalamalarındaki hanehalklarının diğer tüm özellikleri aynı olduğunda, reisin özel sektörde

çalışmasının, kamu sektöründe çalışmasına göre yoksulluk olasılığını 0,0289 kadar arttırıcı etkisi vardır. Diğer tüm etkenler ise yoksulluk olasılığını farklı ölçülerde azaltmaktadır.

Hanehalkı reislerinin istihdam edildikleri sektörler söz konusu olduğunda, reisi tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılık sektörlerinden (sektör 1) birinde çalışan örneklem ortalamalarındaki hanehalklarına göre en yüksek yoksulluk olasılığına sahip hanehalkları sırasıyla reisi madencilik ve taş ocakçılığı sektörü (sektör 2), imalat sektörü (sektör 3) ve diğer sektörlerde (sektör 4) çalışan hanehalklarıdır.

Çizelge 5. 5: Türkiye’de hanehalkı yoksulluğu analizinde marjinal etkiler *

	P(yoksul)	0,0427
COĞRAFİ ÖZELLİKLER	Doğu Anadolu	0,1843 (0,0010)***
	Güneydoğu Anadolu	0,1734 (0,0008)***
	Karadeniz	0,0918 (0,0006)***
	Akdeniz	0,0719 (0,0004)***
	İç Anadolu	0,0668 (0,0004)***
	Ege	0,0503 (0,0004)***
	Kır	0,0053 (0,0002)***
İŞGÜCÜ PİYASASI ÖZELLİKLERİ	Özel sektör	0,0289 (0,0002)***
	Sağlık sigortası	-0,0131 (0,0002)***
	Ek işte çalışma	-0,0155 (0,0002)***
	Sendikaya kayıtlı	-0,0236 (0,0002)***
	SGK'ya kayıtlı	-0,0433 (0,0003)***
	Sürekli istihdam	-0,0471 (0,0003)***
	Sektör2	-0,0187 (0,0004)***
	Sektör3	-0,0228 (0,0002)***
	Sektör4	-0,0285 (0,0003)***

1. Parantez içindeki değerler standart hatalardır.
2. ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

* Örnekleme ilişkin marjinal etkiler Ek D’de verilmiştir.

Çizelge 5. 5 (devam): Türkiye’de hanehalkı yoksulluğu analizinde marjinal etkiler

HANEHALKI ÖZELLİKLERİ	Gecekondu	0,0145 (0,0003)***
	Hanehalkı büyüklüğü	0,0088 (0,0001)***
	Yaş	-0,0022 (0,00001)***
	Erkek	-0,0793 (0,0014)***
	Dul	0,1401 (0,0033)***
	Ayrı yaşıyor	0,0396 (0,0027)***
	Evli	0,0299 (0,0003)***
	Boşanmış	0,0287 (0,0017)***
	Orta öğretim	-0,0144 (0,0002)***
	Lise ve üstü	-0,0540 (0,0002)***
	Hanehalkı tipi2	0,0172 (0,0002)***
	Hanehalkı tipi4	-0,0019 (0,0006)***
	Hanehalkı tipi3	-0,0184 (0,0002)***
	Hanehalkı tipi5	-0,0207 (0,0009)***

1. Parantez içindeki değerler standart hatalardır.
2. ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Gecekonduya yaşayan hanehalkları diğer konut tiplerinde yaşayanlara göre 0,0145 daha yüksek yoksulluk olasılığına sahiptir. Ayrıca örneklem ortalamalarındaki bir hanehalkının büyüklüğü bir birim arttığında, o hanehalkının yoksul olma olasılığı da 0,0088 artmaktadır. Örneklem ortalamalarındaki bir hanehalkının yoksulluk olasılığı, hanehalkı reisinin bir yaş yaşlanması durumunda 0,0022, reisin erkek olması durumunda ise reisi kadın olan hanehalklarınıninkine göre 0,0793 kadar düşmektedir.

Hanehalkı reisinin medeni durumuna bakıldığında, reisi hiç evlenmemiş bir hanehalkının yoksul olma olasılığının, diğer tüm hanehalklarına göre daha düşük olduğu görülmektedir. Hanehalkı reisinin dul olması yoksulluk olasılığını reisi hiç evlenmemiş bir hanehalkına göre 0,1401 arttırırken bu değer, reisi eşinden ayrı yaşayan bir hanehalkı için 0,0396, reisi evli olan bir hanehalkı için 0,0299 ve reisi boşanmış bir hanehalkı için ise 0,0287’dir. Hanehalkı reisinin ilköğretim okulu, ortaokul veya orta dengi meslek okulu (ortaöğretim) mezunu olduğu hanelerin

yoksul olma olasılığı, okuryazar olmayan, okuryazar olup bir okul bitirmeyen veya ilkokul mezunu (ilköğretim) bir reise sahip hanehalklarına göre 0,0144 daha düşüktür. Söz konusu değer lise ve üstü eğitime sahip bir reisi olan hanehalkları içinse 0,0540'tır. Bu durumda en düşük yoksulluk olasılığına sahip hanehalkları, reisi lise ve üstü eğitime sahip olanlardır.

Hanehalkı bileşimine göre yoksulluk durumuna bakılırsa, diğer tüm özellikleri aynı olduğunda, örneklem ortalamalarındaki bir hanehalkının yoksul olma olasılığını arttıran tek hanehalkı tipinin üç veya daha fazla çocuklu çiftlerden oluşan aileler (hanehalkı tipi 2) olduğu görülmektedir. Yani hanedeki çocuk sayısının artması, yoksul olma olasılığını da arttırmaktadır. Yoksul olma olasılığı, çocuksuz, bir veya iki çocuklu aileye (hanehalkı tipi 1) göre, çocuklu veya çocuksuz tek yetişkinli hanehalkları (hanehalkı tipi 4) için 0,0019, çocuksuz veya çocuklu büyük aileler (hanehalkı tipi 3) için 0,0184, bir arada yaşayan öğrenci, işçi veya akrabalarından oluşan hanehalkları (hanehalkı tipi 5) için ise 0,0207 kadar daha düşüktür. Bu durumda hanehalkı tipi 1 karşılaştırma kategorisi olduğunda yoksulluğa en yakın olan hanehalkları ikinci tiptekiler, en uzak olanlar ise beşinci tiptekilerdir.

6. SONUÇ

17. yüzyıldan beri tüm dünyada hem ekonomik, hem de siyasi gündemde olan yoksulluk konusuna farklı dönemlerde, içinde bulunulan ekonomik ve siyasi koşullara göre farklı derecelerde önem verilmiştir. Kimi zaman gündemin en önemli maddelerinden birini oluşturan yoksulluk, kimi zaman da oldukça gerilere düşmüştür. Ancak yoksulluk konusunun zaman zaman göz ardı edilmesi, kesinlikle ilgili dönemlerde yoksulluk sorununun hafifletilmiş olması anlamına gelmemektedir. Aksine, yoksulluk tarih boyunca insanlık açısından çok önemli bir sorun olagelmıştır.

Bu kadar önemli bir sorun olan yoksulluğun nedenleri de uzun yıllardır irdelenmektedir. İşgücü piyasaları, yoksullukta belirleyici olan en önemli faktörlerden biridir. İşgücü piyasalarından elde edilen ücretler, kişilerin yoksul olup olmamalarını belirlemektedir. Üstelik giderek artan sayıda hanehalkının yalnızca ücret gelirine sahip olması, ücretlerin yoksulluk üzerindeki etkisini daha da arttırmaktadır. Bu durumda ücret dışında bazı servetlere de sahip olanlar, olmayanlara göre biraz daha şanslıdır. İşgücüne katılım ve istihdam şekli de, ücretler üzerinde belirleyici olması nedeniyle son derece önemlidir. Kişinin işgücüne katılıp katılmadığı, katılması durumunda ise hangi sektörde ve hangi koşullarda istihdam edildiği son derece önemlidir. İşgücü piyasalarına ilişkin yoksulluğu etkileyen bir diğer özellik ise sendikalaşmadır. Sendikaların varlıklarını üyelerinin çıkarlarını korumak için sürdürmeleri nedeniyle, sendika üyesi çalışanların önceden belirlenmiş bir yoksulluk çizgisinin altında ücret almayacakları ve yoksulluktan korunacakları varsayılmaktadır. Ancak, fertler tüm bu koşullar açısından iyi bir konumda olsalar bile işgücü piyasasında karşılaştıkları ırk-etnik köken ve cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle de yoksulluğa maruz kalabilmektedirler.

Yoksullukta belirleyici olan bir diğer faktör ise hanehalkı özellikleri ve beşeri sermayedir. Fertlerin üyesi olduğu hanehalklarının bileşimi, hanenin işgücü piyasasından elde ettiği geliri ve hanenin temel ihtiyaçlarını ciddi şekilde etkilediğinden yoksulluk açısından önemlidir. Ebeveynlerin boşanması, gelir getiren

bir ferдин ölümü gibi sebeplerle hanenin geliri düştüğü, evlenme sebebiyle ise hanenin geliri ile birlikte temel ihtiyaçları da arttığı için haneler yoksullukla karşı karşıya kalabilirken bunun tam tersi durumlar da gözlenebilmektedir. Ayrıca, kadın hanehalkı reisine sahip haneler, erkek hanehalkı reisine sahip olanlara göre yoksulluğa karşı genellikle daha korunmasızdır. Hanehalkı özelliğine ilişkin bir diğer yoksulluk nedeni ise hanehalkı büyüklüğüdür. Hanehalkı büyüdükçe yoksulluk riski artmaktadır. Bunlardan başka eğitim, yaş ve sağlık da kişinin işgücü piyasasındaki konumu açısından belirleyici olması nedeniyle bir yoksulluk nedenidir. İşgücü piyasalarındakine benzer bir ayrımcılık eğitimde de görülmekte, sonuçta ise kişinin eğitim seviyesinde belirleyici olarak yoksulluğuna neden olabilmektedir. Eğitim açısından özellikle kadınlar erkeklere göre dezavantajlı durumdadırlar.

Gelir dağılımını, dolayısıyla da yoksulluğu etkileyen en önemli faktörlerden biri de büyümedir. Bu konudaki çeşitli görüşlere rağmen fikir birliğine varılan ortak nokta, büyümenin, ülkelerin gelir dağılımını ve yoksulluğu ne yönde ve ne derecede etkilediği, o ülkenin büyümenin hangi aşamasında olduğuna ve bu sürecin başındaki eşitsizlik seviyesine bağlı olduğudur.

Kişilerin yaşadıkları bölgelerin coğrafi özellikleri de hem işgücü piyasasındaki konumlarını, hem de hanehalkı özelliklerini etkilediği için önemlidir. Burada göze çarpan en önemli konulardan biri kırsal-kent ayrımıdır. Kırsal bölgede işgücü piyasası fırsatlarının, yüksek gelir getiren alanların kısıtlı olması, bu bölgede yoksulluk oranlarının yüksek olmasına sebep olmaktadır. Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesi için de benzer bir durum söz konusudur. Bu ise kırdan kente ya da bölgeler arası göçü özendirilmektedir. Kişiler, ekonomik olarak görece daha iyi konumda olan bölgelere göç etmekte, kimileri bunun yararını görürken kimileri ise daha da kötü bir duruma düşmektedir. Göç sonucunda oluşan gecekondu bölgeleri ise orada yaşayan insanlar için hem fiziksel, hem de ekonomik açıdan mahrumiyet bölgelerini oluşturmaktadır.

Yoksulluğun diğer bazı nedenleri arasında ise sosyal politikaların yokluğu, ekonomik dalgalanmalar ve enflasyon ile şoklar sayılabilir. Yoksulluk tehdidi altındaki kesimler, ücret dışındaki güvencelere ve parasal olmayan gelir türlerine sosyal politikalar sayesinde sahip olmaktadır. Bu nedenle, özellikle sağlık ve eğitimin parasız olması, yoksulların bu hizmetlere erişebilmesi açısından son derece önemlidir. Oysa çeşitli neoliberal politikalar sonucunda bu hizmetlerin yavaş yavaş özelleştirilmesi, yoksulların bu hizmetlerden neredeyse tamamen mahrum

kalmalarına neden olmaktadır. Bu durum ise yoksulluktan çıkışı iyice güçleştirmektedir.

Ekonomik dalgalanmalar ve enflasyon karşısında yoksullar korunmasız kalmaktadır. Bu iki faktör reel ücretleri etkilemesi yoluyla yoksullukta belirleyici bir rol oynamaktadır. Haneye gelir getiren bireyin ölmesi, savaş, doğal afet gibi şoklar ise yine kişileri hazırlıksız yakalamaktadır.

Yoksulluğun yukarıda da bahsedilen nedenleri yanında önemli olan bir diğer nokta da ölçümüdür. Öncelikle belirlenmesi gereken, yoksulluğun ölçümünde hangi göstergeden yararlanılacağıdır. Kişilerin yoksul olmalarının en belirgin nedenlerinden biri, yaşamlarını iyi düzeyde sürdürebilmek için gerekli gelire sahip olmamalarıdır. Bu nedenle kişilerin geliri önemli bir yoksulluk göstergesidir. Ancak gelir seviyesinde zaman zaman görülen dalgalanmalar ve gelirin yalnızca nicel bir gösterge olması nedeniyle gelir, iyi bir yoksulluk göstergesi değildir. Bunun yerine, daha sabit bir şekilde seyrettiği için kullanılabilecek tüketim harcamaları da yine yalnızca nicel bir özellik taşıması nedeniyle yeterli değildir. Bunların yanında, ölüm oranları ve çalışma süresi gibi, kişinin maddi durumunun yanında refah seviyesini de etkileyen çeşitli göstergeler kullanılmalıdır. Bu tür bileşik yoksulluk göstergeleri arasında çeşitli nicel ve nitel özellikleri bir arada değerlendiren insani gelişme indeksi, insani yoksulluk indeksi, toplumsal cinsiyet bazında gelişme indeksi sayılabilir.

Yoksulluk kıstası da belirlendikten sonra yapılması gereken, yoksulluğun ölçülmesidir. Kafa sayım oranı, Sen'e göre bir yoksulluk ölçüsünde bulunması gereken iki temel özelliği de sağlamamakta, yoksulluk açığı indeksi de yalnızca birini sağlamaktadır. Sen indeksi ile Foster-Greer-Thorbecke ölçüsü ise her iki özelliği de sağlamaktadır. Ayrıca Sen indeksi dışındaki üç ölçü de ayrıştırılabilir. Yani, her üçü ile de alt gruplara ilişkin yoksulluk incelemesi yapılabilir.

TÜİK tarafından yapılan 2003 HBA verileri kullanılarak bireysel eşdeğer gelir yöntemiyle ve iki farklı eşdeğerlik ölçeğine göre (Eurostat ve OECD) Türkiye için hesaplanan, daha sonra da bölgelere göre ayrıştırılan yoksulluk ölçülerine bakıldığında, her bakımdan en kötü durumdaki bölgenin Güneydoğu Anadolu Bölgesi olduğu görülmektedir. En yüksek yoksulluk ölçülerine ve yoksullukta en büyük paya sahip olan, yoksulların yoksulluk çizgisine göre konumu açısından da en

kötü durumda olan bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir. Bu bölgeyi Doğu Anadolu Bölgesi izlemektedir. Burada dikkat çekici olan, bu iki bölgenin, kendilerinden sonra gelen bölgeye göre oldukça uzakta olmasıdır. Yoksulluk ölçülerine ve yoksulların yoksulluk çizgisine göre konumu açısından en iyi durumda olan bölge ise Marmara Bölgesi'dir. Ancak yoksullukta en az paya sahip bölge genellikle Ege Bölgesi'dir. Bu iki uç arasında yoksulluğun en çok olduğu bölgeden en az olduğu bölgeye göre sıralama ise genellikle Karadeniz, Akdeniz, İç Anadolu Bölgesi şeklinde olmakla birlikte farklı yoksulluk ve eşdeğerlik ölçülerine göre küçük farklılıklar olabilmektedir. Ayrıca bölgesel satınalma gücü farklılıkları nedeniyle, hesaplanmış olan yoksulluk ölçülerinin ve ayrıştırma sonuçlarının da değişebileceği düşüncesiyle tüm ölçüler, bireysel eşdeğer gelirler 2004 yılı Satınalma Gücü Paritesi değerlerine göre dönüştürüldükten sonra tekrar hesaplanmıştır. Ölçülerdeki küçük farklılıklara rağmen bölgeler arasındaki sıralama değişmemiştir.

Daha önce sözü edilen yoksulluk nedenlerinin, Türkiye'de 2003 yılı verilerine göre yoksul olma olasılığını hangi yönde ve büyüklükte etkilediğini görmek için bu nedenlerden ölçülebilir olan bazıları, hanehalkı, işgücü piyasaları özelliklerine ve coğrafi özelliklere ilişkin açıklayıcı değişkenler olarak gruplandırılarak ele alınmıştır. Buna göre, örneklem ortalamalarındaki bir hanehalkının yoksul olma olasılığı 0,0427'dir. Diğer tüm özellikleri aynı olduğunda, Marmara Bölgesi'nde yaşayan bir hanehalkına göre bu olasılığı en çok arttıran bölge Doğu Anadolu, en az arttıran bölge ise Ege Bölgesi'dir. Ayrıca kırdan yaşamaya göre kentte yaşamaya göre yoksul olma olasılığını arttırmaktadır. Hanehalkı reisinin özel sektörde istihdam edilmiş olması kamu sektöründe istihdam edilmiş olmasına göre hanehalkının yoksulluk olasılığını arttırırken ek işte çalışması çalışmamasına göre, sendikaya kayıtlı olması olmamasına göre, sağlık sigortasına sahip olması sahip olmamasına göre, sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olması kayıtlı olmamasına göre, sürekli istihdamda olması ise geçici istihdamda olmasına göre bu olasılığını azaltmaktadır. Reisin istihdam edildiği sektör söz konusu olduğunda ise en yüksek yoksulluk olasılığına sahip hanehalkları, reisi tarım, avcılık, ormancılık veya balıkçılık sektörlerinden birinde çalışanlardır.

Diğer tüm özellikleri aynı olan hanehalklarından reisi erkek olanların reisi kadın olanlara göre yoksulluk olasılığı düşerken, gecekonduya yaşayanların diğer konut tiplerinde yaşayanlara göre yoksul olma olasılıkları artmaktadır. Hanehalkı

büyüklüğü bir birim arttığında yoksulluk olasılığı da artarken hanehalkı reisi bir yaş yaşlandığında bu olasılık düşmektedir.

Diğer tüm özellikleri aynı olduğunda bir hanenin, hanehalkı reisi hiç evlenmemiş bir haneye göre yoksulluk olasılığını en çok arttıran, söz konusu hanehalkının reisinin dul olması, en az arttıran ise boşanmış olmasıdır.

Ayrıca, 8 yıldan az eğitim alanlar daha çok eğitim alanlara göre daha yüksek yoksulluk riskine sahiptir. Hanehalkı bileşimine bakıldığında üç veya daha fazla çocuklu çiftten oluşan hanenin bir üyesi olmak yoksul olma olasılığını çocuksuz, bir veya iki çocuklu aileye göre arttırmakta, çocuklu veya çocuksuz büyük ailenin, çocuklu veya çocuksuz tek yetişkinli bir ailenin ya da bir arada yaşayan öğrenci, işçi, akrabalarından oluşan bir hanehalkının üyesi olmak ise bu olasılığı azaltmaktadır.

Burada bahsedilen tüm sonuçlar değerlendirilirken unutulmaması gereken nokta, tüm bu faktörlerin yoksulluğa etkisi konusunda genellemelerden söz edilebilmesine rağmen, hanehalklarının özel durumlarına ya da yaşadıkları bölge ve ülkelere göre bu etkilerin değişebileceğidir.

KAYNAKLAR

- Azam, G. and Redmon, A.,** 1993: Revisiting the Relationship Between Growth And Poverty, *Review of Black Political Economy*, **22** (1), 5-18.
- Bamberger, E. J.,** 1998: The Causes of Poverty in Female Headed Households: The Case of Peru, *D. Sc. Thesis*, University of Maryland, Central Park.
- Bigsten, A. and Levin, J.,** 2004: Growth, Income Distribution, and Poverty: A Review, in *Growth, Inequality and Poverty*, pp. 251-276, Eds. Shorrocks, A. and van der Hoeven, R., Oxford University Press, New York.
- Braumann, B.,** 2004: High Inflation and Real Wages, *IMF Staff Papers*, **51** (1), 123-147.
- Buğra, A.,** 2008: *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Cankal, E.,** 2006: Income Distribution and Poverty Studies in the Turkish Labor Market, *PhD Thesis*, Northern Illinois University, Illinois.
- Dağdeviren, H., van der Hoeven, R. and Weeks, J.,** 2004: Redistribution does Matter: Growth and Redistribution for Poverty Reduction, in *Growth, Inequality and Poverty*, pp. 125-153, Eds. Shorrocks, A. and van der Hoeven, R., Oxford University Press, New York.
- Dansuk, E.,** 1997: Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi, *DPT Uzmanlık Tezleri*, Yayın No: DPT 2472, Ankara.
- Demery, L. and Squire, L.,** 1996: Macroeconomic Adjustment and Poverty in Africa: An Emerging Picture, *The World Bank Research Observer*, **11** (1), 39-59.
- Dollar, D. and Kraay, A.,** 2004: Growth is Good for the Poor, in *Growth, Inequality and Poverty*, pp. 29-61, Eds. Shorrocks, A. and van der Hoeven, R., Oxford University Press, New York.
- Dougherty, C.,** 2002: *Introduction to econometrics*, Oxford University Press, New York.
- DPT,** 2001: Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Yayın No: DPT: 2599-ÖİK: 610, Ankara.
- DuBrowa, R.,** 2007: Ending Long-Term Poverty Through Education, *Master Thesis*, Webster University, St. Louis, Missouri.
- Ege, R.,** 1998: *Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Sağlık Hizmetleri, 1923-1998*, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara.

- Eggebeen, D. J. and Lichter, D. T.**, 1991: Race, Family Structure and Changing Poverty Among American Children, *American Sociological Review*, **56** (6), 801-817.
- Ferreira, F. H. G., and Leite, P. G.**, 2004: Educational Expansion and Income Distribution: A Microsimulation for Ceará, in *Growth, Inequality and Poverty*, pp. 222-250, Eds. Shorrocks, A. and van der Hoeven, R., Oxford University Press, New York.
- Flik, R. J. and van Praag, B. M. S.**, 1991: Subjective Poverty Line Definitions, *De Economist*, **139** (3), 311-330.
- Foster, J., Greer, J. and Thorbecke, E.**, 1984: Notes and Comments, A Class of Decomposable Poverty Measures, *Econometrica*, **52** (3), 761-766.
- Gilbert, A.**, 1994: Third World Cities: Poverty, Employment, Gender Roles and the Environment During a Time of Restructuring, *Urban Studies*, **31** (4-5), 605-633.
- Gujarati, D. N.**, 2006: *Temel Ekonometri*, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Gürsel, S., Levent, H., Selim, R. ve Sarıca, Ö.**, 2000: *Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Avrupa Birliği ile Karşılaştırma*, Yayın no: TÜSİAD-T/2000-12/295, İstanbul.
- Heltberg, R.**, 2004: The Growth Elasticity of Poverty, in *Growth, Inequality and Poverty*, pp. 81-91, Eds. Shorrocks, A. and van der Hoeven, R., Oxford University Press, New York.
- Heuveline, P. and Weinshenker, M.**, 2008: The International Child Poverty Gap: Does Demography Matter, *Demography*, **45** (1), 173-191.
- Hourriez, J. M. et Olier, L.**, 1997: Niveau de vie et taille du ménage: estimations d’une échelle d’équivalence, *Economie et Statistique*, nos. 308-309-310, 65-94.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. M.**, 2001: *Nöbetleşe Yoksulluk, Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- İçduygu, A., Sirkeci, İ.**, 1999: Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri, *75 Yılda Köylerden Şehirlere*, s. 249-268, Ed. Oya Baydar, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Jantti, M. and Danziger, S.**, 2000: Income Poverty in Advanced Countries, in *Handbook of Income Distribution*, **1**, pp. 309-378, Eds. Atkinson, A. B. and Bourguignon, F., Elsevier, Amsterdam.
- Kanbur, R.**, 2000: Income Distribution and Development, in *Handbook of Income Distribution*, **1**, pp. 791-842, Eds. Atkinson, A. B. and Bourguignon, F., Elsevier, Amsterdam.
- Karatepe, U.**, 2006: Türkiye’de İktisadi Büyüme Stratejileri ve Yoksulluk, *Yüksek Lisans Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kepenek, Y. ve Yentürk, N.**, 2007: *Türkiye Ekonomisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kıray, M. B.**, 1998: *Kentleşme Yazıları*, Bağlam Yayınları, İstanbul.

- McCulloch, N., Winters, L. A. and Cirera, X.,** 2001: *Trade Liberalization and Poverty: A Handbook*, Centre for Economic Policy Research, London.
- Nashcold, F.,** 2004: Growth, Distribution and Poverty Reduction: LDCs are Falling Further Behind, in *Growth, Inequality and Poverty*, pp. 107-124, Eds. Shorrocks, A. and van der Hoeven, R., Oxford University Press, New York.
- Piketty, T.,** 2000: Theories of Persistent Inequality and Intergenerational Mobility, in *Handbook of Income Distribution*, **1**, pp. 429-476, Eds. Atkinson, A. B. and Bourguignon, F., Elsevier, Amsterdam.
- Ravallion, M.,** 1996: Issues in Measuring and Modelling Poverty, *The Economic Journal*, **106** (438), 1328-1343.
- Ravallion, M.,** 2004: Growth, Inequality and Poverty, Looking beyond Averages, in *Growth, Inequality and Poverty*, pp. 62-80, Eds. Shorrocks, A. and van der Hoeven, R., Oxford University Press, New York.
- Rocha, M. G. and Gantt, B. B.,** 1995: The Urban Family and Poverty in Latin America, *Latin American Perspectives*, **22** (2), 12-31.
- Schiller, B. R.,** 2004: *The Economics of Poverty and Discrimination*, Pearson Prentice Hall, New Jersey.
- Sen, A.,** 1976: Poverty: An Ordinal Approach to Measurement, *Econometrica*, **44** (2), 219-231.
- Shorrocks, A. and van der Hoeven, R.,** 2004: *Growth, Inequality and Poverty*, Oxford University Press, New York.
- Sönmez, M.,** 1992: *Türkiye’de Gelir Eşitsizliği*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Şenses, F.,** 2006: *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk, Kavramlar, Nedenler, Politikalar ve Temel Eğilimler*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- TÜİK,** 2003: 2003 Hanehalkı Bütçe Anketinin Kapsamı, Yöntemi, Tanım ve Kavramları, <www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/HHGELTUK/061004/metedoloji.doc>f, alındığı tarih 02.12.2008.
- UNCTAD,** 2000: Trade and Development Report 2000, United Nations, Geneva.
- UNDP,** 1990: Human Development Report 1990, Oxford University Press, New York.
- UNDP,** 1995: Human Development Report 1995, Oxford University Press, New York.
- UNDP,** 1997: Human Development Report 1997, Oxford University Press, New York.
- UNDP,** 2001: Human Development Report 2001, Making New Technologies Work for Human Development, Oxford University Press, New York.
- UNDP,** 2006: Human Development Report 2006, Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis, Palgrave Macmillan, New York.
- UNDP,** 2007: Human Development Report 2007/2008, Fighting Climate Change: Human Solidarity in a Divided World, Palgrave Macmillan, New York.

- URL-1** <<http://www.tuik.gov.tr>>, alındığı tarih 02.12.2008.
- URL-2** <<http://www.capital.com.tr>>, alındığı tarih 13.04.2009.
- Weber, B., Marre, A., Fisher, M., Gibbs, R. and Cromartie, J., 2007:** Educations's Effect on Poverty: The Role of Migration, *Review of Agricultural Economics*, **29** (3), 437-445.
- World Bank, 1990:** World Development Report 1990, Poverty, World Bank, Report no: PUB8507.
- World Bank, 2000a:** Turkey Economic Reforms, Living Standards and Social Welfare Study, World Bank, Report no: 20029-TU.
- World Bank, 2000b:** World Development Report 2000/2001, Attacking Poverty, Oxford University Press, New York.
- Yumuşak, İ. G. ve Bilen, M., 2000:** Gelir Dağılımı-Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **1**, 77-96.

EKLER

EK A

Çizelge A. 1: Örneklem için 2003 yılı göreceli yoksulluk ölçüleri (Eurostat ölçeği)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçüleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	SI (*100)	KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	KSO	YAI	FGT
Genel	100,0	17,1	5,2	2,3	7,1	-	-	-	-	-	-
GD. Ana.	13,2	48,2	16,1	7,2	-	37,2	40,8	41,7	2,83	3,10	3,17
Mardin	4,18	62,60	21,52	9,83	-	15,32	17,33	18,05	3,67	4,15	4,32
Şanlıurfa	6,66	47,90	16,27	7,30	-	18,70	20,91	21,39	2,81	3,14	3,21
Gaziantep	2,31	23,25	5,74	2,26	-	3,15	2,56	2,29	1,36	1,11	0,99
D. Anadolu	8,0	28,3	9,4	4,4	-	13,3	14,5	15,4	1,66	1,81	1,92
Van	2,81	40,31	14,50	7,06	-	6,63	7,85	8,71	2,36	2,80	3,11
Erzurum	1,62	33,18	10,47	4,75	-	3,16	3,28	3,39	1,94	2,02	2,09
Ağrı	1,28	24,71	7,23	2,89	-	1,86	1,79	1,63	1,45	1,39	1,27
Malatya	2,33	12,39	3,62	1,66	-	1,69	1,63	1,70	0,73	0,70	0,73
Karadeniz	14,3	18,3	5,6	2,4	-	15,3	15,3	15,0	1,07	1,07	1,05
Samsun	3,74	36,25	13,10	6,12	-	7,94	9,44	10,05	2,12	2,53	2,69
Kastamonu	2,48	19,13	5,60	2,22	-	2,78	2,68	2,42	1,12	1,08	0,98
Zonguldak	3,57	9,81	1,99	0,63	-	2,05	1,37	0,99	0,57	0,38	0,28
Trabzon	4,49	9,68	2,11	0,79	-	2,54	1,83	1,56	0,57	0,41	0,35
Akdeniz	12,3	12,6	3,4	1,5	-	9,1	8,1	7,9	0,74	0,66	0,64
Hatay	2,60	18,62	5,07	2,16	-	2,84	2,54	2,47	1,09	0,98	0,95
Adana	6,60	14,64	3,99	1,72	-	5,66	5,08	4,98	0,86	0,77	0,75
Antalya	3,15	3,45	0,81	0,31	-	0,64	0,49	0,42	0,20	0,16	0,13

Çizelge A. 1 (devam): Örnekleme için 2003 yılı göreceli yoksulluk ölçütleri (Eurostat ölçeği)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçütleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	SI (*100)	KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	KSO	YAI	FGT
İç Anadolu	16,3	11,2	2,7	1,0	-	10,7	8,5	7,5	0,66	0,52	0,46
Konya	4,49	15,56	3,89	1,50	-	4,09	3,37	2,95	0,91	0,75	0,66
Kırıkkale	2,27	13,13	2,97	1,10	-	1,75	1,30	1,10	0,77	0,57	0,49
Kayseri	4,24	12,87	2,75	0,99	-	3,20	2,25	1,84	0,75	0,53	0,43
Ankara	5,32	5,45	1,58	0,70	-	1,70	1,62	1,63	0,32	0,30	0,31
Ege	13,1	9,8	2,6	1,0	-	7,5	6,6	6,0	0,57	0,50	0,46
Manisa	4,71	14,53	3,95	1,57	-	4,01	3,58	3,24	0,85	0,76	0,69
Aydın	3,08	7,72	1,70	0,61	-	1,39	1,01	0,83	0,45	0,33	0,27
İzmir	5,34	6,85	1,92	0,83	-	2,15	1,97	1,95	0,40	0,37	0,36
Marmara	22,7	5,1	1,4	0,6	-	6,8	6,1	6,4	0,30	0,27	0,28
Bursa	2,69	9,19	2,16	0,83	-	1,45	1,12	0,99	0,54	0,42	0,37
Balıkesir	4,98	6,35	1,70	0,78	-	1,85	1,64	1,70	0,37	0,33	0,34
Kocaeli	2,27	5,57	1,78	0,90	-	0,74	0,78	0,90	0,33	0,34	0,40
Tekirdağ	2,71	5,17	1,26	0,48	-	0,82	0,66	0,58	0,30	0,24	0,21
İstanbul	10,09	3,23	1,00	0,51	-	1,91	1,94	2,27	0,19	0,19	0,23

Çizelge A. 2: Örneklem için 2003 yılı göreceli yoksulluk ölçüleri (OECD ölçeği)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçüleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	SI (*100)	KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	KSO	YAI	FGT
Genel	100,0	15,6	4,5	1,9	6,2	-	-	-	-	-	-
GD. Ana.	13,2	42,2	13,1	5,5	-	35,5	38,0	37,7	2,70	2,89	2,87
Mardin	4,18	54,48	17,28	7,35	-	14,56	15,97	16,00	3,49	3,82	3,83
Şanlıurfa	6,66	41,84	13,01	5,45	-	17,83	19,18	18,92	2,68	2,88	2,84
Gaziantep	2,31	21,08	5,62	2,30	-	3,12	2,87	2,77	1,35	1,24	1,20
D. Anadolu	8,0	24,0	7,7	3,5	-	12,3	13,8	14,7	1,53	1,71	1,83
Van	2,81	32,89	11,68	5,52	-	5,90	7,25	8,07	2,10	2,58	2,87
Erzurum	1,62	26,14	8,66	3,95	-	2,72	3,11	3,34	1,67	1,92	2,06
Ağrı	1,28	22,90	6,04	2,31	-	1,88	1,72	1,54	1,46	1,34	1,20
Malatya	2,33	12,39	3,24	1,44	-	1,85	1,67	1,76	0,79	0,72	0,75
Karadeniz	14,3	16,7	4,6	1,9	-	15,3	14,6	14,2	1,07	1,02	0,99
Samsun	3,74	34,01	10,92	4,89	-	8,13	9,03	9,52	2,18	2,42	2,55
Kastamonu	2,48	17,22	4,25	1,57	-	2,73	2,33	2,03	1,10	0,94	0,82
Zonguldak	3,57	8,66	1,78	0,56	-	1,98	1,41	1,04	0,55	0,39	0,29
Trabzon	4,49	8,52	1,87	0,67	-	2,44	1,85	1,57	0,54	0,41	0,35
Akdeniz	12,3	12,3	3,5	1,5	-	9,7	9,5	9,5	0,79	0,77	0,77
Hatay	2,60	17,73	4,83	2,02	-	2,95	2,78	2,74	1,13	1,07	1,05
Adana	6,60	14,22	4,17	1,81	-	6,00	6,09	6,24	0,91	0,92	0,95
Antalya	3,15	3,69	0,84	0,32	-	0,74	0,59	0,53	0,24	0,19	0,17

Çizelge A. 2 (devam): Örneklem için 2003 yılı görelî yoksulluk ölçüleri (OECD ölçeği)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçüleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAl (*100)	FGT (*100)	Sİ (*100)	KSO (%)	YAl (*100)	FGT (*100)	KSO	YAl	FGT
İç Anadolu	16,3	10,7	2,6	1,0	-	11,2	9,5	8,9	0,69	0,58	0,55
Konya	4,49	14,69	3,82	1,55	-	4,22	3,80	3,63	0,94	0,85	0,81
Kırıkkale	2,27	12,28	2,92	1,10	-	1,78	1,47	1,30	0,79	0,65	0,57
Kayseri	4,24	11,56	2,38	0,87	-	3,13	2,23	1,92	0,74	0,53	0,45
Ankara	5,32	6,11	1,68	0,75	-	2,08	1,98	2,08	0,39	0,37	0,39
Ege	13,1	9,8	2,6	1,1	-	8,2	7,6	7,3	0,63	0,58	0,55
Manisa	4,71	14,84	4,03	1,57	-	4,47	4,20	3,86	0,95	0,89	0,82
Aydın	3,08	7,60	1,59	0,59	-	1,50	1,08	0,95	0,49	0,35	0,31
İzmir	5,34	6,56	1,92	0,88	-	2,24	2,27	2,45	0,42	0,43	0,46
Marmara	22,7	5,3	1,4	0,7	-	7,7	7,1	7,8	0,34	0,31	0,34
Bursa	2,69	9,36	2,24	0,87	-	1,61	1,33	1,23	0,60	0,49	0,46
Balıkesir	4,98	6,56	1,76	0,83	-	2,09	1,93	2,15	0,42	0,39	0,43
Kocaeli	2,27	6,35	1,89	0,90	-	0,92	0,95	1,07	0,41	0,42	0,47
Tekirdağ	2,71	4,87	1,20	0,46	-	0,84	0,72	0,64	0,31	0,27	0,24
İstanbul	10,09	3,54	0,98	0,51	-	2,28	2,18	2,67	0,23	0,22	0,26

EK B

Bölgesel satınalma gücündeki farklılıkların, yoksulluk ölçülerini farklılaştırabileceği düşüncesiyle, bölgesel satınalma gücü paritesi (SGP) göz önünde bulundurularak yoksulluk ölçüleri yeniden hesaplanmıştır. Elde edilen gelirin satınalma gücünün bulunması amacıyla, her bir ferдин geliri, ilgili bölgenin SGP değerine bölünmüştür. Ancak, 2003 yılı için bu değerlere ulaşamadığından, 2003-2004 yılları arasında bölgelerin birbirine göre fiyat düzeylerinde çok büyük değişiklikler olmadığı varsayılarak, Capital dergisi tarafından TÜİK verileri yardımıyla hesaplanan 2004 yılı bölgesel SGP değerleri kullanılmıştır. Capital bu hesaplamada, 1994 yılında TÜİK'in belirlediği 595 mal ve hizmetten oluşan sepeti kullanmıştır. Bu sepetteki 15 mal ve hizmeti, tüm coğrafi bölgeler için ortak olmadığından hesap dışında bırakıp, geri kalan 580 mal ve hizmetten oluşan sepetin 2004 yılındaki fiyatlarını, yedi coğrafi bölge için ayrı ayrı derlemiştir. Son aşamada Marmara Bölgesi'ni baz alarak bölgesel SGP değerlerini hesaplamıştır. Çizelge B. 1, Marmara Bölgesi'nde 1 YTL'ye alınan mal sepetinin diğer bölgelerdeki parasal değerini göstermektedir. Bu değerlerin göz önüne alınmasıyla hesaplanan yoksulluk ölçüleri ise Çizelge B. 2, Çizelge B. 3, Çizelge B. 4 ve Çizelge B. 5'te gösterilmiştir.

Her dört çizelgede de görüldüğü gibi yedi coğrafi bölgenin yoksulluk sıralaması, her iki yöntem için de aynıdır. Düzey-2'ye göre ayırıştırma sonuçlarına bakıldığında ise görülmektedir ki, Eurostat ölçeğine göre yapılan hesaplamalarda yalnızca Bursa, Kocaeli ve Balıkesir bölgeleri arasındaki, OECD ölçeğine göre yapılan hesaplamalarda ise Bursa, Kocaeli ve Balıkesir ile Zonguldak ve Trabzon arasındaki sıralama değişmektedir. Bunlar dışındaki sıralama, her iki ölçek için de tamamen aynıdır.

Çizelge B. 1: 2004 yılı bölgesel satınalma gücü paritesi

Bölgeler	SGP değerleri
Marmara	1,0000
İç Anadolu	0,9753
Ege	0,9730
Karadeniz	0,9626
Akdeniz	0,9615
Doğu Anadolu	0,9490
Güneydoğu Anadolu	0,9417

Kaynak: http://www.capital.com.tr/haber.aspx?HBR_KOD=3440, alındığı tarih 13.04.2009.

Çizelge B. 2: Bölgesel SGP'ye göre Türkiye'de 2003 yılı görelî yoksulluk ölçüleri (Eurostat ölçeği)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçüleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	SI (*100)	KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	KSO	YAI	FGT
Genel	100,0	16,5	5,0	2,2	7,0	-	-	-	-	-	-
GD. Ana.	9,7	47,7	16,0	7,2	-	28,0	30,7	30,9	2,89	3,17	3,20
Mardin	2,5	72,23	24,67	10,86	-	10,98	12,26	12,10	4,38	4,89	4,83
Şanlıurfa	4,1	51,50	18,42	8,53	-	12,92	15,10	15,67	3,12	3,65	3,79
Gaziantep	3,0	22,23	5,56	2,33	-	4,08	3,34	3,14	1,35	1,10	1,04
D. Anadolu	9,0	32,6	11,2	5,4	-	17,8	20,0	21,5	1,98	2,22	2,39
Van	2,9	49,08	18,58	9,52	-	8,66	10,72	12,32	2,97	3,68	4,23
Ağrı	1,6	31,74	9,70	4,06	-	3,12	3,11	2,92	1,92	1,92	1,80
Erzurum	1,9	29,62	9,37	4,21	-	3,46	3,58	3,61	1,80	1,86	1,87
Malatya	2,5	16,45	5,12	2,36	-	2,52	2,57	2,66	1,00	1,01	1,05
Karadeniz	11,4	20,7	6,5	2,8	-	14,3	14,6	14,4	1,26	1,28	1,26
Samsun	4,3	34,93	12,43	5,80	-	9,17	10,68	11,16	2,12	2,46	2,58
Kastamonu	1,2	20,16	6,06	2,46	-	1,46	1,44	1,31	1,22	1,20	1,09
Zonguldak	1,4	10,66	1,99	0,58	-	0,88	0,54	0,35	0,65	0,39	0,26
Trabzon	4,5	10,20	2,21	0,79	-	2,78	1,97	1,57	0,62	0,44	0,35
Akdeniz	13,0	12,9	3,6	1,5	-	10,2	9,3	8,8	0,78	0,71	0,68
Hatay	4,0	18,15	5,10	2,12	-	4,40	4,04	3,76	1,10	1,01	0,94
Adana	5,3	14,83	4,20	1,84	-	4,80	4,44	4,37	0,90	0,83	0,82
Antalya	3,7	4,33	1,07	0,42	-	0,96	0,78	0,69	0,26	0,21	0,19

Çizelge B. 2 (devam): Bölgesel SGP'ye göre Türkiye'de 2003 yılı göreceli yoksulluk ölçüleri (Eurostat ölçeği)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçüleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	SI (*100)	KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	KSO	YAI	FGT
İç Anadolu	15,5	13,1	3,2	1,2	-	12,3	9,8	8,6	0,79	0,63	0,55
Konya	3,5	18,05	4,70	1,79	-	3,85	3,28	2,79	1,09	0,93	0,79
Kayseri	3,7	17,58	3,55	1,27	-	3,91	2,58	2,07	1,07	0,70	0,57
Kırıkkale	2,5	13,86	3,32	1,25	-	2,08	1,63	1,38	0,84	0,66	0,56
Ankara	5,8	6,93	1,99	0,91	-	2,45	2,30	2,36	0,42	0,39	0,40
Ege	13,3	10,3	2,8	1,2	-	8,3	7,2	6,8	0,62	0,55	0,52
Manisa	4,5	15,76	4,42	1,86	-	4,28	3,93	3,69	0,96	0,88	0,82
Aydın	3,8	8,19	1,74	0,63	-	1,86	1,29	1,05	0,50	0,34	0,28
İzmir	5,0	7,04	2,02	0,94	-	2,15	2,02	2,11	0,43	0,40	0,42
Marmara	28,2	5,4	1,5	0,7	-	9,2	8,4	8,9	0,33	0,30	0,32
Balıkesir	2,2	9,70	2,66	1,13	-	1,31	1,17	1,12	0,59	0,53	0,50
Bursa	4,5	8,20	1,91	0,82	-	2,24	1,71	1,64	0,50	0,38	0,36
Kocaeli	4,0	8,20	2,43	1,23	-	2,00	1,94	2,19	0,50	0,48	0,54
Tekirdağ	1,9	7,09	1,81	0,72	-	0,83	0,70	0,62	0,43	0,36	0,32
İstanbul	15,5	3,03	0,94	0,49	-	2,85	2,89	3,36	0,18	0,19	0,22

Çizelge B. 3: Bölgesel SGP'ye göre Türkiye'de 2003 yılı göreceli yoksulluk ölçütleri (OECD ölçüğü)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçütleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	SI (*100)	KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	KSO	YAI	FGT
Genel	100,0	15,5	4,5	1,9	6,3	-	-	-	-	-	-
GD. Ana.	9,7	42,9	13,3	5,6	-	26,7	28,4	27,6	2,76	2,93	2,85
Mardin	2,5	64,92	19,71	7,89	-	10,48	10,94	10,12	4,18	4,36	4,04
Şanlıurfa	4,1	45,68	15,03	6,51	-	12,16	13,76	13,79	2,94	3,33	3,33
Gaziantep	3,0	20,78	5,48	2,39	-	4,05	3,67	3,70	1,34	1,21	1,22
D. Anadolu	9,0	28,6	9,4	4,4	-	16,6	18,8	20,2	1,84	2,09	2,24
Van	2,9	40,75	15,62	7,74	-	7,64	10,07	11,54	2,62	3,46	3,96
Ağrı	1,6	30,47	8,23	3,31	-	3,17	2,95	2,75	1,96	1,82	1,70
Erzurum	1,9	24,27	7,73	3,47	-	3,01	3,30	3,42	1,56	1,71	1,77
Malatya	2,5	16,86	4,38	1,92	-	2,75	2,45	2,48	1,08	0,97	0,98
Karadeniz	11,4	19,2	5,5	2,3	-	14,1	13,9	13,6	1,23	1,22	1,19
Samsun	4,3	32,34	10,57	4,75	-	9,02	10,13	10,54	2,08	2,34	2,43
Kastamonu	1,2	19,72	4,78	1,80	-	1,52	1,27	1,10	1,27	1,06	0,92
Trabzon	4,5	9,36	1,98	0,69	-	2,71	1,97	1,58	0,60	0,44	0,35
Zonguldak	1,4	9,33	1,77	0,52	-	0,82	0,53	0,36	0,60	0,39	0,27
Akdeniz	13,0	13,5	3,7	1,6	-	11,3	10,6	10,4	0,87	0,82	0,80
Hatay	4,0	19,16	4,97	2,01	-	4,93	4,40	4,12	1,23	1,10	1,03
Adana	5,3	15,36	4,50	1,99	-	5,27	5,31	5,42	0,99	1,00	1,02
Antalya	3,7	4,47	1,15	0,46	-	1,05	0,93	0,86	0,29	0,25	0,23

Çizelge B. 3 (devam): Bölgesel SGP'ye göre Türkiye'de 2003 yılı göreceli yoksulluk ölçüleri (OECD ölçeği)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçüleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	SI (*100)	KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	KSO	YAI	FGT
İç Anadolu	15,5	12,5	3,1	1,2	-	12,5	10,6	9,8	0,81	0,68	0,63
Konya	3,5	16,97	4,54	1,76	-	3,84	3,53	3,17	1,09	1,00	0,90
Kayseri	3,7	15,56	3,07	1,12	-	3,67	2,49	2,10	1,00	0,68	0,57
Kırıkkale	2,5	13,91	3,21	1,23	-	2,22	1,76	1,56	0,90	0,71	0,63
Ankara	5,8	7,38	2,15	0,99	-	2,77	2,78	2,95	0,47	0,48	0,51
Ege	13,3	10,3	2,8	1,2	-	8,8	8,2	8,1	0,67	0,62	0,61
Manisa	4,5	16,06	4,51	1,86	-	4,63	4,46	4,26	1,03	1,00	0,95
Aydın	3,8	8,49	1,68	0,63	-	2,05	1,40	1,20	0,55	0,37	0,32
İzmir	5,0	6,62	2,08	1,01	-	2,14	2,31	2,60	0,43	0,46	0,52
Marmara	28,2	5,6	1,5	0,7	-	10,1	9,6	10,4	0,36	0,34	0,37
Balıkesir	4,0	10,46	2,83	1,22	-	1,49	1,39	1,39	0,67	0,63	0,62
Kocaeli	2,2	8,26	2,51	1,21	-	2,14	2,24	2,50	0,53	0,55	0,62
Bursa	4,5	8,19	1,94	0,84	-	2,38	1,93	1,95	0,53	0,43	0,43
Tekirdağ	1,9	6,85	1,71	0,67	-	0,85	0,74	0,67	0,44	0,38	0,34
İstanbul	15,5	3,25	0,96	0,49	-	3,24	3,27	3,89	0,21	0,21	0,25

Çizelge B. 4: Bölgesel SGP'ye göre örneklem için 2003 yılı göreceli yoksulluk ölçüleri (Eurostat ölçeği)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçüleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	SI (*100)	KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	KSO	YAI	FGT
Genel	100,0	16,8	5,0	2,2	6,9	-	-	-	-	-	-
GD. Ana.	13,2	46,5	15,0	6,6	-	36,3	39,5	40,2	2,76	3,01	3,06
Mardin	4,2	60,78	20,14	9,06	-	15,09	16,85	17,43	3,61	4,03	4,17
Şanlıurfa	6,7	46,09	15,21	6,71	-	18,26	20,31	20,60	2,74	3,05	3,09
Gaziantep	2,3	21,76	5,15	2,03	-	2,99	2,38	2,17	1,29	1,03	0,94
D. Anadolu	8,0	27,5	8,9	4,1	-	13,2	14,3	15,2	1,64	1,78	1,89
Van	2,8	39,22	13,83	6,68	-	6,54	7,77	8,64	2,33	2,77	3,08
Erzurum	1,6	32,72	9,87	4,46	-	3,16	3,21	3,34	1,95	1,98	2,05
Ağrı	1,3	24,20	6,78	2,67	-	1,85	1,74	1,58	1,44	1,36	1,23
Malatya	2,3	11,63	3,39	1,56	-	1,61	1,59	1,67	0,69	0,68	0,72
Karadeniz	14,3	17,9	5,4	2,3	-	15,2	15,5	15,2	1,06	1,08	1,07
Samsun	3,7	35,48	12,83	5,95	-	7,88	9,60	10,25	2,11	2,57	2,74
Kastamonu	2,5	19,13	5,44	2,14	-	2,82	2,70	2,45	1,14	1,09	0,99
Zonguldak	3,6	9,44	1,90	0,60	-	2,01	1,36	0,98	0,56	0,38	0,28
Trabzon	4,5	9,30	2,03	0,76	-	2,48	1,82	1,57	0,55	0,41	0,35
Akdeniz	12,3	12,3	3,3	1,4	-	9,1	8,1	8,0	0,73	0,66	0,65
Hatay	2,6	18,19	4,90	2,08	-	2,81	2,55	2,49	1,08	0,98	0,96
Adana	6,6	14,33	3,85	1,66	-	5,62	5,09	5,05	0,85	0,77	0,76
Antalya	3,1	3,34	0,78	0,29	-	0,62	0,49	0,43	0,20	0,16	0,14

Çizelge B. 4 (devam): Bölgesel SGP'ye göre örneklem için 2003 yılı görelî yoksulluk ölçüleri (Eurostat ölçeği)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçüleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	SI (*100)	KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	KSO	YAI	FGT
İç Anadolu	16,3	11,3	2,7	1,1	-	10,9	8,9	7,9	0,67	0,55	0,49
Konya	4,5	15,56	3,90	1,50	-	4,15	3,51	3,11	0,92	0,78	0,69
Kırıkkale	2,3	13,13	2,99	1,11	-	1,77	1,36	1,16	0,78	0,60	0,51
Kayseri	4,2	12,98	2,76	0,99	-	3,27	2,34	1,94	0,77	0,55	0,46
Ankara	5,3	5,52	1,58	0,70	-	1,75	1,68	1,71	0,33	0,32	0,32
Ege	13,1	9,8	2,6	1,0	-	7,7	6,8	6,3	0,58	0,52	0,48
Manisa	4,7	14,53	3,94	1,56	-	4,07	3,71	3,38	0,86	0,79	0,72
Aydın	3,1	7,72	1,69	0,61	-	1,41	1,04	0,86	0,46	0,34	0,28
İzmir	5,3	6,85	1,91	0,83	-	2,18	2,04	2,03	0,41	0,38	0,38
Marmara	22,7	5,7	1,5	0,7	-	7,7	6,8	7,2	0,34	0,30	0,32
Balıkesir	2,7	9,78	2,34	0,91	-	1,56	1,26	1,12	0,58	0,47	0,42
Bursa	5,0	7,51	1,84	0,83	-	2,22	1,83	1,89	0,45	0,37	0,38
Kocaeli	2,3	6,43	1,89	0,95	-	0,87	0,86	0,99	0,38	0,38	0,44
Tekirdağ	2,7	5,31	1,36	0,53	-	0,86	0,74	0,66	0,32	0,27	0,24
İstanbul	10,1	3,58	1,06	0,54	-	2,14	2,14	2,50	0,21	0,21	0,25

Çizelge B. 5: Bölgesel SGP’ye göre örneklem için 2003 yılı görelî yoksulluk ölçüleri (OECD ölçeği)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçüleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	SI (*100)	KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	KSO	YAI	FGT
Genel	100,0	15,5	4,4	1,8	6,1	-	-	-	-	-	-
GD. Ana.	13,2	40,6	12,1	5,0	-	34,6	36,6	35,9	2,63	2,78	2,73
Mardin	4,2	52,53	16,08	6,72	-	14,24	15,40	15,28	3,41	3,69	3,66
Şanlıurfa	6,7	40,37	12,08	4,97	-	17,46	18,46	18,03	2,62	2,77	2,71
Gaziantep	2,3	19,47	5,14	2,09	-	2,92	2,72	2,64	1,26	1,18	1,14
D. Anadolu	8,0	23,2	7,3	3,3	-	12,1	13,5	14,5	1,51	1,68	1,80
Van	2,8	32,23	11,15	5,21	-	5,87	7,17	7,97	2,09	2,56	2,84
Erzurum	1,6	25,29	8,23	3,72	-	2,67	3,06	3,29	1,64	1,89	2,02
Ağrı	1,3	22,10	5,63	2,12	-	1,84	1,66	1,48	1,43	1,29	1,16
Malatya	2,3	11,59	3,02	1,36	-	1,76	1,61	1,73	0,75	0,69	0,74
Karadeniz	14,3	16,3	4,5	1,8	-	15,1	14,7	14,4	1,06	1,03	1,01
Samsun	3,7	33,69	10,68	4,76	-	8,17	9,15	9,69	2,19	2,45	2,59
Kastamonu	2,5	15,90	4,13	1,51	-	2,56	2,34	2,04	1,03	0,95	0,82
Trabzon	3,6	8,41	1,80	0,65	-	2,45	1,85	1,58	0,55	0,41	0,35
Zonguldak	4,5	8,40	1,71	0,53	-	1,95	1,40	1,04	0,55	0,39	0,29
Akdeniz	12,3	12,1	3,4	1,4	-	9,7	9,5	9,6	0,78	0,77	0,78
Hatay	2,6	17,58	4,68	1,95	-	2,97	2,79	2,77	1,14	1,07	1,06
Adana	6,6	14,07	4,05	1,76	-	6,03	6,13	6,32	0,91	0,93	0,96
Antalya	3,1	3,43	0,81	0,31	-	0,70	0,59	0,53	0,22	0,19	0,17

Çizelge B. 5 (devam): Bölgesel SGP'ye göre örneklem için 2003 yılı göreceli yoksulluk ölçüleri (OECD ölçeği)

	Nüfus payı (%)	Yoksulluk ölçüleri				Yoksulluk payı			Yoksulluk riski		
		KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	SI (*100)	KSO (%)	YAI (*100)	FGT (*100)	KSO	YAI	FGT
İç Anadolu	16,3	10,8	2,6	1,1	-	11,4	9,9	9,4	0,70	0,61	0,57
Konya	4,5	14,69	3,85	1,56	-	4,28	3,96	3,82	0,95	0,88	0,85
Kırıkkale	2,3	12,28	2,94	1,11	-	1,81	1,53	1,37	0,80	0,67	0,60
Kayseri	4,2	11,75	2,40	0,88	-	3,23	2,33	2,02	0,76	0,55	0,48
Ankara	5,3	6,11	1,69	0,75	-	2,11	2,07	2,18	0,40	0,39	0,41
Ege	13,1	9,8	2,6	1,1	-	8,3	7,8	7,6	0,63	0,60	0,58
Manisa	4,7	14,84	4,03	1,57	-	4,54	4,35	4,04	0,96	0,92	0,86
Aydın	3,1	7,60	1,59	0,59	-	1,52	1,12	1,00	0,49	0,36	0,32
İzmir	5,3	6,56	1,92	0,88	-	2,27	2,36	2,56	0,43	0,44	0,48
Marmara	22,7	5,9	1,5	0,7	-	8,7	8,0	8,6	0,38	0,35	0,38
Balıkesir	2,7	10,50	2,44	0,95	-	1,83	1,51	1,39	0,68	0,56	0,52
Bursa	5,0	7,62	1,90	0,88	-	2,46	2,16	2,39	0,49	0,43	0,48
Kocaeli	2,3	6,60	2,01	0,96	-	0,97	1,05	1,19	0,43	0,46	0,52
Tekirdağ	2,7	5,24	1,31	0,50	-	0,92	0,81	0,74	0,34	0,30	0,27
İstanbul	10,1	3,81	1,05	0,54	-	2,49	2,43	2,94	0,25	0,24	0,29

EK C

Daha önce Bölüm 5. 5. 1’de yalnızca artı, eksi ve sıfır olarak belirtilen logit modeli tahmininin sayısal sonuçları Çizelge C. 1’deki gibidir. Bölüm 5. 5. 1’de olduğu gibi burada da örneklem sütunu yalnızca örnekleme ilişkin, 10.292 gözlem sayısına sahip modelin tahmin sonuçlarını gösterirken, Türkiye sütunu ağırlıklandırma yoluyla elde edilen ve anakütleye ilişkin, 6.684.621 gözlem sayısına sahip modelin tahmin sonuçlarını göstermektedir. Karşılaştırma kategorileri yine Marmara, sektör 1, hiç evlenmemiş, ilköğretim ve hanehalkı tipi 1’dir.

Çizelge C. 1: Yoksulluk olasılığını etkileyen faktörler

		Türkiye	Örneklem
COĞRAFİ ÖZELLİKLER	Ege	0,8990 (0,0054)***	0,8705 (0,1396)***
	Akdeniz	1,1572 (0,0050)***	1,0560 (0,1330)***
	Karadeniz	1,3245 (0,0061)***	1,2729 (0,1484)***
	İç Anadolu	1,1245 (0,0051)***	0,9578 (0,1327)***
	Doğu Anadolu	1,9854 (0,0065)***	1,6645 (0,1715)***
	Güneydoğu Anadolu	1,9295 (0,0052)***	1,7172 (0,1334)***
	Kır	0,1251 (0,0035)***	0,1562 (0,0986)
	Özel sektör	0,7860 (0,0061)***	0,7740 (0,1557)***
	SGK’ya kayıtlı	-0,8859 (0,0052)***	-0,9943 (0,1291)***
	Sağlık sigortası	-0,2958 (0,0046)***	-0,1800 (0,1137)
İŞGÜCÜ PİYASASI ÖZELLİKLERİ	Sürekli istihdam	-0,8544 (0,0038)***	-0,7900 (0,0952)***
	Sendikaya kayıtlı	-0,7266 (0,0092)***	-0,7223 (0,2307)***
	Ek işte çalışma	-0,4536 (0,0063)***	-0,5310 (0,1659)***
	Sektör2	-0,5886 (0,0165)***	-0,4933 (0,3754)
	Sektör3	-0,6431 (0,0073)***	-0,5129 (0,1865)***
	Sektör4	-0,6118 (0,0062)***	-0,4971 (0,1579)***

1. Parantez içindeki değerler standart hatalardır.
2. ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinin göstermektedir.

Çizelge C. 1 (devam): Yoksulluk olasılığını etkileyen faktörler

		Türkiye	Örneklem
HANEHALKI ÖZELLİKLERİ	Hanehalkı büyüklüğü	0,2161 (0,0013)***	0,2486 (0,0311)***
	Erkek	-1,1580 (0,0133)***	-0,9686 (0,3675)***
	Gecekondu	0,3105 (0,0064)***	-0,0165 (0,1789)
	Yaş	-0,0528 (0,0002)***	-0,0605 (0,0049)***
	Evli	1,1336 (0,0208)***	0,9513 (0,5001)*
	Dul	1,6248 (0,0223)***	1,5142 (0,5553)***
	Boşanmış	0,5475 (0,0261)***	0,3567 (0,6425)
	Ayrı yaşıyor	0,6988 (0,0357)***	0,9202 (0,7885)
	Orta öğretim	-0,4019 (0,0046)***	-0,3901 (0,1157)***
	Lise ve üstü	-1,4308 (0,0053)***	-1,5000 (0,1345)***
	Hanehalkı tipi2	0,3825 (0,0043)***	0,2917 (0,1086)***
	Hanehalkı tipi3	-0,5406 (0,0060)***	-0,5331 (0,1496)***
	Hanehalkı tipi4	-0,0471 (0,0147)***	0,2076 (0,3802)
	Hanehalkı tipi5	-0,6816 (0,0433)***	-0,6041 (1,1166)
	Örneklem büyüklüğü	16.744.215	25.764
	Log likelihood	-1.577.972,4	-2.441,5
	Pseudo R ²	0,3482	0,3451

1. Parantez içindeki değerler standart hatalardır.
2. ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

EK D

Türkiye’de hanehalkı yoksulluğu analizinde hesaplanan ve Bölüm 5. 5. 2’de gösterilen marjinal etkiler, ağırlıklandırma sonucunda elde edilmişti. Burada ise ağırlıklandırma yapmadan, yalnızca mevcut örneklem için elde edilen marjinal etkiler gösterilmektedir.

Çizelge D. 1: Örneklem için hanehalkı yoksulluğu analizinde marjinal etkiler

	P(yoksul)	0,0421
COĞRAFI ÖZELLİKLER	Güneydoğu Anadolu	0,1366 (0,0177)***
	Doğu Anadolu	0,1347 (0,0230)***
	Karadeniz	0,0828 (0,0143)***
	Akdeniz	0,0626 (0,0110)***
	İç Anadolu	0,0525 (0,0096)***
	Ege	0,0475 (0,0100)***
	Kır	0,0066 (0,0044)
	Özel sektör	0,0286 (0,0053)***
İŞGÜCÜ PİYASASI	Ek işte çalışma	-0,0174 (0,0044)***
	Sendikaya kayıtlı	-0,0233 (0,0058)***
	Sürekli istihdam	-0,0417 (0,0068)***
	SGK'ya kayıtlı	-0,0494 (0,0081)***
	Sağlık sigortası	-0,0076 (0,0051)
	Sektör2	-0,0161 (0,0098)*
	Sektör3	-0,0184 (0,0060)***
	Sektör4	-0,0224 (0,0080)***

1. Parantez içindeki değerler standart hatalardır.
2. ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Çizelge D. 1 (devam): Örneklem için hanehalkı yoksulluğu analizinde marjinal etkiler

HANEHALKI ÖZELLİKLERİ	Hanehalkı büyüklüğü	0,0100 (0,0013)***
	Yaş	-0,0024 (0,0002)***
	Erkek	-0,0604 (0,0331)*
	Gecekondu	-0,0007 (0,0071)
	Evli	0,0264 (0,0091)***
	Dul	0,1231 (0,0758)
	Ayrı yaşıyor	0,0572 (0,0704)
	Boşanmış	0,0169 (0,0355)
	Orta öğretim	-0,0139 (0,0037)***
	Lise ve üstü	-0,0568 (0,0048)***
	Hanehalkı tipi2	0,0126 (0,0051)**
	Hanehalkı tipi3	-0,0180 (0,0043)***
	Hanehalkı tipi4	0,0092 (0,0183)
	Hanehalkı tipi5	-0,0187 (-0,0258)

1. Parantez içindeki değerler standart hatalardır.
2. ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Mariye Akçakaya

Doğum yeri ve tarihi: Kırşehir – 01.01.1984

Lise: Galatasaray Lisesi

Lisans üniversite: İstanbul Teknik Üniversitesi – Matematik Mühendisliği